

СТЕНОГРАМА

слухань у Комітеті з питань правової політики на тему: "Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення спорів у сучасних умовах"

28 березня 2024 року

Веде засідання голова підкомітету з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів
БАБІЙ Р.В.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, ще раз доброго ранку. Наче хвиля приєднань спала, будемо приєднувати по ходу. Пропоную продовжити чи, вірніше, розпочати другу частину, скоріше так, наших слухань в комітеті з питань, на тему: "Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення спорів у сучасних умовах". Вчора ми першу частину провели, де розглянули питання, блок по міжнародному комерційному арбітражу та третейському вирішенню спорів. Сьогодні присвячено медіації і вирішенню спорів за участю судді.

Я постараюся не забирати багато часу своїм вступним словом, тож найперше я хотів би подякувати, звичайно ж, нашим захисникам і захисницям, силам оборони, які дають змогу проводити такі заходи, працювати, наскільки це можливо в цих умовах, і свої професійні вміння застосовувати навіть в умовах широкомасштабного вторгнення для того, щоб покращувати, вдосконалювати відповідні інституції, які дозволяють, я маю на увазі альтернативне вирішення спорів, які дозволяють ефективніше вирішувати суперечки, конфлікти чи по меншій мірі, надавати бізнесу, людям альтернативні можливості для вирішення таких спорів.

Дякую також всім учасникам, які змогли приєднатися до участі у цих слуханнях, які погодилися виступити з доповідями на цих слуханнях. Чому альтернативне вирішення спорів стало предметом проведення комітетських слухань? Тому що, мабуть, не варто учасників переконувати, що

альтернативне вирішення спорів – це можливість зручніше, швидше, в деяких випадках ефективніше вирішувати спір чи конфлікт. І не в останню чергу тому що це про розвантаження судової системи, яка має зараз ряд об'єктивних проблем, і відповідно таке розвантаження, очевидно, підвищить якість роботи судів.

Колеги, трохи відволічусь від вступного слова. Я попрошу, виключайте мікрофон, хто не говорить. Дякую.

До повномасштабного вторгнення було ухвалено Закон "Про медіацію" Верховною Радою України, він, звичайно, рамковий, але це було зроблено свідомо. Хто брав участь, я думаю, багато з вас брали участь в роботі над ним. І було зроблено це свідомо, дійсно, щоб надмірно не зарегульовувати інститут медіації, щоб дати можливість ринку медіаторів у цих рамках законодавчих сформуватися, визначитися і надалі планувалася, залежно від стану розвитку, від викликів, які стануть на цьому етапі, думати і пропонувати подальші зміни законодавства.

І відповідно в "Прикінцеві і перехідні положення" Закону "Про медіацію" було включено зобов'язання Кабміну включити інформацію про виконання цього закону до звіту про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України за 2023 рік.

Звичайно, повномасштабне вторгнення суттєво змінило цей план, цей напрямок роботи та взагалі, в принципі, воно змінило все наше життя, перезавантажило його, не лише професійне, а й особисте, змістило відповідні акценти, фокус уваги, в тому числі законодавчого органу і Кабміну, звичайно ж. Але дякуючи нашим оборонцям-захисникам, нашим людям, власне, ми мали змогу дещо адаптувати своє життя і продовжуємо його адаптувати, очевидно, адаптувати свою професійну діяльність. І, очевидно, за цих два складних роки процесу розвитку інституції альтернативного вирішення спорів теж існували, жили і вони теж адаптувалися до нових реалій. І така кардинальна зміна мирного укладу, особистого і професійного життя, що відбувається вже більше двох років, власне, і стала однією з головних причин

того, чому комітетом було прийнято рішення провести ці слухання. І мета цих слухань – зібрати вас спеціалістів, експертів, яким небайдужі інституції альтернативного вирішення спорів, зокрема медіація, які займаються цими процедурами, вболівають за них, для того щоб зрозуміти, які проблеми виникли за ці роки повномасштабного вторгнення, як їх можна вирішити, які перспективи для подальшого розвитку інституцій. І в результаті визначити, куди ж прикладати зусилля в першу чергу, які питання є більш пріоритетними, які є менш пріоритетними, що більш нагальне, що менш нагальне, що, можливо, поки що не на часі, і, звичайно, скоординувати свої зусилля і наші як законодавців, і ваші як професійної спільноти, і виконавчої, і судової гілки влади, наших міжнародних партнерів, які, звичайно, теж нам допомагають, за що їм вдячні, для того щоб рухатися до тих переваг, тієї мети, які повинні давати українцям механізм альтернативного вирішення спорів.

Я вже згадував на початку, що комітетські слухання було вирішено провести протягом двох днів. Вчора розглядали один блок міжнародного комерційного арбітражу і третейське вирішення спорів, сьогодні присвятимо обговоренню медіації, врегулюванню спорів за участю судді. Регламент наших слухань пропонується наступний. Учасники, хто виступає з доповідями, мають до 10 хвилин на доповідь, деякі, прошу вкласти всім, там деякі теми є суміжні чи дещо схожі, для того щоб не повторюватися, то просимо до 7 хвилин вкласти. Відразу після доповіді матимемо до 5 хвилин на запитання/відповіді, по гарячим слідам, так би мовити, запитання/відповіді до доповідача. І після всіх доповідей плануємо хвилин 30-40 присвятити загальному обговоренню, обмінятися думками, можливо, підняти питання, які не згадувалися в доповідях. І після цього обговорення завершити. Плануємо, по попереднім прикидкам плануємо для того, щоб ви могли планувати свій час, плануємо завершити о 15:00.

У будь-якому випадку комітет відкритий для комунікації. Якщо виникнуть певні пропозиції в контексті комітетських слухань, їх тематики, то

я запрошую ділитися своїми напрацюваннями через електронну пошту. Електронну пошту от в чаті цього сьогоднішнього Zoom вам пані Наталія скинула, працівник апарату секретаріату. Також вона скинула вам посилання на ютуб-трансляцію для зручності, паралельно маємо ютуб-трансляцію, і програму сьогоднішнього дня.

Після комітетських слухань на затвердження комітету будуть запропоновані відповідно їх результати, де, власне, і будуть зафіксовані висновки і запропоновані шляхи вирішення задач, які ми ставимо перед собою на комітетські слухання: покращення механізмів альтернативного вирішення спорів. Тож, колеги, бажаю всім плідної роботи, сподіваюся, що ми досягнемо тих результатів, задля яких і були організовані ці слухання.

Колеги, я включаю відеозапис. Пропоную починати і запрошую до слова пані Романадзе Луїзу - президента "Української академії медіації", керівника Проекту ЄС "CONSENT", членкиню Ради Комітету Національної асоціації адвокатів України з питань альтернативного врегулювання спорів, заслуженого юриста України, медіатора, адвоката, тренера. Багато, бачите, регалій, але пані Луїза, я думаю, цього заслуговує. Принагідно подякую їй за допомогу в організації комітетських слухань також.

Доповідь пані Луїзи, яка має задати тон сьогоднішньому обговоренню, мабуть: "Медіація в Україні: динаміка розвитку та майбутній потенціал".

Пані Луїза, будь ласка.

РОМАНАНДЗЕ Л.Д. Дякую, пане Романе.

Вітаю, доброго ранку! Звичайно, сьогодні приємно тут бути. Знаєте, це такий важливий маркер, що в умовах воєнного стану є простір для того, щоб збиратися на такі дводенні слухання, обговорювати проблеми медіації та інших альтернативних способів врегулювання спорів, це свідчить про те, що питання ці зараз на часі.

Я хочу подякувати Комітету з питань правової політики і особисто пану Роману за цю ініціативу, за те, що маємо такий діалог і можливість

навіть донести наші бачення, наші думки, якісь рекомендації, почути один одного, обмінятися досвідом, то надзвичайно вдячна.

Отже, переходжу безпосередньо до теми моєї доповіді. І трішечки про те, де ми є зараз і що на порядку денному. Взагалі це сьогодні важливо розуміти, що в Україні медіація вже існує 30 років. Це такий 30-річний шлях еволюції, який ми пройшли, і спочатку це все розпочиналося за ініціативи міжнародних організацій, які були першим імпульсом для того, щоб медіація з'явилась в Україні, для того, щоб вона почала свій рух тут.

Другим етапом в цьому 30-річному періоді, мабуть, слід визначити саме розвиток спільноти медіаторів, медіатори як серце та двигун розвитку, коли вже медіатори намагалися достукатися в кожні двері, намагалися якось змінити щось в контексті правового врегулювання і були самою основною потужною рушійною силою. І прекрасно насправді відчувати і розуміти, що зараз ми вже на третьому етапі, коли вже держава є активним актором в цьому процесі. Вона є як активний каталізатор змін, що відбуваються. І сьогодні вже ситуація докорінно змінилася, і ми маємо... Мені навіть складно назвати якісь там центральні органи влади або державні організації, які сьогодні так чи інакше не згадуються, або не приділяється уваги питанню медіації. Це і Міністерство освіти і науки України, це і Міністерство юстиції, навіть різні департаменти, Міністерство соціальної політики, Міністерство економіки, реінтеграції, Офіс Генерального прокурора, Міністерство внутрішніх справ, які активні і потужні. Національна служба посередництва та примирення, Національна соціальна сервісна служба, УКРНОІВІ ІР офіс, НАДС, ну, тобто навіть не можна... якось складно назвати ту державну інституцію, в якій сьогодні немає простору для медіації.

І в цьому контексті насправді вважається за доцільне, вважається, що вже настав той час, коли було б непогано створити міжвідомчу координаційну раду з питань розвитку ОВС, в яку би увійшли і представники з різних органів влади, які так чи інакше сьогодні рухають медіацію, які так чи інакше сьогодні задіяні, і так само, щоб туди могли доєднатися і

представники різних спільнот. Це і арбітраж, і медіація, і третейські суди, і так само представники різних міжнародних організацій. В нас сьогодні є такий класний досвід, коли подібна рада працює в питаннях правосуддя для неповнолітніх, і ось, здається, що це було б таким логічним, наступним кроком в контексті розвитку медіації та інших альтернативних способів.

І, щоб звіритися, де ми є зараз, ми насправді маємо багато всього на даний момент в контексті медіації. Ну, по-перше, це сприятливі для проведення медіації положення законодавства, визнання позитивної ролі медіації на рівні стратегічних та програмних документів, і план відбудови, багато всього, де сьогодні згадується медіація і актуальність взагалі розвитку цього напрямку. Звісно, що прийняття Закону "Про медіацію" – це прямо докорінно змінило ситуацію, це змінило сприйняття медіації, особливо в контексті правників, у контексті державних органів, тому що це начебто стала вже легалізовано визнано інституція, спосіб врегулювання різноманітних спорів, і це вплинуло.

І ми насправді дякуємо, що цей закон рамковий. Пан Роман сьогодні згадував, що це був свідомий вибір. Розуміємо ці незручності, які виникають у зв'язку з тим, що немає єдиних таких... знаєте, єдиного вікна в контексті медіаторської спільноти немає. Але це абсолютно нормальна ситуація, подібна ситуація існує у Великій Британії, в Німеччині, в інших країнах. Ми довели як медіаторська спільнота, що ми вміємо домовлятися, можемо знаходити порозуміння, впроваджувати якісь спільні зміни, розробляти різні важливі орієнтири, стандарти. І насправді ці незручності – це невелика плата за те, що в нас немає навіть ризику потенційного, що буде якась монополізація, буде обмеження доступу до професії.

Також ми маємо досить широкий спектр сфер застосування медіації: від кримінальних проваджень, звісно, адміністративні справи, принаймні це передбачено як можливість, іноді проводиться медіація в таких категоріях спорів, і звісно, всі інші сфери, які більш такі зрозумілі – сімейні, спадкові.

У нас є надзвичайно активна медіаторська спільнота, яка, дійсно, як і обіцяла на момент прийняття рамкового закону, дбає про те, щоб створювались важливі саморегулівні документи як орієнтири. І тут важливою досить є роль таких асоціацій, які вирішили не брати на себе функцію провайдерів послуги, навчальних центрів такі, як Національна асоціація медіаторів України, Асоціація сімейних медіаторів України, які саме опікуються ось такими документами спільними для розвитку сфери.

Медіація у нас інтегрована у систему безоплатної і правничої допомоги, і це теж важливий здобуток. Медіація належить до базових соціальних послуг, визнано в законі, що це є однією з базових соціальних послуг. Також у нас є величезна кількість суб'єктів освітньої діяльності, які готують медіаторів в різних регіонах, це постійний процес, поповнюються ряди медіаторської спільноти. Є різні центри і комітети медіації у складі важливих стейкхолдерів, це і Нотаріальна палата, IP Офіс, і на рівні рад адвокатів створюються відповідні комітети. Тобто процес йде досить активно, рухається попри будь-які обставини, тому що медіація дійсно зараз на часі як такий екологічний спосіб врегулювання спорів.

Також приділяється увага тому, що збільшувалось розуміння сутності цієї процедури, особливо в контексті правників. Сьогодні вже медіація на рівні стандарту магістерського, там записано, що медіація й інші альтернативні врегулювання спорів, це вводять такий обов'язковий СК8 компонент підготовки магістрів права.

Відбувається активна правопросвітницька робота в різних абсолютно напрямках різними суб'єктами, рух в цьому теж такий сталий досить. Водночас ми розуміємо, що цього недостатньо і ніколи не буде достатньо, і в будь-якому випадку є з чим працювати. І, звісно, такою важливою перевагою є те, що досить широко використовується онлайн-технології як у навчанні, так і безпосередньо в проведенні медіації, і це робить медіацію, дає їй додаткові можливості в тих випадках, коли, наприклад, немає доступу до суду, суд зруйновано або є якісь інші причини і не може відбуватися судовий

розгляд, наприклад, внаслідок відсутності електроенергії в суду. Різні бувають сьогодні ситуації, ми всі бачимо, що відбувається, і ось цей онлайн-компонент, він так само є, робить медіацію більш доступною.

Що у нас є на порядку денному? У нас відкритим є питання медіації, як соціальна послуга, тому що зараз триває процес затвердження нового стандарту. Оскільки раніше медіація це була начебто другий етап послуги посередництва медіації, а Закон "Про медіацію" розділив, відокремив медіацію, зробив її самостійною, то це потребує прийняття нового державного стандарту. І цей процес триває, але поки що він незавершений. Є проект, розміщений для громадського обговорення, проект стандарту розміщений на сайті Міністерства соціальної політики і можна, в принципі, з ним ознайомитись.

Також відбувається питання розвитку в напрямку відновного правосуддя, але це питання так само поки що трішечки відкрите, тому що зараз новий спільний наказ, який регулює принаймні питання пілотування в контексті неповнолітніх, воно поки що не поставлена крапка.

Ратифікація сінгапурської конвенції у нас теж відкрита тема. Може, слід вже на часі рухатись в цьому напрямку, тому що бізнес дає і відкриваються для бізнесу додаткові можливості в цьому контексті. І якщо ми запровадимо якісь механізми для того, щоб приводити до виконання міжнародні угоди, то, можливо, це і допоможе нам якимось рухатись в контексті в національних якихось угод, досягнутих на території України.

Збір статистики. У нас жодного збору статистики не відбувається якимось так, знаєте, систематизовано. Це окрема як медіація, як соціальна послуга. Але знову ж таки питання до цього, тому що незрозуміло чи то було посередництво, чи то медіація, допоки принаймні немає окремого стандарту. Є збір статистики внутрішньої в системі безоплатної правничої допомоги, але якогось такого сталого підходу немає. Потребує розвитку медіація в адміністративних справах, особливо в контексті набуття чинності Законом України "Про адміністративну процедуру" держава має своїм прикладом

транслювати, що це класний спосіб вирішення спорів, в тому числі за участю суб'єкта владних повноважень. Досить актуальним є питання медіації в споживчих спорах, тому що виникає дуже багато ось такого швидкого інструменту вирішення немає, тобто складно кожного разу йти до суду.

Медіація в громадах, в нас є багато різних питань і тут відбувається робота, звісно, досить активна, є прямо ціла мережа (*Не чути*) і інші ініціативи, але, знаєте, такого системного розвитку і більшої уваги хочеться саме в контексті держави.

І відкрите питання, але це до дискусії, обов'язкових інформаційно-оціночних зустрічей з медіатором, так звана обов'язкова медіація, які доцільно чи недоцільно запроваджувати. Моя особиста думка, що, в принципі, це можна було б запровадити, але в контексті тільки медіаційних застережень. Тобто якщо самі сторони зараз це передбачили в себе в договорі, то подібно як з арбітражними застереженнями, щоб суд не розпочинав розгляд справи, якщо є відповідне заперечення з боку відповідача, що ця процедура не відбулася. Тому що для того, щоб запроваджувати обов'язкові інформаційно-оціночні зустрічі, ми маємо бути до цього готові, в нас має бути доступ до послуги медіації, в нас має бути можливість отримати цю послугу безоплатно вразливим верстам населення і відповідно тут спочатку потрібно провести таку підготовчу роботу, а вже потім запроваджувати певний ступінь обов'язковості.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Луїза, нагадаю вам про регламент.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Я дуже дякую. В мене все як треба. Дуже дякую вам за увагу і сподіваюся сьогодні на дуже цікаві виступи колег і потім таку плідну жваву дискусію.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам, пані Луїза, за таке узагальнення, що є зараз і що спільнота бачить, як має бути.

Колеги, блок запитань до доповідача з приводу озвучених в доповіді питань. Якщо є у когось запитання, будь ласка, прошу піднімати руку через засоби Zoom, бо я всіх учасників на екрані не бачу, тому якщо ви вживу будете піднімати руку, це не допоможе, на жаль, або писати в чаті, теж як варіант, в чаті Zoom. Так, є питання.

Пан В'ячеслав Толкованов, якщо не помилився в прізвищі.

ТОЛКОВАНОВ В. Да. Дуже дякую. В'ячеслав Толкованов, проєкт...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане В'ячеславе, я хотів попросити якраз представитися, так.

ТОЛКОВАНОВ В. В'ячеслав Толкованов, проєкт "Право-Justice", третя фаза. Ви знаєте, що проєкт "Право-Justice" має одним з пріоритетів розвиток медіації, це пріоритет нашої співпраці з українськими органами влади, ми якраз от хотіли і почути ваші пропозиції.

Пан Роман говорив про те, що в план діяльності уряду було включене це питання в 2022 році, в силу об'єктивних, суб'єктивних причин це не було виконано в повній мірі. У нас попередня доповідачка зазначили дуже багато цікавих питань, які б могли бути і предметом діяльності проєкту ЄС "Право-Justice".

Тут хотілося б задати да питання. Як себе бачить парламент, комітет парламенту в цьому процесі, чи ви плануєте спільно з урядом здійснювати парламентський контроль по впровадженню Закону "Про медіацію". Тому що ви знаєте, пане Романе, були цікаві досвіди по іншим законопроєктам, коли були проведені окремі комітетські слухання, було заслухано звіт по впровадженню закону, напрацьовані відповідні рекомендації. Чи це буде окремо уряд готувати такий звіт, а парламент буде долучатись?

Ну, і от сьогодні було дуже багато питань озвучено, я хотів би попередньому доповідачу також задати питання по Закону "Про

адміністративну процедуру", для нас також це пріоритет. Як ви бачите розвиток медіації? Ви частково про це вже говорили, але, якщо можна, трошки ширше, там з впровадженням "Про адміністративну процедуру" які, можливо, були б ваші рекомендації до діяльності нашого проекту. Тому що ми якраз саме зараз завершуємо таку інсепшин-фейс, наші пропозиції, на два з половиною роки роботи, тому могли б спільно попрацювати.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане В'ячеславе.

Щодо вашого першого питання, все-таки не зовсім питання до доповідача, скоріше, до парламенту і Кабміну. Тому я собі помітив, ми винесемо в блок обговорення якраз, дійсно, я собі теж планував про це обговорити.

ТОЛКОВАНОВ В. Дякую. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. А щодо другого питання, пані Луїза, будь ласка, якщо маєте можливість, надайте відповідь.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Дякую. В'ячеславе, дякую за запитання, тому що це дійсно актуально.

У нас начебто новий закон, прийняття Закону "Про адміністративну процедуру" чекали не менше ніж прийняття Закону "Про медіацію" так само, величезну кількість років було присвячено цим питанням. І це класно, що в цьому законі є можливість дорегулювання спорів, особливо в питанні, яке виникає по скаргах, саме шляхом примирення. Є простір для того, щоб навіть зупинити провадження. Потрібно в цьому контексті подбати про те, щоб знайти якусь формулу, щоб представникам, щоб суб'єкту владних повноважень, їм було безпечно іти робити кроки назустріч людям, фізичним

особам, приватним особам, юридичним особам, щоб це було безпечно, визначити, можливо, межі цієї дискреції в питаннях примирення.

І це такий величезний блок, який потрібно вирішити і який дійсно буде дуже-дуже результативним, якщо вдасться цього досягти. Тому що багато спорів за участю суб'єктів владних повноважень сьогодні не можуть бути вирішені мирним шляхом просто завдяки тому, що так безпечніше, безпечніше оскаржувати до кінця, аніж сісти за стіл переговорів і це обговорити. А Закон про адмінпроцедуру, він саме впроваджує трішечки інше, нове сучасне трактування взагалі ролі державного службовця і того, що може вважатися ефективним.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Луїза.

Принагідно я подякую і проекту Право-Justice в особі пана Вячеслава за ті зусилля, які вони прикладають у розвитку альтернативного вирішення спорів, медіації і що не полишають цю тематику і здійснюють експерту допомогу в тому числі.

Колеги, рухаємося далі, якщо питань немає. Я запрошую до слова пані Катерину Наровську, президента ГО "Національна асоціація медіаторів України", тема її виступу теж така генеральна, скажімо так: "Інституціоналізація медіації в Україні: потреби та перестороги".

НАРОВСЬКА К.Б. Щиро дякую, пане Романе, за слово. І теж хочу приєднатися до подяки за увагу до теми розвитку медіації, мені здається, що вона зараз актуальна і дуже важлива, час від часу повертатися до неї і спостерігати, що відбувається і як розвиватися. Ми можемо продемонструвати співпрацю і координацію між медіаторами навіть на цій зустрічі. Тому що, як ви і просили, ми намагалися впорядкувати наші теми і бути взаємодоповнюючими, не повторюватися. Тому в продовження того, що говорила пані Луїза, я скажу про ось що.

Ми говоримо про впровадження Закону "Про медіацію" і дуже часто в цьому контексті йде мова про інституціоналізацію медіації, але йде мова саме чомусь тільки в цьому контексті. Я б хотіла сьогодні нагадати пару слів буквально про те, а як взагалі дослідники визначають інституціоналізацію. Вона включає кілька елементів, частина з яких вже існує в Україні, вже впроваджена, частина в процесі і частиною є саме законодавче поле.

Отже ми говорили про появу потреби, це перший поштовх. Луїза говорила про поштовх від зарубіжних колег, потреба в медіації відбулася вже майже 100 років тому і в Україні вона проявлена цим історичним впровадженням медіації, і вона підтверджена зараз особливо.

Далі ми говоримо про те, що така потреба має задовольнитися, може задовольнитися, тільки організацією спільних дій і ми це теж спостерігаємо, це було в доповіді Луїзи. Ми спостерігаємо наочно, що ми співпрацюємо, ми тільки разом можемо впровадити медіацію, робити щось для поширення культури доступу до справедливості через всі можливі засоби, які напрацювало суспільство на цей момент.

Далі. Може йти розповсюдження, усвідомлення частиною суспільства цієї потреби. І ми бачимо, що є вже не лише професійна спільнота медіаторів, але і багато інших спільнот, в тому числі професійних, долучаються до того, що вони усвідомили потребу в медіації і докладають зусиль для її впровадження. Ми маємо для інституціоналізації отримати формування ціннісно-нормативної і символічно-сислової і статусно-рольової систем. Це дуже багато про питання цінності медіації, її філософії, етики медіатора і ці теми зараз на часі, вони обговорюються спільноту, ми залучаємо колег. Ще з 2017 року ми маємо Кодекс професійної етики медіатора, який оновлений, відповідно вже до Закону 2021 року у лютому 2022 року. І це все відбувається не якоюсь окремою організацією, як Луїза, да, зазначала про неможливість монополізації, а саме у спілкуванні, у спілкуванні професійної спільноти із дотичними професійними спільнотами в тому числі.

Статусно-рольова структура теж має бути і тут є і статус медіатора, статус сторін, але є і статус замовників послуг медіації, про це теж трошки було про те, що доступ відбувається через різні інституційні структури в тому числі, да, як от система безоплатної правової допомоги або система соціальних послуг.

Ми говоримо про систему соціального контролю і вона може бути різна, це, звичайно, не лише парламентський контроль, да, але навіть ринкові механізми так само є частиною контролю за впровадженням якогось інституту в суспільстві. Ми говоримо про легітимацію і легалізацію, да. Легітимація вже, як на мене, відбулася. Легалізація – теж, основна її частина відбулася через прийняття закону і низки інших нормативних документів, але це ще те, до чого ми маємо разом докладати зусилля.

Ну, і формування колективної ідентичності і інституціональної поведінки завершує цей цикл інституалізації. І це про розвиток культури, про те, щоб суспільство звикло до того, що є така процедура, що є така можливість. І це потребує точно більшого часу і системного впровадження культури саме, да, застосування... вирішення спорів шляхом медіації, попередження конфліктів і спорів шляхом медіації, нагадаю, що таку можливість також впроваджено навіть через закон.

Звичайно, інституалізація необхідна для стабілізації системи професійної діяльності і попиту на неї. Ну, і зокрема, як вже говорила Луїза теж, через те, що замовниками медіації можуть бути державні органи або органи місцевого самоврядування, їх установи, підприємства, організації.

І, безперечно, їм потрібно мати оцей дозвіл у нормативних документах, якими вони мають керуватися, да, без цього це дійсно небезпечно. Але тут же я б хотіла б сказати, що головною пересторогою є переплутати інституалізацію медіації як соціального явища і формування оцієї структури інституалізації, яка є формою, такою базовою структурою для інституалізації медіації.

Вона потрібна для взаємодії між суб'єктами, вона потрібна для запровадження суспільно-корисного явища. Але тут важливо оцю дискрецію враховувати і враховувати, що ми маємо цивільний господарський оборот, де превалює свобода вибору, ми маємо адміністративні процедури, про які було запитання, дякую, пану Вячеславу, йде менша дискреція, але вона все ще зберігається, найнижчий рівень дискреції в кримінальних правовідносинах, але там все одно є можливість для прийняття рішень, для прийняття відповідальності, для зміни ресоціалізації учасників кримінальних ситуацій. І відповідно ми маємо балансувати зовнішнє, або правове регулювання, і внутрішнє регулювання, яке має відбуватися в професії. Медіація – це один із способів досягнення справедливості, і там, де в цьому залучені державні або комунальні структури, відповідно має бути трохи більше регулювання, бо це потрібно як інтерес, як потреба для цих суб'єктів. І тим не менше, ці нормативні документи, які приймаються, вони мають врегульовувати повністю всі відносини в сфері медіації. Значною частиною регулювання медіації є те, що розробляє сама медіаційна спільнота всередині для того, щоб забезпечити оцю власну основну цінність медіації, гнучкість, можливість свободи вибору і при всій структурованості, і упорі на принципи медіації, можливості обрання методології, способів, інтервенції медіатора саме конкретно для кожного випадку з індивідуальним підходом. Для того, щоб це не втратити, ми не можемо дозволити собі ретельно зарегулювати все і виключити таку можливість.

Отже, щоб сказати, що ми про це турбуємося, нагадаю, що ми маємо кодекс етики, ми маємо процедури реагування на етичні виклики, вже на часі. Мали 12 грудня конференцію, на Київ представляли розроблені пропозиції, проекти положень про комісії з етики медіаторів, раду етики медіаторів. Ми маємо вже зареєстрований стандарт "трудоий медіатор (медіатор трудових спорів)", бо в якійсь сфері, там де це потребувало для певної частини спільноти більшого регулювання, воно визначено, і є оця опорна річ, але знов-таки вона не поширюється на абсолютно всі медіації, які

є. Медіації... і про конфлікти, і про спори, і ми маємо про це пам'ятати. Там, де мова про спори, потребується більшого врегулювання. Але часом є конфлікти, не всі, з яких можна навіть передбачити або уявити, і відповідно вони не мають бути зарегульовані.

Ми як спільнота фахівців зараз турбуємося також про продовження турботи про якість послуги, про цей іміджевий стан медіації, бо медіація – іміджева професія, нам мають довіряти як фахівцям, відповідно ми маємо сумлінно виконувати свою роботу. І для цього розробляються і розроблені вже Основні засади навчання базовим навичкам медіатора, де має бути та основа, без якої медіатор не є медіатором.

Ми далі продовжуємо роботу над питанням запровадження акредитації навчальних програм і практики у сфері медіації – інтервізії, супервізії, менторингу. Розроблено план консолідованих дій. До речі, дякуємо нашим міжнародним партнерам, які підтримують нас у цьому напрямі і готові чути і слухати, і реалізовувати разом з нами ці напрями, які для нас важливі.

Скажу ще буквально два слова про сфери, в яких може бути корисною співпраця і які важливо також реалізовувати разом з державою і місцевими органами влади. Найперше – це сфера інформування населення і різноманітних професійних спільнот про можливості медіації і для попередження, і для вирішення конфліктів. Тут дуже важливою є соціальна реклама, оцей простір для інформування в інформаційному полі, підтримка у створенні контенту. Інформації ніколи не буває мало, люди мають чути це постійно, щоб нагадування це було, і вони могли звертатися до процедури медіації. Мені здається, що це було б досить раціональним використанням ресурсів, в тому числі бюджетних і ресурсів міжнародної допомоги для того, щоб посилювати згуртованість і стійкість суспільства.

І важливо також прорахувати економічні показники участі державних в тому числі органів у судовому способі вирішенні спорів і у вирішенні спорів шляхом медіації. Бо саме об'єктивація цих вигод, інтересів може бути гарною опорою для того, щоб медіація розвивалася і було і безпечно, і вигідно

державним органам і місцевим органам звертатись до медіації для превенції вирішення спорів.

Я, мабуть, на цьому зупинюся, бо точно знаю, що колеги теж будуть додавати більше конкретики в якихось окремих сферах. І якщо будуть запитання зараз або в процесі обговорення, радо відповім.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам, пані Катерино.

Колеги, якісь питання доповідача якщо є, будь ласка.

Бачу, що питань немає. Дякую.

НАРОВСЬКА К.Б. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тож пропоную рухатися далі. Наступні теми, тут два доповідача будуть дещо по суміжним темам мати виступ. Тема не проста, тема: застосування альтернативних вирішень спорів у публічних відносинах за участю держави. Тут, звичайно, потребує питання певної політичної волі, політичної культури. І от по цим темам першим запрошую до виступу пана Андрія Рищенка, суддю, президента ГО "Українська асоціація суддів з медіації". Тема його виступу: "Альтернативні способи вирішення спорів у публічних відносинах".

Пан Андрій, будь ласка.

РИЩЕНКО А.Ю. Доброго дня, колеги. Дякую, пане Романе. Дякую за такий захід. Я думаю, що всі погодяться, що такі заходи дають дуже значний... *(Не чути)* для розвитку медіації в нашій державі. Тому будемо сподіватися, що їх буде більше.

Щодо теми моєї доповіді. Дійсно, тема не проста, але на неї треба звернути увагу. У нас в 2001 році ще... *(Не чути)* дав рекомендації щодо застосування альтернативних способів вирішення спорів у справах,

пов'язаних з суб'єктами владних повноважень та приватними особами. Після цього була надана низка гайдлайнів про те, як це імплементується, як, що з цим робити. І ось в 2022 році вони дали аналіз... доповідь щодо аналізу стану адміністративної медіації в країнах Ради Європи. Вони висвітлили чотири категорії таких країн, тобто починаючи з країн, де взагалі медіація в адміністративних спорах не існує, до тих країн, де практика така активно розвивається. На жаль, Україна зазначена як країна, в якій існує закон, який передбачає адміністративну медіацію, але практика майже відсутня.

Що треба сказати? В нас, відповідно до нашого правового регулювання медіації і інших альтернативних способів вирішення спорів в адміністративному судочинстві та під час роботи державних органів в нас є декілька процедур. Ну, зокрема, з прийняттям Закону України "Про медіацію" у нас було внесено зміни у відповідні процесуальні кодекси та зазначено про можливість передачі справи на медіацію для примирення.

В той же час існує інша модель медіації, це коли в нас особи приміряються до звернення до суду. В суді ж у нас передбачений механізм врегулювання спору за участі судді. З цього приводу хотілося б сказати, що все ж таки для наших державних органів з урахуванням наявності зараз рамкового закону, ну, особисте спілкування і відповідне опитування ми робили, вони зазначають про те, що їм краще щоб це був Закон "Про медіацію" саме тому, що, як зазначали попередні колеги, що державним органам відповідно повинно бути наявне правове регулювання, тобто на підставі чого вони роблять відповідні, уходять у відповідні процедури примирення.

Тому хотів би зупинитися на тому, що для чого взагалі нам потрібно зараз піднімати питання щодо медіації, інших альтернативних способів вирішення спорів в адміністративному судочинстві.

Ну, я як суддя першої інстанції бачу наших сторін кожного дня і скажу, що наразі у нас суспільство дуже перегріте емоційно, дуже негативно налаштоване у разі будь-яких неправомірних рішень відносно них з боку

держави, а тому такі способи, як медіація, вони б могли налагодити цей діалог суспільства та держави. Це в першу чергу питання того, що... підйому рівня довіри до державного органу, тобто що державний орган згоден вступати в діалог, згоден вступати в комунікацію зі своїм, скажемо так, клієнтом.

І друге – це питання поваги. По-друге, у нас склалася така ситуація, що дуже високий процент апеляцій в адміністративних спорах. Тобто у разі примирення сторін, наприклад, на рівні першої інстанції шляхом медіації, це дуже знизило питання оскарження таких рішень в таких справах.

І інші більш очевидні питання – це прискорення процедур. Тому що в багатьох справах у нас питання набрання чинності рішенням в адміністративних справах займає майже пів року, тобто це прискорення розгляду справи, а це питання і бізнесу, і соціальних виплат, і таке інше.

Особливо треба зупинитися на тому, що з прийняттям і вступом в дію Закону "Про адміністративну процедуру" у нас запровадились нові підходи і принципи роботи державних органів. Зокрема, у нас буде застосовуватися принцип пропорційності, який передбачає те, що адміністративний акт повинен прийматися з дотриманням балансу між несприятливими наслідками для особи і цілями, на які направлений відповідний адміністративний акт. І ці наслідки повинні бути найменшими для особи. У нас зараз лише тільки розпочав працювати цей закон і справи тільки починають надходити до судів. Тобто буде відповідна практика нових підходів до застосування цих принципів. А тому і питання діалогу з особою, з врахуванням її інтересів, вислуховуванням її, стане дуже актуальним.

Можна зазначити причини, чому зараз не працюють у нас механізми медіації та примирення за участю судді. В першу чергу я би звернув увагу на те, що у нас є значний супротив через непорозуміння з боку державних органів, тому що у нас, дійсно, як зазначала пані Луїза, є дуже багато державних органів, яким відомий такий інститут як медіація, але у нас є дуже

багато інших органів, скажемо так, які взагалі не розуміють навіщо їм це потрібно і яка взагалі процедура проведення такої медіації.

Далі. Це відсутність самостійності у суб'єктів владних повноважень. Тобто коли мова у нас іде, наприклад, про органи місцевого самоврядування або органи виконавчої влади, які мають досить широкий спектр повноважень, то ми можемо казати про те, що вони схильні до якихось перемовин. Але якщо ми кажемо про класичну розбудову державного органу виконавчої влади, де у нас побудована ієрархія і всі посилаються на те, що жодних дій не буде вчинено без погодження з керівництвом у Києві, в таких випадках дуже важко казати про якісь перемовні процедури. І в цьому контексті необхідно сказати ще одна сторона цієї медалі є, це те, що державні органи направляють до нас, до суду, наприклад, неуповноважених належним чином працівників, свої представників. Тобто у них повноваження відповідні не зазначені і вони не можуть просто навіть, розуміючи, що така процедура була б доцільна в процесі, вони не мають відповідних повноважень.

В цьому контексті хотів би дати свої пропозиції щодо того, що все ж таки в нас виникають випадки, коли в адміністративних спорах обидві сторони схильні до відповідних перемовин, до медіації, до примирення. Але я би пропонував тут ввести обов'язок все ж таки для суб'єкта владних повноважень, у разі, якщо у нас особа хоче примиритися, то хоча б, щоб суб'єкт владних повноважень був зобов'язаний прийняти участь в такій процедурі, тому що їм, зрозуміло, простіше сказати своє просто ні.

Ідемо далі. І у нас дійсно є дуже велика категорія спорів, де у суб'єкта не достатньо дискреційних повноважень для прийняття тих чи інших рішень.

Щодо медіації в адміністративних спорах треба також окремо зупинитися на питанні того, що у нас суб'єктами в адміністративних спорах є особа та державний орган – суб'єкт владних повноважень. І направлення на медіацію таких спорів дуже складна проблема, тому що державні органи не мають відповідних фінансувань на оплату вартості медіації. Тобто або ми кажемо про те, що у нас буде закладатися відповідний кошторис на державні

органи для участі в таких процедурах, або ж ми повинні сказати, що в адміністративних спорах з урахуванням їх специфічності, що, можливо, таку медіацію повинен проводити суддя. Тому що він вже... його робота вже оплачена і він, якщо він має відповідне навчання, то він міг би таке проводити. І спокійніше було би державним органам, скажімо так, в будівлі суду це проводити.

Хотів би зупинитися на тому, що наша громадська організація зараз підготує проект створення центру медіації при Дніпровській міській раді. У нас вже досягнені відповідні домовленості щодо того, що міська рада буде направляти до суду представників, які були згодні і мали повноваження на медіацію в адміністративних спорах, пов'язаних з їх діяльністю. Тому будемо дивитися, ми зараз збираємо дані для відповідного дослідження.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Андрію, нагадую про регламент.

РИЩЕНКО А.Ю. Останні слова щодо того, що у нас, як приклад, я приведу просто справи, які у нас не відбувається медіація, але які повинні бути в медіації, і те, що у нас сторони, і державні органи згодні на таку медіацію. Це, наприклад, у нас куча справ була за участю ДСНС щодо зупинення експлуатації шкіл, які просто ініціювали ці справи і не хотіли отримувати рішення суду, просто їх тримали в судах і тягнули їх місяцями для того, щоб просто за цей час отримати погодження відповідних кошторисів і таке інше. Це, можливо, було взагалі, всі ці справи сто відсотків могли бути завершені примиренням або медіацією.

Дякую за увагу. Вибачте, якщо затримав час.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую дуже, пане Андрію. Дякую, що ви висвітлили практичні аспекти, кейси застосування медіації при розгляді адміністративних справ в адміністративній юрисдикції.

Наступна суміжна тема. Я запрошую до слова... Оскільки теми суміжні, я пропоную після наступного доповідача задати питання для обох доповідачів. Тож наступний доповідач - Сергєєва Аліна, адвокат, медіатор, ГО "Українська асоціація суддів з медіації" з темою: "Людино-орієнтовне правосуддя: роль держави у формуванні культури альтернативного вирішення спорів". Пані Аліна, будь ласка.

СЕРГЄЄВА А.Ю. Дякую. Дякую, пане Романе.

Я дуже рада, що насправді ми маємо такий захід, тому що, з одного боку, так, воєнний стан і початок повномасштабного вторгнення трошки призупинив нашу активну діяльність у сфері медіації, але нам треба бути свідомими, що такі події повинні активізувати нашу діяльність. Тому що наразі ми з вами маємо, будь-який майже конфлікт і спір має емоційне забарвлення так званого емоційного компоненту. І, колеги, і судді, і адвокати, і інші правники вже з тим стикаються. І тому вже вирішувати спори по-старому, так як їх просто можна було з точки зору закону, воно трошки не завжди виходить, тому що коли у людей є втрати рідних, домівок, окуповані міста, тут вже ми не можемо, на жаль, людям... не те, що на жаль, а взагалі ми не можемо казати людині, що вибачте, але ваші емоції трохи недоцільні, тому що це судовий розгляд або будь-яка інша правова процедура.

На чому я хочу зосередити вашу увагу. Зараз я гостьовий дослідник та лектор в Університеті Миколаса Ромеріса в Литві і також представляю Україну в Європейській асоціації суддів, які займаються медіацією, та в сфері медіації в Європейській комісії щодо ефективності правосуддя.

На що я хотіла би звернути увагу? Ще в 23-му році був звіт UNDP щодо сталих цілей ООН, їх виконання, та з питань звичаєвого та неформального правосуддя. Тобто і там вже було зазначено, що концепція людиноцентристського правосуддя або правосуддя, орієнтованого на

людину, є дуже важливою ціллю і ООН, і взагалі це вже є сучасним європейським трендом.

Тобто правосуддя повинно бути орієнтованим на людину і використовуватись верховенство права. Так як Україна взяла, скажемо так, ми не те, що взяли, ми виборюємо своє право і свій курс на доєднання до Європейського Союзу, і ми прагнемо, і я вважаю, що ми є частиною європейської родини, то... і євроатлантичного, скажімо, Альянсу, то тут є питання до того, що нам також треба звернути увагу саме на цю концепцію.

Я би хотіла трошки показати і поговорити про медіацію саме з цього фокусу. По-перше, звісно, що питання забезпечення ефективного та справедливого доступу до судового захисту і до правосуддя в частині воєнного стану є дуже актуальним. І тут медіація і інші альтернативні способи вирішення спорів, як вже зазначали попередні доповідачі, і я дуже радію, що ми всі наголошуємо на тому, що медіація є, вона важлива, вона, по-перше, вона справді може бути корисною як і для держави, так і для наших громадян, тут я тільки можу порадіти, тому що є і онлайн-способи, є спрощені процедури, медіація може бути більш швидшою, навчання фахівців в сфері медіації, воно також може бути швидше ніж наша підготовка, наприклад, суддів, а ми знаємо, що суддівський корпус зараз також потерпає від нестачі кадрів. І тому саме запровадження таких способів також нам може допомогти у вирішенні цього питання.

Звісно, в даному випадку це важливість орієнтації системи правосуддя на потреби та досвід громадян для забезпечення більш легкого доступу до правосуддя та юридичних послуг, та для них зрозумілості. Чому... Переходячи до ролі держави. З одного боку, ми дуже дякуємо за цей рамковий закон і що держава максимально і Міністерство юстиції не втручаються в діяльність медіаторів, але тут трошки про інше. Ми повинні з вами констатувати той факт, що без, як ви вже, пане Романе, зазначили, політичної волі і активної участі держави, на жаль, поширення медіації та інших альтернативних способів вирішення спорів, воно трошки гальмується.

Тому що тут я повністю погоджуюся з попередніми доповідачами, що держава повинна своїм прикладом також проказувати, що вона також використовує ці способи вирішення спорів – це участь суб'єктів владних повноважень в адміністративних спорах, це те, що говорили, про надання соціальної послуги.

Про що ще важливо говорити. Важливо говорити про те і це європейський досвід, що не треба себе обмежувати. Наприклад, далі я бачила, що серед доповідачів також буде пан Марченко з Нотаріальної палати. І тут дуже важливим і європейські самі практики, вони нам говорять про те, що не треба себе обмежувати також тільки судовим розглядом. По-перше, це розповсюдження і більш стала практика медіації у сфері нотаріату. Тому що коли ми вже на стадії того, у нас багато зараз буде і є вже і справ, і спорів щодо майна, щодо спадщини, і вже там ми можемо не перевантажувати судову систему, а за допомогою медіаторів, що у нас і дозволено законом, медіатори можуть проводити або медіація може відбуватись на стадії, коли сторони звертаються до нотаріуса щодо цих питань.

Також не треба забувати про... Далі будуть також, я бачила вже виступи, тому я тільки окреслю цю концепцію – це медіація на стадії виконання, тому що це насправді є дуже важливим і це буде рухати нас і нарешті ми позбавимось такого терміну як колектори і так далі. І насправді сфера виконання, вона буде цивілізованою, повноцінною, а вона є дуже важливою для нашої держави, тому що, вибачте, на жаль, у нас виконання рішень, відсоток виконання рішень наразі не дуже задовільний і з цим нам також треба працювати. Це відновне правосуддя, про яке було зазначено, тому що насправді також ми зараз будемо мати нову хвилю різних злочинів різної тяжкості, і більшість... і тим паче, коли ми далі будемо говорити про відшкодування майна, про воєнні злочини, нам треба мати на увазі, що тут також був дуже важливо, це емоційний стан постраждалих, і для них іноді не

тільки судові рішення, а емоційна сатисфакція, вона іноді буває більш важливо, чим навіть законне рішення.

І також у сфері пробації, і у сфері ювенальної юстиції. Тому що справді пані Луїза з самого початку окреслила ці всі теми, але я би хотіла саме сконцентруватися на те, що в Україні зараз також всі наші суди і судді, ми всі доволі давно говоримо, і проекти такі, як "Право-Justice" і USAID, і Chemonics по всьому світу займаються саме програмами правосуддя, орієнтованого на людину із застосуванням верховенства права.

Тому, я думаю, що нам треба подивитися на медіацію не тільки як на самостійну альтернативну процедуру і тільки говорити про медіаторів, як це все організовано, а подивитися на медіацію і альтернативні способи як частину, взагалі як достатньо вагому частину глобальної теми правосуддя. І тут, я думаю, що треба брати, і є, всі кращі європейські практики, але я вважаю, що завдяки, на жаль, таким подіям, які відбуваються у нас, я думаю, що і в цьому випадку також ми можемо стати навпаки трендсеттерами в європейській спільноті щодо повноти застосування альтернативних способів вирішення спорів в різних сферах, і тим самим розширити, і покращити доступ наших громадян до правосуддя. Я намагалась бути дуже стислою для того, щоб залишився час для запитань і для подальшої дискусії.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пані Аліно, за те, що вклалися в регламент, зокрема.

Колеги, я запрошую до питань, до цього блоку доповідей у кого є питання, будь ласка.

Так, є питання. Пані Елла, будь ласка. І зразу представтеся, бо я вас ще не представляв, щоб всі учасники...

КАТАЄВА Е.В. Я суддя Одеського окружного адміністративного суду першої інстанції, колега Андрія Рищенка. Абсолютно одностудія з усіма,

всіх, хто приймають участь сьогодні в цьому заході. І буду теж розповідати про врегулювання спору, про виклики і можливі перспективи. Але зараз хочу підняти таке питання через запитання.

Чи вважає Андрій, мій колега, Рищенко необхідним, можливим для того, щоб спонукати суддів? Тому що він сказав про супротив серед суб'єктів владних повноважень, але є ще такий латентний супротив колег. Тому що дійсно краще прийняти рішення, написати за 10 хвилин, не орієнтуючись, як сказала Аліна Сергєєва, на правосуддя, орієнтовано на людину. Чи вважає Андрій, можливо, запровадження спеціалізації доречним в даному випадку, наприклад, в адміністративних судах, щоб серед суддів, щоб не всіх суддів зобов'язувати здійснювати ці процедури, медіацію, судову медіацію, присудову медіацію, врегулювання, неважливо? Але ваша думка, як експерта, чи це зрушить ці процедури?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка, пан Андрій.

РИЩЕНКО А.Ю. Дякую за запитання, пані Елла, радий вас бачити. По-перше, почну з початку, те, що вчора навіть озвучувалося паном Денисом Вячеславовичем щодо врегулювання спору за участю судді. У нас дійсно ця процедура не знайшла, мабуть, такої реалізації, яка в ній планувалася і не знайшла своєї популяризації. Одна з причин, чому це не стало послугою, скажемо так, інструмент популярний, це те, що всіх суддів безпеліційно зобов'язали займатися врегулюванням спорів участі ...*(Не чути)* Моя особиста думка, і зараз це виглядає дуже навіть іноді комічно, коли задається в судовому засіданні питання щодо можливості врегулювання спору за участю судді, то обидві сторони просто посміхаються з цього питання. Тому що, моя думка, що не всім дано і не всі можуть займатися медіаціями, не всі можуть приміряти людей, тобто комусь більше притаманно просто виносити судові рішення.

Тому моя думка, що ви абсолютно праві, що, мабуть, цей інструмент не для всіх. І, можливо, дійсно, було б належно встановити якусь спеціалізацію. З мого досвіду спілкування з нашими європейськими колегами, де медіація проводиться суддями, у них просто є декілька суддів в суді, не всі, які вміють і які хочуть займатися медіацією, яким просто направляєється така справа. І цей механізм, якщо вже вказати, то ми повинні: перше – вирішити все ж таки, ми залишаємо механізм врегулювання спорів за участю суддів в наших кодексах, або ми йдемо назустріч уніфікації, зазначаємо, що це медіація і передбачаємо для цього окремий механізм, як передається ця справа: від судді, або іншому судді і таке інше. Це потрібно пропрацювати.

В цілому, відповідаючи на питання, я вважаю, що, дійсно, спеціалізація потрібна, не всі можуть те робити.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Андрію. Дякую, що підняли і в питанні, і у відповіді тему цю, важливу: врегулювання спору за участю судді. Я думаю, що ми, можливо, в обговоренні присвятимо їй трохи більше часу. Дякую вам.

Ще підписаний акаунт "Гуменюк". Це, я так розумію, пан Василь Гуменюк, так? Будь ласка. Тільки представтесь спершу.

ГУМЕНЮК В. Дякую, шановні колеги, що дали можливість слова. Інститут економіки і прогнозування Академії наук України.

В мене питання з точки зору звичайного громадянина, який дуже має такий сумний досвід спілкування з органами державними.

Є в нас 19 стаття Конституції України, є в нас чітка позиція Верховного Суду з приводу того, що дискреція державних органів може відбуватися лише в тих межах, які передбачені законом. І ми маємо спір між фізичною особою громадянином і органами ...*(Не чути)*.

У мене питання. Як в даному випадку от медіація може, тому що головна ж мета спору, вирішення спору між громадянином і органом владних

повноважень – це захист і поновлення тих прав людини, які порушені цим органом. Практика говорить про те, що більшість практично з тих адміністративних спорів, які сьогодні вирішуються в суді, вони пов'язані з тим, що, будемо так говорити м'яко, недостатньо кваліфіковані працівники органів владних повноважень. І можуть ці дії здійснюватися як в сфері надання адміністративних послуг, так і сфері здійснення контрольних функцій держави, контрольних, там наприклад, податкова служба і так далі. І теж можуть бути різні наслідки порушення прав особи, можуть бути просто незадоволення якихось певних намірів і можуть мати й майнові наслідки.

В даному випадку чи не видається дивним взагалі сам факт медіації між особою і суб'єктом владних повноважень? Адже в даному випадку є чіткий припис закону і є ті процедури, які має здійснювати працівник. Тому що в кожній дії, яка стосується фізичної особи, кожна ця дія має свого автора, це чиновник діє від імені органу владних повноважень.

Чи не видається, це у мене до пана Андрія питання, чи не видається доцільним запровадити якийсь механізм відповідальності працівників державних органів за те, що вони прямо порушують закон. І на підставі цих порушень є маса таких справ, в яких одне й те ж саме порушення з одної справи в іншу йде, йде, йде, і ніяких узагальнень ніхто не робить, ніякої відповідальності, ні дисциплінарної, ні такої немає передбаченого в законі сьогодні для чиновника за те, що він прямо порушує приписи закону і порушує права, інтереси особи. Як тут в даному випадку медіація може зіграти? Як вона забезпечить поновлення і захист прав людини? Прошу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за запитання.

Пан Андрій, будь ласка.

РИЩЕНКО А.Ю. Дякую.

Ви знаєте, я почну з того, що є таке прислів'я, коли у тебе в руках молоток, то ти навколо себе бачиш тільки гвіздок. Питання в тому, що ви,

дійсно, привели як приклад спори, можливо, потенційні, які виникають щодо порушення з боку суб'єкта владних повноважень певних норм законодавства. Я не кажу, що стовідсотково медіація може застосовуватись в адміністративних справах. Але давайте не забувати, одна категорія спорів – це де у нас іде мова про якесь таке порушення з боку суб'єкта владних повноважень ваших прав. І у нас немає інших варіантів поведінки в даних спорах, тому і медіація в таких спорах буде, наприклад, неможливою. Але у нас є питання, наприклад, надання відповідних дозволів, проходження відповідних адміністративних процедур, де у нас є відповідні дискреційні повноваження досить широкі у суб'єкта владних повноважень, де є і цей люфт для медіації і переговорів. Наприклад, я вам приведу для прикладу питання забудови територій і погодження забудови цих територій, коли у нас, наприклад, з мешканцями не проводиться жодна комунікація, виноситься відповідне рішення, а потім ми бачимо сюжет в новинах, що мешканці незадоволені. Оце, можливо, було предметом медіації або переговорів. Я сподіваюсь, я відповів на ваше питання.

ГУМЕНЮК В. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Андрію.

Колеги, пропоную рухатись далі. Наступний доповідач у нас пані Альона Горова, голова правління громадської організації "Інститут миру і порозуміння" з тематикою: "Засадничі принципи досягнення стійкого миру".

Пані Альона, будь ласка, запрошую до слова.

ГОРОВА А.О. Вітаю, колеги. Чи є в мене можливість поширити екран?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, будь ласка.

ГОРОВА А.О. Гарзд. Невеличка технічна проблема. Зараз я переключуюся, включу. Є.

Я насправді ще раз вітаю всіх і насправді хочу сказати, хочу перепросити через те, що я не мала можливості бути від початку і до завершення, бо у нас зараз відбувається паралельно підготовка фасилітаторів, людей, які працюватимуть з процесами вирішення конфліктів та прийняття рішень в громадах, паралельно відбувається тренінг. Тому я включаюся на якийсь шматок і, щиро сподіваюся, що та інформація, яку я зараз швидко досить, сподіваюся, знову ж таки накидаю, вона буде корисною в загальному контексті.

Я почула шматок розмови про доцільність і недоцільність застосування медіації, зокрема. І тема, про яку я хочу говорити, вона ширша ніж медіація. Тому ми повинні розуміти, що медіація є або може навіть бути однією з форм роботи в широкому контексті взагалі відновлення миру, я не буду боятися цього слова. Я знаю, що воно зараз є тригерним, але я не буду його боятися. Відновлення гармонії в суспільстві, миробудуванні, миротворчості і досягнення якраз стійкого миру. І при чому це, я там перепрошую у колег, хто займається безпосередньо медіацією, я так само є медіатором, працювала на рівні громад, розумію всі обмеження і всі бонуси або переваги, які несе саме медіація. Поряд з медіацією є величезний перелік інструментів і підходів, які насправді дозволяють більш ефективно працювати з конфліктами і з тими викликами, які нам спричиняє, приносить повномасштабна війна.

Ключові виклики, які ви тут бачите, перше – це виклик безпеки. Основне, що я хотіла сказати. Усі миротворчі процеси в світі, в світовій практиці, вони починаються після досягнення хоча б договору про... укладання договору про припинення вогню. У нас цей процес ми не можемо чекати, ми просто не можемо чекати, оскільки від нашої стійкості, громади залежить те, чи ми зможемо і надалі відстоювати свою територію, суверенітет і так далі. Тому ми не можемо чекати завершення бойових дій,

тому, власне, виклик безпеки є ключовим. Це і ті території, які залишаються під обстрілами, під бомбардуванням і так далі.

Наступний величезний виклик – це поляризація суспільства. Якщо ми порівняємо процеси, які відбувалися на початку вторгнення повномасштабного і зараз, то ми можемо побачити, що єдність суспільства, вона зараз є... вона зменшується через різний досвід проживання у війні. Якщо ми не будемо зважати і ігнорувати ці процеси, хтось виїхав, хтось залишився, хтось служить, хтось не служить, хтось... і так далі. Ці всі різні моменти, хтось більше страждає від обстрілів, хтось менше і так далі, ці всі речі, вони приносять, вони поляризують, роз'єднують суспільство. Саме тому ми мусимо з цим працювати. бо інакше це загроза нашому виживанню.

І останній момент, на який я хотіла наголосити, – це якраз про те, що стандартні інструменти і підходи миротворчості, вони не можуть бути без критичного погляду застосовані у нас, в Україні, саме тому, що ми використовуємо ці інструменти під час бойових дій, під час війни. І це є наш ключовий виклик.

І, власне кажучи, це той другий слайд, на якому я хотіла зупинитися і проговорити, власне кажучи, про ці виклики, про ці принципи будь-яких миротворчих процесів, в тому числі і медіації, яку так само можна застосовувати для формування такої згуртованості.

Перед тим, як перейду... прокоментую трішки ці принципи, я би хотіла сказати, що основною метою миротворчого процесу зараз на сьогодні в Україні, знову ж таки не побоюся сказати, миротворчого процесу і зараз, йдеться про сприяння згуртованості, тобто ми працюємо зараз на згуртованість, на відновлення соціальної тканини в наших громадах. Це наш ключовий фокус. Ми не говоримо про діалоги з іншою стороною, там, ще там щось таке, ми говоримо виключно про миротворчі процеси, які дозволяють нам досягати стійкості, підсилювати нашу стійкість і переживати війну.

І, власне кажучи, тепер принципи, так? Включеність. Включеність означає, що не може експерт з-за кордону або експерт з Києва приїхати

кудись там в якусь громаду і розказати, значить, як треба проводити ті всі процеси, а має бути залучення чесне і справедливе тих людей, які є на місцях. Саме тому важливо розуміти контекст, важливо розуміти, до прикладу, що на сьогоднішній день в Україні є маса абсолютно спроможних організацій, агенцій, які можуть працювати з цими процесами. Ми не є *tabula rasa*, тобто ми не є якби там чиста територія, де нічого не відбувається. Як мінімум з 14-го року, як мінімум, хоча і до того, Україна має безпрецедентний досвід роботи із конфліктами і під час війни, і величезна кількість наших і миротворців, і людей, які працюють з конфліктами, процесами переговорними під час війни, мали досвід роботи і на Кавказі, і Придністров'ї, і Центральна Азія, і багато де ще. Тобто ми не є знову ж таки з нуля, і громади наші не є з нуля. Так само навіть, якщо вони знаходяться близько.

Місцеве увласнення. Будь-які процеси, про що б ми не говорили, чи про фасилітацію, чи про кола примирення, чи про комісії з правди, чи про будь-які інші процеси миротворчі, да, бо медіація не є виключно одним-єдиним процесом миротворчості. Вони мусять відразу відбуватися в такий спосіб, щоб їх можна було повторювати, і власністю, володіли ними якраз місцеві органи самоврядування, місцеві гравці. Це можуть бути і громадські організації, і ОМС, і так далі. Але мусить бути залучений цей механізм, інакше воно все руйнується. Приїхали "парашутисти", скинули якусь штуку – і поїхали, і нічого не залишилося. А робота з причинами. Тобто можна скільки завгодно працювати з наслідками, якщо не усувається причина, то зрозуміло, що стійка зміна не настає. Тобто, якщо є десь якийсь тригер, якщо з ним не працювати, то він так і залишиться.

Зрозуміло, про гнучкість і адаптивність. Тобто треба розуміти, які практики наші і міжнародні ми можемо зараз впроваджувати, які це несе виклики і які це несе загрози, оскільки ми говоримо про воєнний час насправді. Принцип "не нашкодь" – зрозуміло, да, не зробити гірше, бо такі історії теж були.

Координація та системність – це одна з найбільших проблем і викликів в принципі будь-якого менеджменту в нашій країні, чи-то державного, чи-то в громадському секторі, чи-то будь-якого, але знову ж таки без цього принципу одні громади будуть отримувати масу уваги, інші менше і так далі.

Про життєздатність я говорила, підзвітність, прозорість – класика жанру. Наступний момент є критично важливим, і він так само є про увласнення. Це про розбудову місцевого потенціалу. Ми не можемо говорити про те, що практика буде жити, якщо на місці немає людей, які будуть цим займатися, немає інфраструктури миру. Якщо ми не думаємо про цю інфраструктуру миру, то наші зусилля будуть спорадичними і нежиттєздатними.

Ну, останній момент, останні два моменти, про які я хотіла сказати. Це про те, що миротворчі процеси на сьогодні в Україні – це не про діалог і про примирення з іншою стороною, це про відновлення соціальної тканини, зв'язків людей, стосунків, інакше нас просто не буде, ми просто не зможемо вистояти.

І це той коментар, шматочок якого я вхопила, про справедливість та права людини. Тобто є місце, час і проблеми, які можуть вирішуватися. Тобто справедливість може досягатися і юридичними, і не юридичними способами. Але треба розуміти про те, що поняття, що таке "справедливість", як вона має виглядати, ми маємо постійно тестити з суспільством і постійно, як би, це обговорювати. Тобто включеність системи правосуддя, вона так само є критично важливою, як і не юридичні аспекти у досягненні справедливості. В принципі, я на цьому все. Я зупиняю свою презентацію.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую, пані Альона.

Колеги, будь ласка, питання якісь до доповідача, якщо є.

Будь ласка, пан Сергій Гришко. Представтеся сьогоднішнім учасникам.

ГРИШКО С.Ю. Сергій Гришко, голова Комітету з процесуального права "Асоціація правників України", керуючий адвокатським бюро "Кверітус Україна", арбітр КАС.

Питання до пані Альони. Не дуже зрозуміло, про що мова йде, миротворчість, у нас же не громадянська війна начебто, чи може я щось пропустив, звісно, може громадянська. ...*(Не чути)* тобто про яке відновлення йшла мова? Я не дуже просто, може, ухопив, вибачте, якщо щось пропустив.

Дякую вам.

ГОРОВА А.О. Я наголошувала на тому, що миротворчість це в нашому конкретному контексті, безумовно, не йдеться про громадянську війну, слава богу, і, сподіваюся, не буде йтися. Якщо ми візьмемо до уваги досвід інших країн і будемо працювати з тими роз'єднуючими процесами, і наративами, які, на жаль, у нас зараз формуються і як потенційно можуть таки призвести до тієї громадянської війни.

Миротворчість йдеться...

ГРИШКО С.Ю. Вибачте, це які наративи?

ГОРОВА А.О. Наративи, це роз'єднуючі наративи. Про різний досвід проживання війни, про окупацію, про те, яких героїв ми вшановуємо, як ми їх вшановуємо, про те, яким чином ми будуємо процеси відновлення, наприклад, в деокупованих громадах. Я зараз скажу, можливо, речі, які не... Мені здається, вони на часі, знаєте, можна казати не на часі досить довго, але вони на часі. Росія, Російська Федерація, вона насправді робить дуже розумну політику створення якраз оцієї кровної ворожнечі на територіях окупованих з територіями, які не були окуповані. Через що? Через те, що забирає до війська, власне, людей, які там проживають. Тобто фактично

створюються умови, що у нас відбувається між українцями, да, там війна, і в такий спосіб формується якраз оця кровна помста.

Якщо ми не будемо на це звертати і ігнорувати, і сподіватися, що, скажімо, діти, в яких були батьки вбиті під час цього протистояння, причому там українською стороною, бо вони виступали на російській стороні, якщо ми не будемо звертати на це увагу, то там через 17 років ці діти, відчуваючи несправедливість, можуть призвести до того, що називається громадянська вже війна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, давайте ближче до теми нашого...

ГОРОВА А.О. І це процеси, які... Ну, яке питання, така, власне кажучи, і відповідь, даруйте. І це процеси, які, на жаль, фіксуються у багатьох збройних конфліктах.

Саме тому ми говоримо про миротворчість і про те, що в наших умовах треба використовувати ті інструменти, які дозволять нам працювати якраз на згуртованість і на включеність, і інтеграцію, і попередження якраз тих явищ, про які ви говорите.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь.

Так, переходимо далі, тому що у нас теж обмежений час на питання і відповіді. У темі обговорення, якщо буде бажання, ще можемо...

Проценко Діана Василівна, старший викладач кафедри приватного права факультету правничих наук Національного університету "Кієво-Могилянська академія" медіаторка, фасилітаторка діалогів, співзасновниця і почесна членкиня ГО "Національна асоціація медіаторів України". Тема її виступу: "Про важливість послідовного системного підходу при впровадженні медіації в Україні".

Пані Діана, будь ласка, запрошую вас до слова.

ПРОЦЕНКО Д.В. Дякую, пане Романе.

Вітаю усіх колег. Дуже приємно побачитись в колі з багатьма, з ким не так зараз часто виходить зустрічатися. Це підтримка. І, ви знаєте, в умовах, в яких ми зараз є, розумієш, що... головне пам'ятати, що нам треба вистояти і ми вистоїмо, але той тиск, який є, – це свого роду каталізатор. І всі випробування, і тиск часом – це каталізatori, які допомагають насправді шукати найстійкіші рішення. І це стосується зокрема і того, як ми працюємо зі спорами.

Так цікаво, що саме перед моїм виступом пані Альона говорила про речі, які стосуються миротворчості, і пан Сергій поставив питання, відчувається тривога певна. Але насправді наша тема загальна: "Шляхи до миру: проблематика, перспективи альтернативного вирішення спорів", а спори бувають різні. І тема, яка пов'язана з тим, яким чином нам робити управління конфліктами на деокупованих громадах, – це теж кричущо важлива тема. І чи наша, скажімо так, держава достатньо зараз уже усвідомлює цю потребу і чи приділяє цьому достатню увагу – це питання, яке треба підняти, підсвітити і теж наважитись з ним працювати, не чекаючи поки нас будуть підштовхувати міжнародні організації до цього, тому що закривання очей на проблему не призведе до того, що проблема зникне.

Але послідовно. Власне, моя тема так і називається про важливість послідовного та системного підходу. Я трошки в історію, не набагато, але занурюсь. Ще в 16-й рік опублікували з Тетяною Кисельовою концептуальні засади для створення законодавства про медіацію і в цій публікації визначили кілька блоків, певних принципів, на які треба орієнтуватися. І це були принципи щодо створення законодавства, щодо того, як вбудовувати медіацію в систему вирішення спорів, щодо того, як регламентувати саму процедуру, як має взаємодіяти медіація та судова система, яким чином має регулюватися діяльність медіаторів як таких. І це про те, що спочатку ми говорили не про те, що нам треба, наприклад, конкретний закон, тобто як форма, в якій уже сформульовані певні норми, і це щось регулює, так, ми

говоримо про те, а куди дивитись, тобто в якому напрямку, або який підхід використовувати. І оці концептуальні засади вони були також пов'язані з тим таким консолідованим баченням, які медіатори, після не одного року зрозуміли, що домовленість має бути зсередини і треба напрацювати консолідоване бачення від самих себе. І це також, це був поворотний момент до того, щоб законодавство в сфері медіації, тут сьогодні було таким, яким воно є. І от у нас є консолідоване бачення, у нас є концептуальні засади, і ми маємо далі рухатися. І насправді щасливі, що ми маємо тепер уже Закон "Про медіацію", насправді це не єдиний нормативний акт, який регламентує можливість використання, застосування і насправді підтримки, і просування медіації.

Проте, ще у 2019 році, я вважаю, що Національна асоціація медіаторів України - це достатньо унікальна організація, тому що виконує, попри відсутність особливого такого статусу відповідно до законодавства, виконує важливу самоврядну функцію фактично і тому опікується тими питаннями, які будуть опікуватися організації, які є провайдерами медіації, тобто про певні системні підходи, системні бачення. І ось в 2019 році було теж і розроблено і з часом оприлюднено, і представлено вже не на одному майданчику таку концепцію. Ми її називаємо стратегічний трикутник, як можна так називати чи не називати, я на комітет відправила теж візуально, щоб можна було опиратися на це, зараз не буду витратити час і виводити на екран. Суть полягає стратегічного трикутника в наступному. Що для того, щоб у нас була впроваджена медіація важливо дбати не лише про медіацію і її нормування, але мова про професію, тобто чи є професія чи якісна послуга в результаті забезпечується, але є у нас площина – професія. Але при цьому навіть якщо буде розроблена професія, скільки б не докладали всі натхненні люди зусиль, якщо не буде правильного місця для медіації в системі інших методів для роботи зі спорами, працювати не буде. Про що мова? Це не тільки про те, щоб законом визначити медіацію, а як співвідноситься, реально співпрацює медіація з тою самою судовою системою. І в багатьох

країнах світу, де медіація дуже добре розвинена, судова система щонайменше на перших етапах розвитку медіації була головним і найбільшим і залишається найбільшим постачальником кейсів для медіації, а це означає, що це також дає можливість медіаторам залишатися професійними. Коли в тебе є достатня кількість кейсів, то ти є постійно в тонусі з точки зору професійних навичок. Тому це вкрай важливо.

Попри це у нас не можна сказати, що... Слава богу, у нас є сьогодні присутні в колі ті судді, які теж розуміють цінність медіації і самі самостійно докладають неймовірну кількість зусиль, щоб серед своїх колег популяризувати медіацію, не робити її страшною, а навпаки, робити її відомою і тому бути готовими використовувати, це цінно. Але чи у нас є цей системний поштовх, аби судова система передавала кейси на медіацію, аби судова система спонукала громадян бачити, що метод для врегулювання їхнього спору не один? Тому це про вбудовування. Але це не тільки про судову систему насправді.

Я сьогодні себе почуваю прекрасно, тому що я не представляю жодну з організацій, я представляю академічну інституцію. Я можу говорити про системні і стратегічні речі. І ось коли ми говоримо про системне впровадження, це про розуміння ролей, Катерина сьогодні кілька разів про ролі говорила, і рольове навантаження. Так-от, у нас не всі розуміють і не всі визнають свої ролі і відповідно не всі виконують для того, щоб людина, конкретна людина з конкретним своїм конфліктом прийшла на медіацію. Мова про агентів, про провайдерів, про операторів. І я спеціально залізла подивилася актуальні положення, наприклад, законодавства про адвокатуру і зокрема правила етики для адвокатів. І на відміну, наприклад, від польського досвіду, де значно суворіша є вимога до адвокатів пропонувати і супроводжувати сторін саме на медіації першочергово. У нас цього досі немає і навіть в правилах етики у адвокатів написано "орієнтуватися на міжнародні стандарти", ну, є такий "слон в кімнаті", що як би чи готові адвокати України, ті, які не увірували в медіацію і не стали самі медіаторами,

співпрацювати партнерськи з медіаторами, не відчуваючи оцю таку конкуренцію. Але це мова про те, що мій запит, який я хотіла би озвучити, чи має держава або хто від держави має мати системне бачення для того, щоб система працювала. А система – це правильні суб'єкти, правильні ролі, рольові очікування, які, якщо потрібно, то підкріплені нормами.

І ось якщо ми будемо говорити про третю площину, це також популяризація і культура, культура вирішення спорів у державі. Є такий відомий вираз, що культура з'їдає стратегію на сніданок. І скільки б медіаторські організації чи окремі натхненні представники з числа публічних службовців, які насправді нас підтримують і допомагають, допоки немає ось цього такого масштабного просвітництва, популяризації медіації, для того, щоб змінювалася культура врегулювання спорів, то спорадичних поодиноких часткових зусиль може бути недостатньо для зміни цієї культури.

Хоча, починаючи з 2014 року, зовнішні обставини нас змушують шукати іншу культуру, це правда, але активної ролі держави тут трошки бракує і якби вона була активніша. Це також видно на прикладі розробленої концепції комунікаційної підтримки, комунікаційної стратегії з медіації, що були докладені зусилля, були докладені зусилля не лише на розробку комунікаційної стратегії, на її обговорення про те, для будь-якої стратегії питання, хто її виконує, хто її втілює і ось тут ми спотикаємося.

Тому я, скажемо, більше подала письмово, на чому б хотіла ще ось як би кілька речей таких вже на підведення підсумків. Системність у провадженні, а тим більше нового інституту, а тим більше коли це пов'язано з тим, що навіть коли є професія і є місце медіації в системі розв'язання спорів, але не буде запиту, попиту у людей, бо в них ще поки не змінилася культура, воно не буде працювати. А оце системне бачення важливо, чи є на рівні держави ті, хто відчуває або має пряму відповідальність за те, щоб медіація була в Україні і вона працювала.

Чого не вистачає ще? Наприклад, ми, коли працювали навіть трошки із судовою системою, але не тільки, чи держава знає, скільки обходиться

конкретна справа в суді, і чи буде дешевше навіть повідкривати кабінети медіації при судах, забезпечити їх належним чином, провести навчання, і чи не буде дешевше загалом для суспільства і для держави, коли велика кількість справ піде на медіацію, і це не буде випрошування кейсів на медіацію за рахунок того, що є судді, які підтримують і розуміють більше, а це буде масштабний рух. І ось я вже не на одній навіть донорській міжнародній організації говорила, друзі, медіатори pro bono, які рухають цей процес, не мають ресурсу провести доречні економічні дослідження про те, що таке ціна конфлікту і ціна розв'язання конфлікту, скільки держава за це платить, а що людина отримує, коли 7 років у судах рішення немає, ніхто незадоволений, виконати рішення не можна, і ми говоримо те, про що говорила Альона, про порозуміння.

Тому нам справді, і Луїза сьогодні говорила, і ми бачимо це, що держава справді вже як значно активніша в тому, що робить для підтримки медіації. Але просто запит на те, що зараз треба ще більше активності і такої стратегічно системної.

Ще один нюанс, про який хочу сказати. Ми зараз маємо колосально важливий проект за підтримки ОБСЄ з Нацагенством з питань державної служби. Суть його полягає в тому, щоб допомогти державним службовцям ті конфлікти, які є всередині інституційні, всередині організацій, теж розв'язувати, використовуючи нові методи, які дадуть кращий ефект. Бо це про ціну конфлікту всередині держоргану, коли не рухається нормально реформа, не рухається нормально розробка політик тощо. Тому що конфлікти там існують і їх ніхто як би не вийме звідти. Але ...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Діано, нагадаю вам про регламент, вибачаюсь, що перебиваю.

ПРОЦЕНКО Д.В. Завершальні слова скажу. Але ми зіткнулися з тим, що діяти в межах і в спосіб, і не вистачає змін на рівні законодавства, які

допоможуть використовувати не лише медіацію, бо не медіацією єдиною, а використовувати інші альтернативні методи, дивитися, де місце консиліації, де місце омбудсмену і омбудсмену, наприклад, внутрішньому для внутрішньоорганізаційних конфліктів на публічній службі. Тобто це насправді значно ширше поле і хочеться, щоб нам вдалося створити. Можливо, це справді мені не подобається, але, можливо, це справді має бути міжвідомча координаційна рада. Але це про те, що у держави має бути запит на те, щоб для різних видів спорів були підібрані доречні методи, не лише медіація, але для цього має бути зроблено економічний аналіз і не тільки економічний аналіз. І тому, вона, наприклад і не іде у нас у фіскальній сфері, в публічних, публічно-правових спорах, тому що не було належного аналізу. А що там може бути більш ефективним або як правильно вбудувати туди медіацію так, щоб вона спрацювала, відходячи від загальних настанов і рекомендацій зокрема від тієї ж Ради Європи і Євросоюзу тощо.

Тому дякуємо. Бачимо прогрес. Дякуємо за те, що ми не самі і тепер нас багато і на іншому рівні рухаємо, але треба ще більше і системно. І тоді ми вивільнимися для того, щоб працювати з деокупованими громадами, і те, про що говорила Альона, зцілювати соціальну тканину, а для цього треба, щоб інше вже працювало, а ще йому треба увага. Дякую дуже за можливість звернутися з цим.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Діана. Дякую за цікаві меседжі, думки, які ви висловили у своїй доповіді.

Колеги, у кого питання є до пані Діани? Пропоную тоді рухатися далі. Наступне у нас - два виступи на суміжну тему, яка стосується медіації в системі безоплатної правничої допомоги. Я попрошу, оскільки теми суміжні, щоб не повторюватись, попрошу спікерів, можливо, за можливості вкластися в 7 хвилин виступу.

Першим запрошую до слова пана Олександра Олійника, директора Директорату правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції

України з темою: "Забезпечення доступу до медіації системою безоплатної правничої допомоги".

Пан Олександр, будь ласка.

ОЛІЙНИК О.М. Дякую, Роман Вячеславович.

Друзі, колеги, вітаю. Радий всіх бачити вас сьогодні на парламентських слуханнях. Дійсно, тема дуже цікава, тому що пройшло вже пару років від запровадження Закону "Про медіацію", коли медіація є легалізована. І сьогодні я пам'ятаю, як ми створювали цей закон, як вже сказав Роман Вячеславович, він є рамковий. Це було зроблено свідомо для того, щоб подивитися, власне, як професія себе проявить, маючи вже... будучи вже легалізованою. І, з другої сторони, зробити певний моніторинг після певного часу застосування цих правових норм і побачити, що не вистачає для того, щоб професія працювала краще. Але увірвалася широкомасштабна війна і дуже-дуже сильно змістилися акценти суспільства, а економічні акценти держави, як інституції в цілому ось, і це зробити зараз досить складно. Але, як зазначали попередні доповідачі, зокрема, Аліна Юріївна, Діана Василівна, що без активної участі держави медіація гальмується, треба, щоб держава усвідомила і запропонувала місце медіації в системі засобів регулювання спорів.

І, власне, слухаючи попередні доповіді, я розумію, що трішки тему я взяв вузьку, але вона, напевно, пов'язана з місцем, де я працюю, з однієї сторони. Тому що все, що може дати зараз Міністерство юстиції для медіації, це забезпечити доступ до медіації через систему безоплатної правової допомоги. Тому тут я в своїй доповіді зосереджуся на цьому.

Пане Олександр Баранов мене продовжить, а вже на етапі обговорення, можливо, більш приділю і скажу думки щодо ролі держави в цілому.

Отож, із закріплення медіації на законодавчому рівні, було створено підґрунтя для більш системного розвитку такої правничої послуги, як надання допомоги у забезпеченні доступу особи до медіації, а також для

нормативного регулювання забезпечення проведення медіації через центри надання безоплатної правничої допомоги.

Водночас ще до ухвалення Закону "Про медіацію" в Україні з 2019 року, відповідно до спільного наказу Міністерства юстиції та Генеральної прокуратури України, було запроваджено пілотний проект "Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення". Цей проект ґрунтується на відновних підходах із застосуванням медіації у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки та нетяжкі злочини, вчинені неповнолітніми.

Протягом 2019-2023 років механізм вказаної програми успішно застосовувався органами прокуратури та центрами надання безоплатної вторинної правничої допомоги. Неповнолітні та потерпілі брали участь у процедурі медіації і за наслідками проведення цієї процедури доходили згоди щодо відшкодування заподіяної шкоди. Також завдяки реалізації пілотного проекту забезпечено максимальне раннє виведення неповнолітніх з кримінального процесу та їх ресоціалізацію з метою запобігання повторним кримінальним правопорушенням. Практика застосування цього пілотного проекту довела ефективність у застосуванні через систему надання правничої правової допомоги процедуру медіації в кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх. Тому у 2023 році Міністерством юстиції України було розроблено низку змін до Закону України "Про безоплатну правничу допомогу", зокрема, щодо повноважень координаційного центру з надання правничої допомоги формувати і вести в установленому порядку реєстри медіаторів, які залучаються до надання безоплатної правничої допомоги.

Також проводити моніторинг якості надання таким медіатором послуг і ці зміни були внесені відповідного Закону від 10 квітня 2023 року про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правової допомоги.

У розвиток цих законодавчих змін були прийняті відповідні положення і акти уряду. Так Постановою Кабінету Міністрів України деякі питання

оплати послуг, перекладачів і медіаторів, які залучаються центрами з надання правничої допомоги врегульовано порядок оплати послуг з медіації і медіаторів, які залучаються Центрами з надання безоплатної правничої допомоги.

А Постановою Кабінету Міністрів України про внесення змін до деяких постанов Кабміну щодо деяких питань забезпечення надання послуг з медіації системою ППД уточнено повноваження кол-центру для реалізації пілотного проекту програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення.

Зокрема, координаційному центру з надання правничої допомоги надано право формувати та вести реєстр медіаторів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, надано право затверджувати правила проведення медіації, а також забезпечувати моніторинг якості надання послуг з медіації. На виконання цієї постанови Кабінету Міністрів Міністерством юстиції України видано наказ від 28 листопада 2022 року про затвердження порядку ведення координаційним центром реєстр медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, порядку проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами для надання безоплатної правової допомоги. Власне, зазначеним наказом врегульовувався порядок ведення відповідного реєстру медіаторів, порядок відбору медіаторів для надання безоплатної правничої допомоги і порядок здійснення моніторингу якості надання ними послуг. І зобов'язаний координаційний центр прийняти відповідні накази для врегулювання цих питань.

З 3 грудня 2022 року по 28 грудня 22-го року було проведено перший конкурс з відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, за результатами якого було відібрано 38 медіаторів, а в травні... з березня по травень 23-го року було відібрано ще 66 медіаторів, які були включені до реєстру медіаторів, які

залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, і тому всього зараз у відповідному реєстрі 104 медіатори.

Разом з тим, як вже зазначала Луїза Джумберовна, Міністерством юстиції спільно з координаційним центром було підготовлено нову редакцію Програми відновного правосуддя, яка ще проходить погодження Офісом Генерального прокурора і Міністерством внутрішніх справ. І, на жаль, поки цей наказ не затверджений, тимчасово відсутня правова можливість залучення медіаторів системою безоплатної правової допомоги і цей процес трошки затормозився.

Разом з тим проектом вказаної програми пропонується передбачити проведення медіації медіатором для врегулювання конфліктів у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілих з неповнолітніми і з підозрюваними, які вчинили кримінальні правопорушення. Крім того, змінами до програми передбачено визнання терміну "відновне правосуддя", передбачено удосконалення механізму проведення медіації між сторонами кримінально-правового конфлікту, а також можливість залучення для проведення медіації двох медіаторів в тих випадках, коли потерпілими є декілька неповнолітніх осіб.

Зміни дозволять застосувати відновне правосуддя у формі медіації щодо усіх видів кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, а також брати до уваги результати участі неповнолітніх та потерпілих у відновному правосудді як на досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду. Також варто відзначити, що на сьогодні розглядається можливість встановлення порядку надання послуг з медіації в кримінально-правових конфліктах, в яких обидві сторони є неповнолітніми, а також в деяких правових конфліктах, що зачіпають права та інтереси дітей у сфері цивільних правовідносин, в тому числі у справах про виконання Конвенції щодо викрадення дітей та повернення їх до країни проживання. Звісно, такі пропозиції поки що у спільних планах Мін'юсту і системи...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Перепрошую, колеги, ще раз, відключайте мікрофони, коли ви не запрошені до виступу чи до запитань. Дякую.

ОЛІЙНИК О.М. Однак тенденція розвитку альтернативного вирішення спорів вселяє надію щодо якомога ширшого застосування медіації через систему безоплатної правничої допомоги, так і загалом у державі.

Дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олександрє.

Давайте тоді наступний доповідач, а потім запитання – відповіді. Наступний я запрошую до доповіді Баранова Олександра – директор Координаційного центру з надання правничої допомоги з темою: "Нормативне регулювання забезпечення проведення медіації через систему надання безоплатної правничої допомоги. Досвід реалізації Закону України "Про медіацію"". Панє Олександрє, будь ласка.

БАРАНОВ О.О. Дякую, пане Романє.

Ми з паном Олександром трохи так розділили наші презентації. Він говорив більше про нормативне забезпечення, я буду розповісти про практичну реалізацію. Хоча спочатку дещо трохи про систему безоплатної правничої допомоги розповісти, щоб ті, хто сьогодні слухає, мали уяву як працює система безоплатної правничої допомоги.

До початку повномасштабного вторгнення ми мали 503 точки доступу по всій країні, це Бюро правничої допомоги, де ми надаємо безоплатну первинну правничу допомогу, безоплатну вторинну правничу допомогу. Ми укладаємо контракти з адвокатами і минулого року це було майже три тисячі 200 контрактів. Ми маємо власний штат юристів, майже тисячу... більше тисячі юристів, які надають первинну правничу допомогу і вторинну правничу допомогу. Назагал в рік ми надаємо більше 800 тисяч консультацій і більше 160 кейсів щодо вторинної правничої допомоги, зокрема, ми

говоримо про захист в кримінальних провадженнях, представлення інтересів в судах, складання процесуальних документів.

Отже, коли ми говоримо про медіацію в системі ВПД, ми говоримо про правопросвіту, надання допомоги в доступі до медіації, що передбачено Законом про безоплатну правничу допомогу з самого початку існування закону, спрямування суб'єктів права на безоплатну правничу допомогу до медіаторів. І, звісно, на сьогодні те, що найбільше таке практичне застосування, це програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у скоєнні і вчиненні кримінального правопорушення.

Якщо ми говоримо про правопросвіту, будь-яка послуга, якщо вона існує, якщо не неї немає попиту, вона нікому не цікава. І щоб створити такий попит, треба розповсюджувати інформацію, розповідати людям про те, що в собі представляє ця послуга. І якщо ми говоримо безпосередньо про медіацію, з 19-го року і сьогодні вже неодноразово згадувалося, що багато хто з акторів працює в цій сфері не тільки з початку дії закону, а значно раніше, ми долучилися до цього напрямку з 19-го року, ми проводимо багато правопросвітницьких кампаній. В більшості випадків це очні зустрічі, розповсюдження інформації, тематики заходів дуже різноманітні. За можливості ми долучаємося до таких кампаній через ЗМІ також. І це те, що може створити у людей розуміння, що є медіація, як нею користуватися і як звертатися по неї.

Також у нас одна із послуг, яка є, яка існує – це забезпечення в доступі до медіації. І суть послуги полягає в тому, що якщо клієнт приходить з правовим питанням і необхідно вирішити таке питання, наші юристи, які пройшли відповідне навчання, за умови медіабельності спору, який є у клієнта, пропоную роз'яснювати, що таке є медіація. І у разі, якщо клієнт згоден спробувати, такі справи передаються партнером-медіатором, який на умовах pro bono на сьогодні забезпечують проведення медіації. Як ви бачите, цифри, які на екрані, не така велика кількість людей погоджуються, поперше, в першу чергу погоджуються спробувати такий інструмент. І далі

зменшується на кожному етапі кількість людей, які вирішують наприкінці свій спір за допомогою медіації, фактично менше – це майже 2 відсотки, всього 2 відсотки від тих людей, де була ідентифікована можливість вирішення спору за допомогою медіації. Ми продовжуємо далі працювати з партнерськими організаціями, з медіаторами, які готові забезпечувати для суб'єктів права на безоплатну травмуючу допомогу людей, які звертаються до бюро. Медіація... поки можемо працювати саме в такому руслі в частині перенаправлення наших клієнтів до медіаторів.

Відновне правосуддя – проект, який сьогодні, на жаль, поки не працює. Ми чекаємо нову редакцію спільного наказу, щоб відновити роботу і почати призначати медіаторів для проведення медіації у відновленому правосудді. Результати, як завжди і як зазвичай каже така загальна світова інформація, що діти, які проходять через відновне правосуддя, мають значно нижчий відсоток рецидиву, порівняно з карною системою правосуддя – це 50 відсотків проти – 10 відсотків. За тою статистикою, яка була в нас, це навіть було менше, 5 відсотків всього рецидиву серед тих дітей, які пройшли програму відновного правосуддя.

Якщо ми говоримо знов-таки про досвід реалізації закону, який в нас існує, у нас є певні питання, які виникли під час роботи за останні декілька років. По-перше, ми почнемо з формування, я почну з формування реєстру медіаторів. Сьогодні координаційний центр веде реєстр медіаторів за аналогією з реєстром адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу. Але питання полягає в тому, що система складається з багатьох юридичних осіб, і відповідно кожна юридична особа має також мати окремий реєстр. За можливості, було би дуже для нас допоміжним, якщо б до закону були внесені відповідні зміни, до прикладу, як це є в окремих положеннях щодо нотаріату, щоб був єдиний реєстр для системи безоплатної правничої допомоги і не було необхідності кожній окремо юридичній особі мати ще свій окремий реєстр.

Під час відбору медіаторів, який у нас відбувся, ми максимально зменшили вимоги до медіаторів, які приходили до нас. Медіатори не подавали документи про підтвердження досвіду надання послуг з медіації. В нас немає вікового цензу до медіаторів. В нас немає вимог до проходження спеціальної підготовки для тих медіаторів, які хочуть потрапити до реєстру. І єдина вимога до профільної освіти – це мати вищу освіту. Тому в нас в реєстрі є різноманітні медіатори, з різних сфер. Але були певні проблеми під час проходження відбору, і вони також, ми бачимо, і далі продовжуються. Питання стосовно підтвердження, навіть сертифікати, що робити з втраченими сертифікатами, сертифікатами, на яких недостатньо інформації, що робити з суб'єктами освітньої діяльності, якщо один суб'єкт проводив навчання, а в сертифікаті зазначена інша особа. Ми максимально толерантно дивимося на ситуацію, коли сертифікат виданий суб'єктом, який на момент видачі сертифіката не був суб'єктом освітньої діяльності. Ну, але це питання відкриті, і, можливо, в подальшому будуть якимось теж врегульовані.

Ми не проводимо навчання базовим навичкам медіатора, але ми проводимо спеціалізовану підготовку медіаторів відповідно для проведення медіації в кримінальних... відновному правосудді. Також, якщо ми далі йдемо по практиці самовідновного правосуддя, у нас є питання щодо укладання договорів з медіаторами для надання послуг з медіації. І тут декілька питань, знову-таки занадто багато договорів ми маємо укладати. Ми маємо укласти договір з медіатором, медіатор має укладати договори з клієнтами. У медіаторів попри те, що визначена форма діяльності або ФОП, або самозайнята особа, не всі медіатори готові ставати на облік як самозайняті особи. Тобто тут є такі практичні питання, до яких, сподіваюся, найближчим часом ми зможемо повернутися.

Як вже говорилося сьогодні, в нас є встановлений порядок оплати послуг з медіації, так само там визначений граничний розмір оплати медіатору. Ну, і те, що ми плануємо і бачимо на найближче майбутнє, це питання щодо термінів медіатор і кодекс професійної етики. Оскільки не всі

медіатори, тобто не є обов'язковим приєднання медіатора до будь-якого кодексу, і тут питання постає саме от у відносинах між системою безоплатної правничої допомоги і медіатором.

Розвиток моніторингу послуг з медіації, зокрема, ми говоримо про забезпечення належної якості проведення медіації. І ми дивимося в майбутнє, коли ми зможемо проводити медіацію не тільки для неповнолітніх в процесі відновлення правосуддя, а також для дорослих. В цьому напрямку ми працювали з партнерами, це і ІМіП, який проводив вже такий пілотний проект, і наразі зараз проводить пілотний проект "Фокус права". І ми сподіваємося, що в майбутньому ми зможемо розвинути цю послугу в системі безоплатної правничої допомоги також.

А також медіацію в цивільних справах, і, зокрема, ми говоримо про справи щодо розлучення. Загальна статистика, я думаю, що відома, що навіть під час війни у нас відбувається в країні 150 тисяч справ щодо розлучень, які розглядаються судами. Звісно, розгляд таких справ за допомогою медіації значно був би пришвидшений, особливо складних справ, що значно б зменшило навантаження на судову систему.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Олександр, нагадаю про... Ви якраз закінчили? Чудово. Дякую.

Дякую за доповіді. Колеги, будь ласка, до, можна сказати, співдоповідачів пана Олійника Олександра і Баранова Олександра у кого є питання? Окей, пропоную рухатися тоді далі.

Наступний у нас, запрошую до слова пана Марченка Володимира, Президента Нотаріальної палати України з доповіддю на тему: "Розширення повноважень нотаріусів щодо врегулювання окремих правових питань у позасудовому порядку". Пане Володимире, будь ласка.

МАРЧЕНКО В.М. Я всіх вітаю! Приємно побачити колег хоча б в онлайні, знайомі обличчя, хоча, звісно, приємніше не в онлайні, а в офлайні зустрітися. Ну, як у нас життя таке вже склалося, що ми можемо хоча б онлайн спілкуватися. Як була заявлена тема виступу, це "Розширення повноважень нотаріусів щодо врегулювання окремих правових питань у позасудовому порядку".

Розширення можливостей для позасудового регулювання правових питань – загальносвітова тенденція. Зараз я тут подивлюсь, в мене трохи щось... Ви бачите мою презентацію чи ні?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, ми бачимо презентацію на екрані. Ну, ви можете її на весь екран зробити, але, тим не менше, читабельно.

МАРЧЕНКО В.М. Набагато гострішим вказане питання є в Україні. Як ми з вами знаємо, це зумовлено військовою агресією РФ. Я вибачаюсь, тут технічні, не дуже, як то кажуть, сильний спеціаліст. У нас тут повітряну тривогу оголошують. У зв'язку з тим, що у нас зумовлено це все повномасштабним військовим... *(Не чути)*, наслідком злочинних дій агресора є численні жертви, людські жертви, а також масове знищення та пошкоджене майно, з яким нотаріусам зараз також дуже багато доводиться працювати. В окремих видатках мова йде про питання знищення цілих населених пунктів. Такі терористичні дії загарбника серед іншого створюють велику кількість юридичних питань, вирішення яких покладає додатковий тягар на судову систему, яка і так є у нас переобтяженою. Ці питання ми і до цієї ситуації доволі часто підіймали, пропонували і, сподіваємось, що ми отримаємо позитивне вирішення.

Як ми знаємо, альтернативне врегулювання окремих категорій справ надасть додаткові можливості суду для вирішення спорів та інших питань, які не можуть бути врегульовані в інший спосіб. Існує нагальна потреба по

пришвидшеному розширенню можливостей для ...*(Не чути)* врегулювання цих правових питань, які можуть бути вирішені без залучення суду.

Одним із правових інститутів, який найбільш відповідає поставленій меті, на нашу думку, є нотаріат. З цього приводу Міжнародний союз нотаріату, до якої належить український нотаріат, за загальною статистикою це там десь 98 чи 99 країн туди входить, у Міжнародний союз нотаріату.

За результатами симпозіуму, проведеного в листопаді 2023 року, на тему "...*(Не чути)* врегулювання" розробив рекомендації щодо можливості передачі або розподілу компетенцій між ...*(Не чути)* та нотаріусом саме у безспірних справах. У рекомендаціях зазначено, що роль судді у неконфліктних справах або за відсутності спорів полягає у забезпеченні вільної та усвідомленої згоди сторін або ...*(Не чути)* законності, а часто і збалансованості угоди. Хоча суддя є абсолютно легітимним у цій ролі, відсутність будь-якого спору, що підлягає вирішенню, приводять нас до висновку, що він не є єдиним, хто має таку легітимність. І орган державної влади вона також лежить в основі діяльності нотаріуса. Такий підхід відкриває шлях до можливої передачі або розподілу повноважень у різних сферах.

У рекомендаціях ... *(Не чути)* зроблений висновок, що нотаріат є найбільш придатним правовим інститутом для того, щоб виступати альтернативою у суді у підспірних справах.

Пропозиції щодо передання нотаріусом повноважень, які раніше здійснювались виключно суддею, є виправданою з огляду на те, що нотаріус, як нам відомо, є високо кваліфікованим фахівцем у галузі права, є представником держави, які призначаються і є підконтрольним державі. Надає автентичності правочинним договорам, що закріплюються в документах, які вони оформлюють і є носієм публічної влади.

Нотаріус виконує свої обов'язки неупереджено та незалежно, несе відповідальність за юридичну ефективність своїх дій і шляхом забезпечення

правової визначеності сприяє належному здійсненню правосуддя та приймає підтриманню суспільного спокою.

Близьких правових професій нотаріуса до судді з точки зору їх статусу, підготовки, етики, дисципліни закріплені Європейським судом з прав людини, які у рішенні у справі ... *(Не чути)* 21.18, визначили нотаріусів ... *(Не чути)* суддями.

Рекомендаціями ... *(Не чути)* за відсутності спорів окремі правові питання, що підлягають вирішенню можуть бути предметом передачі або розподілу повноважень між суддею та нотаріусом або у співпраці між ними. До таких питань, зокрема, належить наступні: у сфері сімейного права, розлучення або юридичне роздільне проживання подружжя за взаємною згодою, де це можливо лише за відсутності неповнолітніх дітей. Зміну режиму спільної сумісної власності подружжя, укладення шлюбу, укладення, розірвання партнерств, де конфліктні провадження пов'язані з управлінням спільним майном, коли один з подружжя є недієздатним.

Щодо всиновлення. Отримання згоди на усиновлення, усиновлення повнолітніх осіб, визнання батьківств, отримання згоди на застосування допоміжних репродуктивних технологій та у відповідних випадках сурогатного материнства. Щодо інших питань, це виправлення суто технічних помилок у записах актів цивільного стану, мирові угоди про сплату аліментів та змін до них, приведення до присяги, отримання свідчень, письмові докази, участь у ...*(Не чути)* врегулюванні спорів, проведення медіації, примирення.

У рекомендаціях ...*(Не чути)* передбачене досить широке коло питань, які можуть вирішуватися нотаріусами, і реалізація окремих з них, зокрема проведення нотаріусами медіації, вже передбачене чинним законодавством України, інші підлягають опрацюванню і є предметом новелізації.

Однією із нових сфер в нотаріальній діяльності може бути запровадження можливості позасудового встановлення нотаріусом фактів, що мають юридичне значення. Вказана дія може вчинятися за умови

відсутності сумнівів у відповідних фактах, існує багато ситуацій, коли суто технічні механічні помилки та людський фактор, громадяни змушені звертатися до суду за встановленням фактів родинних стосунків. В нотаріальній практиці такі ускладнення найчастіше трапляються під час оформлення спадщини, коли особа, яка є спадкоємцем за законом, не зможе реалізувати своє право на спадщину, без підтвердження фактору, один із зв'язків із спадкодавцем.

Водночас реальний обсяг проблеми є значно ширшим і виходить далеко за межі вчинення нотаріальних дій – це наприклад як оформлення пенсій, соціальних виплат, віз та різних документів, для використання за кордоном. Особлива гострота проблеми проявляється за наслідками повномасштабної агресії Російської Федерації. Варто також наголосити, що оскільки нотаріат є правовим інститутом саме безспірної юрисдикції, позасудового встановлення нотаріусом фактів родинних відносин, можливо виключно у випадках наявності підтверджень безспірності відповідних фактів. Таким чином мова йде про формальне засвідчення відповідного факту у позасудовому порядку.

В контексті встановлення фактів, що має юридичне значення, пропонується надати можливість нотаріусам здійснювати реєстрацію та розірвання шлюбів. Зокрема в процесі реєстрації шлюбу нотаріус може надавати повну правову консультацію з питань, що стосуються майнових прав подружжя, правового режиму спільного майна, договору подружжя. А у разі розірвання шлюбу може здійснювати його реєстрацію за відсутності спору та наявності дітей. Зазначені вище пропозиції, зокрема, обґрунтовуються позитивним досвідом застосування вказаного механізму в інших країнах.

Перевага пропонує повноважень. Можливість надання повноцінної правової консультації щодо сутності шлюбу як правового інституту, режиму спільної сумісної власності подружжя, можливості укласти шлюбний договір, обставин, які перешкоджають укладенню шлюбу.

Зменшення навантаження на раз і скорочення видатків з державного бюджету на їх утримання. І індивідуальний підхід до молодят, зможуть самостійно обрати особу, яка проведе церемонію, не чекаючи в черзі.

Такий підхід, зокрема, передбачений: в Естонії, стаття 29 та 20 Закону "Про нотаріат", в Іспанії – 51, 52, 54 Закону "Про нотаріат", ...*(Не чути)* тільки розірвання шлюбу, 137-а Закону "Про нотаріат і нотаріальну діяльність", Франція – лише розірвання шлюбу, 229 стаття ...*(Не чути)*, Латвія – тільки розірвання шлюбу, розділи XXX, XXXII Закону "Про нотаріат"...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Володимире, нагадаю про регламент. Я перепрошую, що перебиваю. Дякую.

МАРЧЕНКО В.М. Я в 10 хвилин не вкладаюсь?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Уже 10 хвилин є. Завершуйте, будь ласка, просто, можливо, трошки скоротіться. Вашою презентацією ви можете поділитися в чаті, щоб всі могли ознайомитися, що ви не встигли.

Дякую. Вибачаюсь ще раз.

МАРЧЕНКО В.М. Давайте, спробую. Так, по фактам ми тут розірвання пройшлись.

Щодо можливості забезпечення доказів, якщо відповідні засоби доказування можуть бути втрачені. Ці питання також у нас в доволі широкому напрацюванні є за кордоном, а в нашій країні доволі часто це питання виникало, особливо так, як я практикував як нотаріус у Харкові, то там на протилежну територію виїжджали, щоб ці формальні вимоги виконати. Це надважливо з точки зору забезпечення того, щоб воно не було втрачено.

По медіації тут вже багато казалося, і в нас уже є закон і нотаріуси приймають участь, у нас і створено спеццентр, і проводиться навчання

завдяки в тому числі з нашими колегами, партнерами. І ми сподіваємось що цей інструментарій буде надзвичайно поширений і ми зможемо отримати позитивні результати. І те, що можна з певної якоїсь такої позитивної сторони відмітити, що ті питання, які були затверджені... *(Не чути)* та Міжнародним союзом латинського нотаріату і так само є ще у нас такий інструментарій, як рада європейських нотаріусів, де Україна є спостережним членом з 1 березня 22-го року, практично відразу після того, як повномасштабне вторгнення РФ почалось. Так само ці питання також були підняті і вони у них проанансовані, вони це впорядковують.

Хотілося б відзначити, що ми як Україна ці питання, ці тенденції значно раніше побачили і вони у нас відображені в законопроекті... *(Не чути)*, який пройшов уже перше читання і знаходиться на другому читанні. Тому це той нерідкий випадок, коли ми з вами в юридичній площині знаходимося, якщо не попереду, то точно не відстаємо від європейських і світових тенденцій.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ Дякую дуже, пане Володимире.

Колеги, у зв'язку з тим, що оголошена повітряна тривога, дивіться, в принципі, онлайн-формат зустрічі наших комітетських слухань дозволяє продовжувати їх, перебуваючи в безпечних місцях. Але тим не менше, може, у когось такої можливості немає, одночасно брати участь і перебувати у безпечному місці, особливо це стосується тих, хто виступає з доповідями, тоді прошу просто повідомити, ми відформатуємо або перенесемо відповідну доповідь, або взагалі можемо перерватися на час повітряної тривоги, як скажете, від вас залежить. Я вважаю, що можна продовжувати, не забуваючи перебувати у безпечному місці. Ви просто дайте знати, якщо якісь труднощі у зв'язку з цим, тому що життя і здоров'я, звичайно, важливіші.

Що скажете, продовжуємо? Немає пересторог? Мовчання я тоді буду розцінювати як продовжуємо.

_____ . Здається, немає.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Окей. Тоді знову ж таки, ще раз, доповідачам особливо, якщо не можете продовжувати, тоді попросіть перенести ваш виступ.

Тоді, колеги, запитань до доповідача до pana Володимира Марченка є в когось запитання? Тоді рухаємося далі.

Дякую, пане Володимире, дуже.

Далі у нас дві доповіді, які пов'язані з медіацією у виконавчому впровадженні, теж доволі цікава тема і перспективна в принципі.

Тож запрошуюю першою до доповіді Оксану Русецьку з темою: "Роль медіації при примусовому виконанні – перспективи повноцінного впровадження". Пані Оксано.

РУСЕЦЬКА О.О. Добрий день, шановні колеги, вітаю вас. Я першочергово хочу подякувати Комітету з питань правової політики і особисто пану Роману Бабію за запрошення представників Асоціації приватних виконавців до комітетських слухань з питань альтернативного врегулювання конфліктів. Адже виконавче провадження – це майже завжди конфлікт, особливо на початку цього процесу. Тож доречність застосування структурованого процесу перемовин між сторонами на стадії виконання рішення, на мою думку, є нагальною необхідністю сьогодення, особливо при виконанні рішень зобов'язального характеру, наприклад. І також, на мою думку, на сьогоднішній день потенціал медіації є недооціненим для виконавчого процесу і відіграє дуже велику роль.

В Асоціації приватних виконавців України неодноразово обговорювалася ідея внесення законодавчих змін, які б могли повноцінно запровадити медіацію у виконавче провадження та надати можливість, приватним виконавцям в тому числі, професійно займатися медіацією.

Виконавці могли виступати медіаторами як у відкритому виконавчому провадженні, так, власне, і в окремому процесі вирішення спору.

Тож, на мою думку, при здійсненні виконавчого провадження медіацію вже на законодавчому рівні потрібно інтегрувати у виконавче провадження як між сторонами виконавчого провадження, так і між сторонами і виконавцем при відкритому дисциплінарному провадженні відносно приватного виконавця. Адже у зв'язку зі специфікою роботи виконавців конфлікт в нашій роботі, на жаль, виникає не тільки між боржником та стягувачем, а також між сторонами виконавчого провадження, відповідно і самим виконавцем, який здійснює примусове виконання рішення.

На сьогоднішній день у законодавстві вже частково відслідковується запровадження медіації на стадії виконавчого провадження, а саме і Закон України "Про медіацію", встановлено, що медіація може бути проведена під час виконання рішення суду. Однак тут норма викладена більше в контексті судового провадження і з нею не вбачається за можливе застосування у виконавчих провадженнях медіації, наприклад, з виконанням виконавчих написів нотаріусів та інших категорій рішень, які ухвалюються іншими особами.

Наприклад, виконання застосування медіації у таких виконавчих провадженнях, як виконання виконавчого напису на аграрних розписках, наприклад, він міг би принести дуже гарні результати. Тому що, на мій погляд, аграрії – це найбільш гнучка категорія сторін виконавчого провадження щодо умов та порядку виконання боржником своїх зобов'язань, тож медіаційна процедура у виконавчому провадженні і в такій категорії справ в тому числі вона може мати неабиякий успіх спрямований ... *(Не чути)* на пришвидшення виконання рішення.

Далі у нас є Закон України Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень", стаття 18, а саме частина її третя обмежує приватного виконавця у здійсненні іншої діяльності оплачуваної, крім викладацької, наукової, творчої, арбітражного керуючого і так далі. Тож тут

Асоціація приватних виконавців наголошує на необхідності внесення змін до даної норми, а також надання можливості виконавцю виконувати функції медіатора по аналогії, наприклад, з Законом України "Про нотаріат".

Щодо Закону України "Про виконавче провадження", то він не містить визначення медіації, однак є, передбачено укладення сторонами в процесі виконання рішень мирової угоди відповідно до процесуального законодавства. В той же час варто звернути увагу на те, що мирова угода не є тотожною медіаційній угоді, так і медіаційна угода в даному випадку у разі її впровадження, наприклад, у виконавчому провадженні також може бути підставою для закінчення цього самого виконавчого провадження, так само як і затверджена судом мирова угода є підставою для закінчення. І в подальшому такі мирові угоди, вони могли б бути пред'явлені до виконання як окремий виконавчий документ у разі невиконання сторонами умов таких угод.

Слід зазначити також, що в рамках інтеграції України до Європейського Союзу законодавець повинен буде імплементувати в національне законодавство Директиву 2008/52/ЄС про окремі аспекти медіації у цивільних та господарських спорах. Так, стаття 6 директиви передбачає обов'язок держав-членів забезпечити можливість примусового виконання письмової угоди за результатами медіації, тобто ми тут також бачимо пов'язані питання.

Також я хочу зазначити, що сама Асоціація приватних виконавців України рухається в сторону запровадження медіації в систему примусового виконання, а саме приватні виконавці мають кодекс професійної етики, стаття 20 цього кодексу підкреслює позитивну користь врегулювання спорів між сторонами виконавчого провадження, а також можливість виконавця сприяти цьому з урахуванням міжнародно визначених етичних засад медіації, а також основних принципів етики приватного виконавця.

Також рішенням Ради приватних виконавців України від 11 місяця 2023 року з метою врегулювання конфліктів між учасниками виконавчого

провадження та приватними виконавцями, а також з метою поширення інформації про альтернативні види врегулювання конфліктів і спорів створено відповідний комітет. До речі, на сьогоднішній день наш комітет успішно працює і вже в невеликому розрізі часу показав свою ефективність і ми маємо близько 30 відсотків врегулювання спорів між стороною виконавчого провадження та приватними виконавцями, що виражається, власне, у відкликаних скаргах, які були попередньо подані на Раду приватних виконавців України.

Також асоціацією в цьому році було підписано ряд меморандумів про співпрацю і з Українською академією медіації, і з Національною асоціацією медіаторів України. Я принагідно дякую Луїзі Романадзе і Катерині Наровській за підтримку в цьому. Приватні виконавці отримують нові знання за допомогою наших партнерів і впроваджують навички медіатора в процес виконання рішень.

Також з попередніх доповідей наших учасників ми бачимо, що медіація досить адаптивна і може використовуватися в процедурі до нових категорій справ, в тому числі і до примусового виконання рішень, і має певну універсальність. Тобто я хочу зазначити, що Асоціація приватних виконавців України, переймаючи міжнародний досвід у таких країн, як Франція, Албанія, Болгарії, Бельгія, Нідерланди, це країни, в яких у виконавчому впровадженні працює медіація, і функції медіатора, наприклад, у Франції, здійснюються саме приватними виконавцями. І за підтримки наших постійних колег і партнерів, можна сказати амбасадорів медіації в Україні, це проекту ЄС "Право-Justice", ми плануємо розробку пропозицій задля внесення законодавчих змін і в Закон України "Про виконавче провадження" і "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень", тож розраховуємо на підтримку парламентарів, Міністерство юстиції для повноцінного провадження медіації у виконавче провадження з метою в першу чергу підвищення і відсотку виконання рішень, і, власне, культуру повернення боргів в цілому, про яке сьогодні говорили, що однозначно

матиме позитивний вплив і на інвестиційний клімат у нашій державі в тому числі.

І Олександр Миколайович Олійник сказав, що все, що може зробити Міністерство юстиції для медіації, це впровадження, застосування медіації в безоплатній правовій допомозі, то я хочу зазначити, що для розвитку медіації ми будемо ще додатково звертатися до Міністерства юстиції все ж таки підтримати повноцінне впровадження медіації як внутрішньої, так і зовнішньої у виконавче провадження та розширення приватних виконавців в цій частині.

Це, в принципі, власне, все, що я хотіла сказати. І продовжить мою доповідь моя колега – голова Комітету з медіації, до речі, Катерина Каращук.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Оксано. Дякую, що вклалися в регламент і змістовно розповіли про цю проблематику.

Пане Олександр, у вас реакція чи питання? Тому що я хотів питання після уже, так би мовити, співдоповідача поставити.

ОЛІЙНИК О.М. Так, Роман Вячеславович, після слів співдоповідача. Я просто не знав, що вони в парі йдуть.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре.

Тому я запрошую до слова пані Катерину Каращук, голову Комітету Асоціації приватних виконавців України з медіації та інших видів альтернативного врегулювання спорів з тематикою суміжною: "Повноваження виконавця як медіатора у виконавчому провадженні".

Будь ласка, пані Катерино.

КАРАЩУК К. Добрий день, шановні друзі, пані та панове. Думаю, нікого не потрібно переконувати, що належне виконання судових рішень є показником ефективності системи правосуддя. На жаль, значна кількість

рішень судів в Україні наразі не виконується. Процитую голову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України Бориса Гулька: "Найскладнішою є медіація на стадії виконання судового рішення, тому що рішення суду – це тільки рішення, а головне – це його виконання. Дуже складно виконувати рішення, коли сторони пересварились у судах і отримали судові рішення. Найбільша кількість рішень Європейського суду з прав людини щодо України пов'язана з невиконанням рішень судів. Медіація повинна застосовуватися і нотаріусами, і державними, і приватними виконавцями, бо в цьому зацікавлена держава. Розвиток медіації – це майбутнє, оскільки сприяє зменшенню навантаження на судову владу і відповідно на бюджет".

Слід зауважити, що ефективному застосуванню медіації на стадії виконавчого провадження перешкоджає ряд проблем. Процедура медіації у виконавчому провадженні, як уже згадувалося, передбачена відповідним законом, але не деталізована саме для цієї статті, яка зазначена в Законі України "Про медіацію", в статті 3. Зокрема, у законодавстві не передбачено можливість виконавця виконувати функцію медіатора. Тоді як, наприклад, у статті 3 Закону України "Про нотаріат" передбачено виконання відповідної функції нотаріусами. Слід звернути увагу на те, що медіація є найскладнішою саме на стадії виконання судового рішення, оскільки потребує спеціальних знань та досвіду саме у сфері виконавчого провадження. Це цілком підтверджується зарубіжним досвідом виконавчого провадження.

Так відповідно до рекомендації Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи для забезпечення високого рівня професійної підготовки фахівців у галузі виконання, останнім рекомендується проходити навчання технікам управління конфліктами та медіації.

Повноваження виконавців виступати медіаторами у виконавчому провадженні, як зазначила пані Оксана, передбачено законодавством

Франції, Бельгії, Швеції, Нідерландів. Наразі виконавці в нашій країні де-факто виконують функції медіаторів, не маючи відповідного статусу на рівні закону, а відповідно не прописані їх повноваження, а також процедурні питання. На жаль, зараз в Україні немає необхідного рівня поінформованості сторін виконавчого провадження щодо питання, в чому полягає процедура медіації на стадії виконавчого провадження. Цю проблему можна вирішити за допомогою наведення роз'яснення сторонам у відповідній постанові про відкриття виконавчого провадження. Черговим ефективним способом, на нашу думку, є направлення разом із копією постанови про відкриття виконавчого провадження роз'яснення сторонам переваги укладення угоди за результатами медіації.

Аналогічні процедури вже регламентовані у законодавстві зарубіжних країн. Також видається доцільним передбачити у законі положення про те, що виконавець зобов'язаний вживати заходів до примирення сторін після відкриття виконавчого провадження. Закон має містити норми, що регламентують спонукання сторін до примирення. Важливим кроком для підвищення ефективності медіації взагалі і зокрема на стадії виконавчого провадження могло б стати і внесення до Закону "Про медіацію" норми про надання угоді за результатами медіації статусу виконавчого документа. Слід наголосити, що процедура медіації не заміняє виконавчих дій, а є додатковою процедурою, з допомогою якої можливо врегулювання розбіжності без застосування засобів примусу.

Процедура медіації має на меті досягнення консенсусу, але з'ясування того, яка зі сторін права. На стадії виконавчого провадження цей факт є дуже важливим, оскільки юридично правильний з тих чи інших дій вже була підтверджена рішенням суду, яке набрало законної сили, за винятком випадків негайного виконання рішення судів.

Наразі можна констатувати той факт, що у нас вже произошла в Асоціації приватних виконавців України інституалізація медіації у виконавчому провадженні, і комітет... взагалі медіація та діяльність

приватних виконавців ефективно спонукає приватних виконавців проходити навчання в медіати.

Підсумовуючи сказане, пропоную наступні заходи щодо вдосконалення законодавства щодо медіації на стадії виконавчого провадження. Надання приватним виконавцям можливості виконання функцій медіатора у виконавчому провадженні. Регламентація повноважень приватних виконавців як медіаторів у законодавстві. Внесення угоди, укладеної за результатами медіації у виконавчому провадженні, до переліку виконавчих документів. Розгляд скарг на приватних виконавців із залученням медіаторів. Надання Раді приватних виконавців України повноважень підготовки виконавців у сфері медіації, ведення та оприлюднення власного реєстру приватних виконавців, медіаторів за аналогією Закону України "Про нотаріат".

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Катерино.

Колеги, я ще раз нагадаю, я на початку заходу говорив, що діліться своїми пропозиціями і напрацюваннями на електронну пошту, яка в чаті. От, зокрема, у вас, у пані Оксани і у вас, є ряд пропозицій внесення змін до законів, будь ласка, надсилайте, ми їх доопрацюємо. Тим більше, я сподіваюся, що все-таки дійде скоро черга і до оцього великого Закону "Про виконавче провадження", до нової редакції, який в першому читанні прийнятий може бути. І, можливо, якісь із ваших пропозицій вдасться і імплементувати і в цьому законі, ну по меншій мірі обговоримо їх. Дякую вам.

Переходимо до запитань і відповідей. Пан Олександр, будь ласка.

ОЛІЙНИК О.М. Дякую.

Доброго дня, пані Оксано. Таке питання, скажіть, будь ласка, медіація на стадії виконавчого провадження стикається з рядом проблем, які ми

обговорювали на етапі прийняття самого закону і тим, яким він має бути, "Про медіацію". Зокрема, питання наступні.

Якщо запроваджувати обов'язкову або там добровільну медіацію в рамках процедури виконавчої провадження, що робити зі строками виконавчого провадження – їх зупиняти, поки така процедура йде, чи ні? Це перше питання.

І друге питання, щоб не повертатися. Що робити зі сплатою винагороди приватному виконавцю або виконавчого збору, якщо виконавче провадження перебуває на розгляді у державного виконавця, якщо сторони вирішили проблему вже на етапі виконавчих проваджень шляхом угоди про медіацію? Тому що в кодексах процесуальних є норма про те, що якщо сторони примирилися, то судовий збір платиться наполовину, іде знижка. А, як ви бачите, вирішення питання тут, чи готові ви поступатися в даному випадку своєю винагородою, щоб стимулювати сторони? Такі два питання.

Дякую.

РУСЕЦЬКА О.О. Добрий день, Олександр Миколайович, ще раз. Дякую за запитання. Почну з другого, звісно, виконавці не готові поступатися винагородою. Але ж ми говоримо про те, що медіація – це оплачувана діяльність. І потрібно розробляти дійсно чіткий механізм повноважень виконавця щодо здійснення ним процедури медіації. Тобто ми говорили про те, що чи може здійснювати виконавець функції медіатора у своєму виконавчому впровадженні чи це повинен бути інший виконавець залучений. Звісно, на умовах оплати, яка буде попередньо також врегульована законодавством, ми це бачимо таким чином. Це може бути дійсно не такий розмір, який встановлений для основної винагороди і виконавчого збору. Але, наприклад, вам не подобається ця ідея, я вже бачу. Але в будь-якому випадку виконавці виступають за оплачувану діяльність в тому числі.

Стосовно зупинення строків виконавчого впровадження, також при обговоренні у нас в асоціації лунали такі пропозиції, що якщо сторони, ми сторонам пропонуємо пройти медіаційну процедуру і сторони на це погоджуються, то виконавче провадження повинно бути призупинено або виконавчі дії відкладені, от в принципі таким чином.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Оксано.

РУСЕЦЬКА О.О. Знову ж таки, ми ж розпочинаємо... У нас зараз немає строку на добровільне виконання рішень, ми про це проговорювали. Якраз Олександр Миколайович проводив ґрунтовне дослідження на моніторингу стосовно законодавства, стосовно добровільного виконання рішень. І особисто моя думка, що строк на добровільне виконання повертати не потрібно, бо він не має, скажемо так, немає з цього сенсу. Це вже все було, ми це все проходило. Тобто, можливо, є сенс подумати щодо врегулювання спору за допомогою медіації в цій частині. В будь-якому випадку законодавчо потрібно виписувати дуже детально повноваження і виконавця в процедурі медіації у виконавчому провадженні, а також вирішити питання, чи проводить медіацію виконавець у своєму виконавчому провадженні, чи, наприклад, як у Франції це лише у іншого виконавця... *(Не чути)* колега.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Оксана, за відповідь.

РУСЕЦЬКА О.О. Якщо Катерина може щось додати, вона у нас просто головна, відповідає за медіацію у виконавчому провадженні з врегулювання спорів, то якщо можна, два слова. Катерина, є щось додати?

КАРАЩУК К. Так, я можу додати, що стадія примусового виконання рішень є доволі специфічною. І доцільно надати повноваження виконавцям, щоб вони після навчання і отримання навичок медіації мали можливість

запропоновувати сторонам виконавчого провадження проводити медіацію, якщо є на це добровільна згода тих сторін. Також зупинення взагалі, я вважаю, не може бути передбачено, тому що строки виконавчого провадження, вони повинні бути дотримані. І це буде доцільно спонукати сторони, щоб вони знаходили консенсус і буде вирішення питання щодо фактичного виконання. Але це повинна бути платна основа обов'язково, це буде і додатки до перерахування в бюджеті... *(Не чути)* і буде доцільно вивчати і медіацію приватним виконавцям, і застосовувати на стадії примусового виконання рішень.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь.

Колеги, у нас ще питання. Пані Діана, я вам обов'язково надам слово. Скажіть, будь ласка, от ви говорили про свої пропозиції до змін до законодавства в контексті в основному приватних виконавців. Чи бачите ви, чи можна ці пропозиції екстраполювати на державних виконавців? Чи там все-таки, на вашу думку, є якась специфіка, яка не дозволить в повній мірі ці ж запропоновані вами зміни застосувати до них.

КАРАЩУК К. Я можу надати вам відповідь. Дуже вам вдячна за це запитання. Я працюю приватним виконавцем і мої пропозиції були надані як приватний виконавець. Але доцільно це використання і державним виконавцем обов'язково, і можливість взяти за основу ці всі пропозиції, що ми надаємо не тільки для приватних виконавців, але і для державних виконавців.

РУСЕЦЬКА О.О. Так, я також підтримую, що може бути ця процедура проведена як в державній виконавчій службі, так і у приватного виконавця.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам за відповіді.

Пані Діана, будь ласка, ваше питання.

ПРОЦЕНКО Д.В. Дякую. Я сподіваюсь, що у нас буде ще час потім на обговорення. Те, про що я говорила – системний підхід і ролі, агенти, оператори, провайдери і тощо. А зараз для тієї розмови я би хотіла попросити колег поділитися в їхньому досвіді, чи, можливо, вони робили дослідження чи є випадки, наскільки поширені, коли приватні виконавці чи державні виконавці залучають стороннього медіатора для того, щоб допомогти порозумітись. Чи завжди це має вигляд, коли самі приватні чи державні виконавці виконують фактично роль або застосовують компетенції медіатора, але виконують цю роль самостійно.

Дякую.

РУСЕЦЬКА О.О. Ми таку статистику не збирали, такі дослідження не проводили, але наскільки відомо на сьогоднішній день... По-перше, у нас не передбачена така можливість залучення стороннього медіатора на законодавчому рівні, а діяльність виконавців достатньо зарегульована законом, скажемо так, і виконавці самі... В нас дуже велика кількість виконавців проходять навчання, отримують і базові навички медіатора. Я вже говорила, і для нас українська школа медіації проводить, академія медіації проводить навчання, і виконавці самі використовують в своїй роботі такі навички, які можуть допомогти дійти або до згоди, або до мирової угоди, або для вирішення спору між сторонами.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь. Якщо є, коротко доповніть.

КАРАЩУК К. Дякую вам дуже. Пані Діана, я можу додати, що навички медіатора ми застосовуємо як приватні виконавці, але залучати ми не маємо права на цій стадії, яка у нас зараз є в законодавстві, по сторонніх взагалі медіаторів. І саме ми тільки можемо застосовувати навички медіатора в своєму виконанні, в примусовому виконанні. Це на сьогодні тільки.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь.

Пані Елла, будь ласка, ваше питання.

КАТАЄВА Е. Дуже коротко, скажу з практики судової адміністративної юстиції. Приватні виконавці – це найпоширеніший потенціал для укладення мирової угоди. На жаль, ця категорія справ не передбачає врегулювання або чогось іншого, тому що там є особливості 10 днів, і я буду говорити про це у своїй доповіді, що це найпотужніша категорія для врегулювання спору між приватним виконавцем. І приватні виконавці завжди йдуть назустріч, тобто виходиш, кажеш, 10 хвилин перерва, вони виходять і повертаються з мировою угодою між... Навіть уже рішення написано, думаю, от редиски, тут уже стільки витратила часу, а вони прийшли, я кажу, бажаєте примиритися, можливо, суд не може перешкоджати, вони вийшли і повернулися з мировою.

У зв'язку з цим запитання. Скажіть, колеги, чи були у вашій практиці дослідження щодо кількості саме врегулювання, коли вже оскаржують дії приватного виконавця? Ну, з державними виконавцями, там, на жаль, все туго, а от приватні виконавці, скажіть, приводили, скільки раз вони домовлялися, який відсоток?

РУСЕЦЬКА О.О. Щодо судового розгляду – ні. В нас є також оскарження рішень приватних виконавців дій/бездіяльності до Міністерства юстиції, там у нас діє дисциплінарна комісія, там також ми не впроваджуємо поки цю процедуру, бо вона не передбачена, власне, законодавством, про що я раніше говорила.

А якщо говорити про Раду приватних виконавців України, на яку також надходять скарги, щодо етичності дій ми перевіряємо, щодо дотримання там статуту, кодексу етики, виконання рішень ради. То в даному випадку, от я в своїй доповіді, в принципі, наводила статистику, за два місяці діяльності

комітету з медіації 30 відсотків врегулювання ...*(Не чути)*, що надходили на Раду приватних виконавців України. Ну, я думаю, що цей...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тут трошки нестабільний зв'язок, 30 відсотків ви сказали, так?

РУСЕЦЬКА О.О. 30 відсотків, так, за загальної кількості. Я думаю, що це просто дуже маленький проміжок часу, бо комітет тільки почав працювати і був, відбувалися певні обставини, достатньо велика кількість залишку яких скарг було. Тобто в подальшому я, наприклад, бачу потенціал для збільшення цього відсотку. Пані Катерина в нас дуже гарно працює.

_____. Дякую дуже.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую вам.

Колеги, питань вже немає, власне, і час на питання перебрати навіть трошки. Але це значить, що цікаво і нову тему, в принципі, підняли.

Так, пропоную переходити, рухатися далі. Далі у нас теж більш вузька тема – медіація у сфері інтелектуальної власності. І маємо двох співдоповідачів, я так розумію, Ауріку Грибовську – начальника відділу Центру медіації та посередництва Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, і Аллу Чайку – провідного професіонала з інтелектуальної власності відділу Центру медіації та посередництва цієї ж установи – УКРНОІВІ.

Будь ласка, запрошую вас до слова. Ви, я думаю, самі визначитеся з черговістю. Будь ласка.

ГРИБОВСЬКА А. Доброго дня. Дякуємо організатору за можливість долучитися до плідної дискусії, за можливість бути почутими. Ми

представляємо організацію УКРНОІВІ або ж ІР офіс України і також маємо презентацію, якщо у нас є можливість поділитися технічна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дозвіл наданий, тому пробуйте.

ГРИБОВСЬКА А. Є?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, є.

ГРИБОВСЬКА А. Хочемо презентувати роботу Центру медіації. Спочатку зазначу, що ІР офіс від самого початку, формуючи статутні завдання, визначив розвиток альтернативних способів вирішення спорів в ІР-сфері як один із напрямків основних своєї діяльності. У 2023 році, користуючись вже рамковим Законом України "Про медіацію", Статутом УКРНОІВІ, було створено Центр медіації та посередництва ІР офісу, який фактично має своїм завданням підвищення обізнаності щодо ІР-медіації в Україні, підтримка розвитку процедури медіації в Україні, сприяння організації в процесі медіації розв'язання спорів, які виникають у сфері інтелектуальної власності, і сприяння в організації програм підвищення кваліфікації ІР-медіаторів України.

Ми впевнені, ІР-офіс має чітке уявлення, що медіація, ІР-медіація, як ми її називаємо, спрацює для цієї категорії спорів. Це можуть бути спори і щодо торгівельних марок, і щодо промислових зв'язків, і корисні моделі, і комерційні найменування, і авторські та суміжні права, і спори, які пов'язані із захистом від недобросовісної конкуренції. Це зараз, сьогодні в Україні вже на порядку денному, ми можемо про це говорити. І цей розвиток підтримала міжнародна спільнота, зокрема, про це йшлося в Меморандумі про взаєморозуміння щодо співпраці у сфері інтелектуальної власності, який було підписано у липні 23-го року між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. І сьогодні ми вже

працюємо активно, і дякуємо партнерам, Андрію Рищенку, який сьогодні також долучений до цієї дискусії, Катерині Наровській, пані Луїзі, вони активно нас підтримують на цьому напрямку. І ми сьогодні вже маємо чітку стратегію, як працювати з обізнаністю у сфері IP-медіації і з організацією цих процесів. І зараз говоримо вже про онлайн-технології, про можливість ...*(Не чути)* застосування на базі Центру медіації, оскільки це зручно, це онлайн-вирішення спорів. Якраз наразі виникає питання, як зробити це на законодавчому рівні, закріпити, щоб надати можливість користуватися цим сервісом. Саме завдяки активної підтримки вайпу, який вірець фактичного розвитку IP-медіації для нас, і ми маємо також цю стратегію щодо онлайн-врегулювання, але на базі центру.

7 вересня 2023 року були прийняті документи з медіації, вони закріплені наказом УКРНОІВІ і положення про реєстр медіаторів, які залучаються до вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, і правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності, і Кодекс професійної етики. Всі ці документи вони фактично були на зразок європейських документів, Європейського кодексу етики, тому вони повністю відповідають процесам євроінтеграції і наразі вже центр повноцінно функціонує і може говорити про забезпечення організації процесів медіації для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності.

Більш детально про діяльність центру розповість моя колега вже конкретно, що ми робимо сьогодні.

ЧАЙКА А. Дякую.

Одним із напрямків діяльності центру є просвітницька діяльність. Цей напрямок включає організацію проектів і заходів різного формату. Це і тренінги, конференції, круглі столи, майстер класи, а також це організація і системна регулярна підтримка дискусійного клубу з залученням провідних медіаторів, експертів, компетентних повірених, адвокатів, юристів. Мета діяльності даного клубу полягає у створенні певного майданчика, який буде

об'єднувати професійну спільноту медіаторів і не тільки медіаторів, і надавати можливість обміну думками, досвідом, і спрямувати весь цей ресурс на розвиток саме IP-медіації та створення певної спеціалізації в сфері інтелектуальної власності. Також це співробітництво з провідними університетами та громадськими організаціями, публікації з питань IP-медіації як у науковій площині, так і публікації в соціальних мережах, і також організація дослідницьких проєктів, що являє собою розробку певних проєктів. Наприклад, одним із таких є проєкт "Впровадження IP-медіації і дослідження досвіду іноземних країн". В процесі даного проєкту була створена фокус-група із медіаторів, які досліджували... Кожен із медіаторів досліджував ту чи іншу країну саме в контексті регулювання IP-медіації. Відсканувавши за QR-кодом, ви зможете ознайомитися із результатом даного дослідження.

Також одним із ключових напрямків діяльності центру є проведення процесів медіації, що включає формування та ведення реєстру IP-медіаторів. І загалом роль центру в даному контексті полягає у проведенні саме організаційно-технічній підтримці центром процесу медіації. Відповідно до принципів незалежності, неупередженості, уникаючи будь-яку економічну складову, яка може вплинути на принцип неупередженості виникаючого будь-якого конфлікту інтересів. І також в цьому контексті варто сказати, що центр сприяє організації спеціалізованих навчальних програм підготовки IP-медіаторів, підвищення кваліфікації і компетентності медіаторів щодо стандартів і процедур IP-медіації.

На даному слайді також, відсканувавши QR-код, ви зможете перейти і ознайомитися із реєстром IP-медіаторів, так само і потенційні клієнти послуг IP-медіації можуть ознайомитися із профайлами, із професійною біографією медіатора і обрати самостійно, який із них, на їх суб'єктивну думку, може їм допомогти у вирішенні спору.

Також одним із дуже важливих напрямків нашої діяльності є міжнародне співробітництво з питань IP-медіації, як вже пані Ауріка

зазначили, в липні 2023 року був підписаний Меморандум між Всесвітньою організацією інтелектуальної власності і Міністерством економіки України. І одним із напрямків діяльності в даному меморандумі було передбачено розвиток Центру медіації і посередництва на базі на базі ІР-офісу.

І також в цьому році було підписано Меморандум, вже між ІР-офісом та відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу, тобто основи для успішної співпраці, міжнародної співпраці, в питаннях ІР-медіації, можемо сказати, що вже були закладені.

І якщо говорити про виклики та пропозиції їх подолання, то перш за все ми стикнулися з таким викликом, як відсутність спеціалізації медіатора саме в сфері інтелектуальної власності. На жаль, нерідко, коли медіатори подають свої заяви про внесення відомостей до реєстру, ми вимушені, центр вимушений відмовити на підставі того, що відсутня саме спеціалізація в сфері інтелектуальної власності. І наша пропозиція подолання цієї проблеми, цього виклику, полягає в організації освітніх заходів, різних тренінгових курсів, які дали б і знання теоретичні, і практичні навички, і, власне, сертифікат в галузі ІР-медіації. Також це нестабільна синергія співробітництва з міжнародними організаціями. Але, як вже було зазначено, перший меморандум з міжнародними організаціями вже було укладено, і ми далі продовжуємо працювати в цьому ж напрямку.

І також одним із викликів є недостатня поінформованість суспільства про ІР-медіацію частково і про медіацію загалом. Однак, з даним викликом ми боремося таким чином, що розробляємо інформаційні матеріали з ІР-медіації, як для медіаторів так і для представників бізнесу, укладаємо партнерство з галузевими асоціаціями, організуємо різні просвітницькі проекти та заходи. І загалом вся діяльність центру так чи інакше спрямована на популяризацію теми ІР-медіації, і її актуалізації в суспільстві. І це, власне, наші контакти. Якщо будуть якісь пропозиції.

До речі, щодо дискусійного клубу, вже в цю п'ятницю завтра буде проходити чергове засідання дискусійного клубу, щиро ми з радістю запрошуємо на нього. Ми вклалися в регламент.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Ви чітко вклалися в регламент, якраз хотів вам за це в тому числі подякувати і подякувати за доповідь, і за презентацію.

Колеги, питання, будь ласка, до доповідачів, якщо є, запрошуємо. Якщо немає, то рухаємося далі до наступного сегменту застосування медіації. Медіація і адвокатура.

І я запрошую до слова пана Олексія Мотилюка, співзасновника громадської організації "Подільський центр медіації", медіатор, адвокат, член ради Комітету Національної асоціації адвокатів України з цивільного права і процесу, керівник Секції спадкового права з темою: "Практичні аспекти роботи адвоката в медіації у сучасних умовах". Пане Олексію, будь ласка.

МОТИЛЮК О.В. Вітаю, пане Романе, вітаю всіх присутніх. Вже було багато сказано, я уважно слухав сьогодні всіх доповідачів і у мене склалося таке бачення майже цілісної картини. Ми почали з тих акцентів, які розставила пані Луїза Романадзе і Катерина Наровська, але далі, власне, голос суддівської системи, пан Андрій Рищенко чітко дуже виразив ті проблемні моменти, підсвітив, які є в застосуванні медіації у сфері адміністративного судочинства, і у нас нібито далі додалися враження про те, а як би було добре реалізувати ідеї просвітництва і співпраці взагалі в тому числі адвокатів і медіаторів, пані Діани Проценко. Я б в даному випадку доповнив би, можливо, і цю загальну картину своїми міркуваннями.

Ми маємо трошки *...(Не чути)* прийнятий Закон "Про медіацію", є певний масив даних, які ми можемо сьогодні аналізувати і робити якісь перші висновки, і зважаю також на існуючий сьогодні дуже чітко виражений запит суспільства. Він полягає в тому, що в цілому суспільство зацікавлене особливо в сьогоднішніх умовах у зменшенні рівня конфліктності загалом і в

пошуках нових інструментів, нових методів вирішення спорів тих, які будуть ефективними в сьгоднішніх умовах і будуть цьому запиту суспільства відповідати.

Тому саме медіація, ми всі розуміємо, що було б добре, якби вона більш імплементована і ефективніше працювала, але ми знаходимося все-таки в пошуку, а як же цього досягнути. І адвокат, який сьогодні дуже часто являється тим фахівцем в галузі права, який першим контактує зі сторонами конфлікту, контактує з конфліктом в цілому, він має величезну перевагу перед судом, перед медіаторами, перед якимись іншими суб'єктами, які могли би теоретично втрутитися в той конфлікт і запропонувати його учасникам інформацію про медіацію як спосіб вирішення їхнього спору, які могли би дати можливість скористатися цим методом. Саме адвокат має можливість це зробити, оскільки він є першим, хто працює зі спором. І вплив адвокатури в даному випадку може бути великим. Адвокат може в кількох формах приймати участь у цьому процесі.

По-перше, це може бути адвокат медіатор і він може самостійно виступати в даному випадку медіатором при роботі з певним спором. Ми маємо достатньо лояльне законодавство на сьогоднішній день рамкове і не зарегульована ця сфера занадто, адвокати мають можливість це робити. І Закон України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" і Правила адвокатської етики не є жорсткими в даному випадку в регламентації діяльності адвоката. Тобто він може бути медіатором сам. Звичайно, враховуємо правила адвокатської етики, він потім, якщо медіація не була успішною і хтось із сторін має намір звертатися до суду, адвокат такий не може представляти інтереси сторони в суді. Але то не є проблема абсолютно, то є етичні правила, які потрібно просто виконувати.

Адвокат може супроводжувати сторону або свого клієнта в медіації. Оце та співпраця адвоката і медіатора, стороннього медіатора, який міг би бути залучений до цього спору, але адвокати поки що не готові до ефективної роботи в такій колаборації. Але це напрямок. Адвокат міг би

представляти сторону медіації, і обидва адвокати з двох сторін могли би такий вид діяльності здійснювати цілком на сьогодні.

І є третій варіант. Адвокат може використовувати інструментарій. Тобто той адвокат, який пройшов навчання, має певні навички, володіє інструментами медіатора, володіє інструментами, які підвищують, по суті, ефективність роботи адвоката, він просто може застосовувати в своїй роботі, в процесі, в позапроцесуальній діяльності інструментарій.

Всі ці напрямки діяльності є перспективними, на мою думку, але вони всі є недостатньо імплементовані на сьогодні. Це величезна зона росту в суспільстві. Чому? Тому що адвокат може здійснювати цю діяльність на будь-якій стадії процесу. Він може здійснювати її і в суді безпосередньо при розгляді справ, і в позасудовій своїй діяльності, адже велика частина роботи адвоката, вона знаходиться не в судовому засіданні, не в суді як такому, а це ще і підготовка доказової бази, це ще проведення переговорів між сторонами може бути, це дослідження правових аспектів спору і тієї правової ситуації, яка є. І від висновків адвоката залежить дуже багато, наскільки буде... який шлях обере клієнт і як він буде рухатися в цій конфліктній ситуації.

Адвокат може здійснювати цю діяльність в усіх видах судочинства, і не будучи обмеженим за категоріями справ. Особливо там, де, ми бачимо з практики, де ефективно це працює, це спадкові спори, це сімейні спори, це майнові спори. Вже було сказано про етап виконання судових рішень, коли і там є можливості для імплементації. У адвоката є ширше поле діяльності ніж у суду, бо суд обмежений процесуальними нормами і суд обмежений своїм статусом. Він може роз'яснити і має обов'язок такий, він може здійснювати діяльність у примирній процедурі за участю суддів, але то не є медіація, то є інша процедура. І суд не має достатньо широкого поля для діяльності, щоб він міг допомогти сторонам саме скористатися медіацією. Там є і етичні аспекти також його діяльності. І поле діяльності адвоката ширше, ніж у медіаторів, не юристів, по тій причині, що вони не є першими, хто контактує з конфліктом.

Рухаємося далі. На сьогоднішній день обговорюється у суспільстві і серед спільноти медіаторів, а яким же чином ми могли би поширити знання про медіацію для значно більшої кількості людей. Є, наприклад, ідея, що нам потрібно звернути увагу на молоде покоління. Це шкільна освіта, шкільна медіація так звана, і вузи. Це, можливо, нове покоління студентів і так далі. Але це довгий шлях. Не обговорюємо, складний чи легкий, але це довгий шлях.

Адвокатура на сьогоднішній день – це є готовий пул правників, які уже зараз, сьогодні, негайно можуть популяризувати медіацію, можуть інформувати про неї, тобто здійснювати оцю просвітницьку функцію, якої все-таки замало. І про це багато сьогодні уже звучало. І вони також є агентами впливу в даній ситуації, оскільки вони мають безпосередній контакт і з конфліктом, і з учасниками цього конфлікту.

Є переваги у тому, щоб вони це робили і здійснювали таку діяльність, які полягають у тому, що для учасників конфлікту, для сторін справи це є економія часу і грошей. Об'єктивно довгі судові суперечки, які тягнуться роками, ми всі багато маємо інформації про них, і це сьогодні біда. Це вичерпання спору. Немає гарантії того, що при сприянні адвоката в застосуванні медіації в процесі ми отримаємо гарантований позитивний результат. Ні, але ми даємо шанс учасникам процесу скористатися альтернативними способами. І вичерпання спору для них стає більш доступним. Це підвищує рівень довіри до судової системи, якщо це відбувається в процесі, і рівень задоволеності судовими процесами, роботою адвоката. І взагалі дотичність певної особи, яка ніколи не мала справи з юридичним вирішенням спору формальним в суді чи якимось іншим шляхом, дотичність до цієї процедури не завжди буває, не завжди дорівнює задоволеності цього учасника процесу, а таким чином ми даємо йому вибір, ми даємо йому можливість отримати сатисфакцію в своїх вимогах, в своїх бажаннях, досягнення мети судочинства в цілому – це підвищує виконуваність рішень, бо рішення, нам відомо це і це показує практика, які є

згенеровані сторонами спільно в результаті певної проведеної роботи, звичайно, не просто так, не за 15 хвилин, можливо, а, можливо, це потребує часу, але виконуваність їх, вона вища. І є можливість застосовувати різні колаборативні процедури, тобто і ту ж співпрацю адвоката і медіатора, і застосовувати також і різні моделі медіації, різні підходи, різні практики, оскільки, знову скажу, законодавство є рамкове.

Є негативні фактори, які сьогодні, з ними також нам потрібно працювати і знаходити способи їх подолання. По-перше, це відома всім традиційна монополізація конфлікту адвокатами. Багато колег не готові до того, щоб вони якимось чином відпустили таким чином конфлікт, і вони вважають, що тільки вони повинні вирішувати долю цього конфлікту і в якійсь мірі вести оту партію першої скрипки в цьому конфлікті.

Фінансова зацікавленість адвоката. Відверто адвокат не завжди зацікавлений у швидкому вирішенні спору, в тому числі і шляхом застосування медіації, оскільки довгі судові баталії – це відповідно є питання і гонорару адвоката в тому числі. І це також є перешкодою для застосування адвокатами медіації і взагалі для руху їхнього в напрямку того, щоб це імплементувалося ширше.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Олексію, нагадаю, вимушений нагадати вам про регламент. Не хотілося б на негативі, давайте якимось...

МОТИЛЮК О.В. Підсумувати, так. Я переконаний, що адвокатура може бути потужним драйвером для того, щоб медіація розвивалася в Україні. Роль адвокатури в даному випадку не вичерпана ні в якому разі і є визначна зона росту. І, можливо, шляхом внесення змін деяких точкових до процесуальних кодексів щодо більш глибокої імплементації медіації дало би інструментарій і дало би більше можливостей для тих адвокатів, які мають відповідні знання, які переконані в перевагах цього методу його застосовувати, і дало би можливості для суду також.

Я переконаний в тому, що необхідна співпраця між адвокатурою як спільнотою і спільнотою медіаторів, оскільки ми можемо бути більш ефективними в нашому розвитку. Тому і нам потрібні проекти, нам потрібні проекти будь-які, де ми будемо робити це, впроваджувати це в колаборації, застосовуючи якийсь іноземний досвід, опрацьовуючи його, переробляючи і імплементуючи відповідно до національного законодавства, національної правозастосовчої практики, національних особливостей.

Я думаю, що це, напевно, все. Я переконаний, що ми рухаємося в правильному напрямку і консолідація зусиль буде однозначно корисна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олексію. Дякую за таку, знаєте, системну і... розклали по поличкам роль адвоката і можливі способи його залучення до медіаційних процесів.

Колеги, у кого є питання, будь ласка, до доповідача? Немає. Дякую.

Ідемо далі. Черговий сегмент застосування медіації – це державна служба. Я запрошую до слова, до доповіді пані Тетяну Прилуцьку, першого заступника начальника Регіонального відділення ФДМУ по Рівненській та Житомирській областях. Тема її якраз: "Медіація в державній службі".

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Доброго дня, шановні колеги! Дякую за запрошення. І, звісно, хотілось мені, напевно, водночас і складно, і легше, тому що прослухавши доповіді попередніх учасників, частково не торкалися цієї теми. Слід зазначити, що Фонд державного майна на сьогодні трансформувався і він займається залученням інвестицій в частині приватизаційного процесу і орендних відносин, в частині корпоративного управління. І вчорашній захід, наша спільна робота, вже звучала теза, що інвестиції це не тільки кошти, а і реалізація спорів в разі їх наявності. Тому на сьогодні Фонд держмайна працює над тим, щоби зменшити будь-які спірні питання, але всі ми є державними службовцями і час від часу у нас теж виникають певні спори, які пов'язані з державним управлінням в цілому.

Тому зупинюсь на своїй темі для того, щоб сказати свої тези, які я хотіла сьогодні донести.

Звісно, на сьогодні Україна перебуває в стані війни і гостре постає питання про альтернативні методи врегулювання спорів. Тому що є частково переміщені особи, частково є особи, там сім'ї, яких торкнулася безпосередньо війна гостро, є там загиблі люди і таке інше. Тому все це впливає на процес роботи державних службовців, і, звісно, альтернативні вирішення спорів на публічній службі може стати процес медіації.

Однак, за нинішніх умов, як це не дивно, маємо гарну можливість для розширення застосування подібних методів в українській юридичній практиці. І Закон "Про медіацію" нам і надає такий поштовх в її застосуванні в будь-якій галузі. Звісно, точаться дискусії і вони вже точаться давно: чи обов'язкова є досудова процедура медіації, чи краще залишитися на добровільній медіації. Світова практика у питанні обов'язковості проведення досудової медіації на формі та її здійснення не має єдиних підходів. І тому наша країна має обрати свій шлях до цього питання, і, напевно, цей шлях буде будуватися на тих практиках, які ми будемо застосовувати, і на тих помилках, які ми будемо робити.

Так спектр моделей досудової медіації може починатися від ситуації, коли медіація є правом сторін або може бути рекомендовано сторонам звертатися до медіації або до суду. І попередні вже спікери говорили, що вони готові теж долучатися до цього процесу, щоби зменшити навантаження на судову гілку влади.

Слід зазначити, що сьогодні, скажімо так, конфлікт може завершитися порозумінням, рішенням і чиеюсь перемогою чи поразкою, примиренням або згасанням вичерпного конфлікту тощо, але в будь-якому випадку на державній службі і в публічній службі бажано застосовувати медіаційні процеси, оскільки Закон "Про державну службу" не регулює такі поняття, але частково він регулює поняття дисциплінарних проваджень і таке інше, які можуть бути складовими чи частковим складовим медіації.

Ну, слід зауважити, що невирішені функціональні та передусім дисфункціональні конфлікти створюють непродуктивну атмосферу і погіршують показники ефективності публічних службовців, підриваючи таким чином саме головне – довіру громадян до органів державної влади і в цілому інвесторів до нашої країни як інвестиційної привабливості. Тому що, ну, все це призводить до втрати коштів державного бюджету. І на сьогодні це стає гостріше питання, тому що ми перебуваємо в стані війни, наших внутрішніх ресурсів, їх замало і ми маємо залучати зовнішні ресурси з метою, щоби зовнішні ресурси ми могли б залучити, тому і гостріше стає, напевно, питання застосування медіації саме в публічній службі і саме в державній службі, оскільки нематеріальний актив – це, на мій погляд, репутаційна складова, яка є безцінна для держави і публічної служби, оскільки це втрачені, я вже повторюся, скажу, і партнери, і витрати людино-годин, і пошук нових співробітників, і зіпсована репутація, і ще гірше – втрата співробітників, а ще судові процеси і зрештою це збитки до державного бюджету в частині того, що спір буде врегульовано в судовому процесі, як приклад.

Важливо зазначити, що люди намагаються приховувати конфлікти на публічній службі, але, на мій погляд, що приховування – це не зовсім метод боротьби з конфліктами і тому НАДС, держагентство, видало наказ, яким затвердило рекомендації щодо застосування медіації в конфліктних ситуаціях на публічній службі, але на жаль, він поки що декларований на папері, з моїх спостережень, і, напевно, треба більше застосовувати його на практиці, цей процес, а це могло би внесення змін бути саме в... не як рекомендації, а як в Закон "Про державну службу", про органи місцевого самоврядування, для прикладу.

І слід зауважити, що, скажемо так, немає на сьогодні в органах державної влади практики впровадження систем управління конфліктами, що не в останню чергу пов'язано з відсутністю нормативного підґрунтя і це є, заважає для нашої країни рухатися вперед до європейських стандартів. Тому

саме головне на публічній службі законодавцю треба внести чіткі норми і правила в Законі "Про державну службу" в частині того, щоб застосування медіації було чи в інформаційно-оціночних зустрічах, там для прикладу, і це можна було покласти на нашу кадрову службу, для прикладу, щоб ми могли розвиватися і щоб могли оцінювати репутаційну складову, яка є дуже важливою для державної служби і в цілому для держави, зберегти і підвищити рівень для того, щоб ми з метою могли вступу бути, звісно, в Європейському Союзі.

Наразі я дякую. Якщо є питання, будь ласка, задавайте. Я хотіла стисло донести проблематику і внесення змін у чинне законодавство, якщо є питання, я рада буду відповісти.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пані Тетяно.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Тим більше в регламент я встигла.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Однозначно встигли, навіть зекономили для питань, для мого питання, зокрема, зекономили час. Дякую вам. І це добре, що держслужбовець розкажує про перспективи медіації в державній службі.

Я хотів запитати у вас, а ви згадували, що там потрібні зміни до законодавства, а чи достатньо лише змін до законодавства? І що, на вашу думку, ще треба, щоб більш ефективно застосовувати медіацію от якраз в спорах цих, які пов'язані з проходженням державної служби?

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Звісно, кожний державний службовець має діяти відповідно в спосіб і в межах, визначених чинним законодавством. Тому, звісно, першим питанням це є зміни у чинному законодавстві.

Друге питання, з моєї практичної точки зору і з тої практичної точки зору, тому що я теж закінчила медіацію і отримала сертифікат, і мене це спонукали мої певні дії на публічній, скажімо так, службі. Звісно, треба... Не всі державні службовці хочуть займатися самоосвітою. Хоча нашим законом

і це передбачається, і держава не має витратити на це кошти. Звісно, бажано робити такі семінари чи інші заходи з метою того, щоб вони підвищували свій рівень знань і вмінь, і в тому числі з урегулювання конфліктів. Тому що врегулювання конфліктів – це не тільки норма закону, це ти маєш бути трішки психологом, знати юридичну площину, трішки знати людей і таке інше, і багато чинників цьому всьому є. Тому, звісно, чому я визначила, що це має бути, наприклад, управління кадрами? Тому що кожен колектив – це якась там окрема сім'я, яка там... ми вже певний період працюємо і краще нас наших недоліків, і, скажемо так, рис характеру ніхто не може знати, як ми самі. І коли ми навчимося врегульовувати конфлікти в себе всередині колективу, то вони не будуть виходити за площину зовні і тим більше ми збільшимо таким чином не тільки навантаження на судову гілку влади, адвокатську гілку влади, а й зменшення навантаження на державний бюджет. Тому що будь-який судовий спір в разі перемовин, скажемо так, виграшу тієї чи іншої сторони, судові витрати, в тому числі адвокатські витрати і судовий збір, лягають на ту чи іншу установу. Тому, звісно, це, скажемо так, відповідаючи на ваше питання, хочу зазначити, що тут багато чинників, які треба зробити, але першочергові чинники це має бути: а) законодавство; б) це навчання або підвищення кваліфікації державних службовців в якості, в тому числі, ми ж проводимо навчання державних службовців щороку і ми отримуємо кредити за це все. От саме, можна так сказати, спеціалізацію медіації включити в підвищення кваліфікації для проходження державної служби, щоб ми могли застосовувати його якомога ширше на практиці і в застосуванні в себе у колективах.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я ще уточню дещо. А якщо будуть оці складові, в законодавство будуть зміни, буде там освітня компонента впроваджена, там популяризація і так далі, чи по вашим відчуттям, як держслужбовця зокрема,

ви ж перший заступник начальника, теж керівник, чи буде воля керівництва держоргану запроваджувати такі процедури?

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Дивіться, звісно, кожен керівник – це індивідуальність. І коли це вже прописано в чинному законодавстві, будь-який державний службовець має діяти відповідно до частини другої статті 19 Конституції, в межах і спосіб. Тому це дуже важливо, щоби навіть якщо керівник по своїй суті, наприклад, не хоче цього зробити, але вже це визначено законом, це вже його стає не право, а таким обов'язком застосування цього процесу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тобто ви за встановлення обов'язку? Я зрозумів, добре.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Ну так.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я розумію, що для держслужбовця приблизно так воно і працює у нас. Дякую, пані Тетяно.

Будь ласка, Діана Василівна, будь ласка, ваше питання.

ПРОЦЕНКО Д.В. Ви знаєте, я одразу не зовсім з питання, я вивела зараз на екран, я хочу просто поділитися, дуже підтримую все, що говорила пані Тетяна, і хочу поділитися інформацією.

З 2019 року ми з ОБСЄ робили спеціальний проект, і було дослідження, на що наголошувала, про те, яким є стан роботи з конфліктами і взагалі розуміння конфліктів на державній службі. А потім розробляли рекомендації, власне, потім і опублікували посібник, от який бордовий зараз є, "Управління конфліктами".

А зараз що відбувається, ми зараз на завершальній стадії розробки онлайн-курсу, який буде супроводжуватися тринадцятьма тренінговими

групами, неправильно кажу, коротше, буде 13 груп держслужбовців і публічних службовців, які будуть проходити це навчання. А онлайн-курс, він має відеочастину, яка може працювати більше, тобто не тільки будуть працювати ті, хто на третінг потрапив. Це, скажемо так, це я хотіла показати, тут є скріншоти, але ось це QR-код на перший маленький такий вебкурс, а той курс, про який я кажу, він буде опублікований трошки згодом, десь протягом місяця.

Але я хотіла ще пані Тетяну підтримати загалом у тому, що говорила про застосування медіації і для того, щоб це було важливо робити зміни в законодавство, попри те не треба тільки ставку робити на медіацію, тому що не всі з того, що ми досліджували по конфліктах, не всі конфлікти там є такими, з якими доречно буде працювати саме методами медіації. Тобто там також важливо в законодавство дивитися, як можна внести можливості застосування альтернативних дисциплінарних проваджень. І також ми зараз розробляємо цю концепцію. Уповноважений з супроводу конфліктів – фактично це внутрішній омбудсмен, який має комплексний характер як внутрішній такий інститут, але тут підтримка змінами в законодавство буде важлива. Я зупиняюсь, бо я можу довго говорити. Я готова розказати про це більше.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Діана. Якщо є можливість, скиньте. Я розумію, що це не питання, чи ви хотіли відреагувати, пані Тетяна?

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Ні-ні, я хотіла би, щоб в чат кинули нам посилання на навчання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, от я якраз хотів сказати. Якраз хотів сказати, якщо є можливість, скиньте, будь ласка, в чат цей скрін, що ви виводили, з QR-кодом, щоб могли...

ПРИЛУЦЬКА Т.В. І, можливо, з вашими контактами, щоб у разі чого могли зв'язатися.

ПРОЦЕНКО Д.В. Так-так. Да, скину. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пан В'ячеслав, будь ласка, вам слово.

ТОЛКОВАНОВ В. Дуже дякую, пане Романе. В'ячеслав Толкованов.

На сьогодні проект "Право-Justice", провідний експерт з питань європейської інтеграції, в минулому державний службовець, Голова Нацдержслужби. Дозвольте буквально пів хвилини загальні міркування. Це, власне, те, що сказали попередні доповідачі і пан Роман задав питання, власне, змінами тільки до законів ми ситуацію не змінимо, тут потрібно мати більш широке бачення. Я дуже вдячний, що ми почали говорити про питання навчання, питання підвищення кваліфікації, давайте говорити далі.

Як ви знаєте, Нацдержслужбою було затверджено класифікатор посад на державній службі, на сьогодні у нас є 27 сімей таких посад. Ми повинні розуміти, і попередні доповідачі якраз про це зазначили, має бути диверсифікований підхід до різних категорій посад на державній службі і те, що пан Роман зазначив, роль керівника. У нас є категорія "А" і абсолютно правильно, для навчання вищого корпусу державної служби потрібно вводити спеціалізовані курси, і, власне, в цьому було моє питання, частково вже я отримав відповідь, і хотів би сказати, що тут дійсно потрібно мати певну дорожню карту. По змінам до законодавства, пані Тетяна, я просто хотів би уточнити, коли ви говорите про Закон "Про державну службу", Закон "Про службу в органах місцевого самоврядування", ви знаєте, що вони такі, многостраждальні були закони, і перед тим, як, мабуть, вносити чи виходити з пропозиціями щодо внесення змін, потрібно буде, мабуть, певну практику нам узагальнити вивчити, представити, а потім вже виходити. Безперечно, такі зміни, мабуть, потрібні будуть. Але тут потрібно більш

аргументовано виходити для того, щоб і у Верховній Раді, і з іншими стейкхолдерами все це представити. Тут було ще питання перед цим: роль медіації в територіальних громадах. Це абсолютно співпадає із Законом "Про службу в органах місцевого самоврядування" і більш широко, ми говоримо про децентралізацію, про діяльність вже і посадових осіб місцевого самоврядування якраз по впровадженню медіації.

Так, я вас цілком підтримую, але коротко питання: маєте ви вже ці пропозиції по змінам до Закону "Про державну службу" чи це така от загальна пропозиція? Хоча я її підтримую.

Дякую.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Я відповім. Звісно, частково ми маємо, те, що я, ну, з практичної точки зору можу сказати, так, я маю, що в закон треба внести зміни в частині застосування медіації, хоча би виписати одну статтю і, звісно, ми маємо це.

Але хочу зазначити ще щодо посадових окладів, ви зазначили, да, то на практиці воно застосовується. Да, ідея була хороша і правильна, але на сьогоднішній день в стані війни коли ми перебуваємо і в стані того, що в нас недостатньо фінансування на нас як чиновників в тому числі, на практиці, на жаль, посадові оклади відбулися трошки в збентеженому вигляді і є поняття такої несправедливості, да. Тому що люди, наприклад, я скажу за свою структуру, в мене спеціалісти, які поповнюють саме державний бюджет, в яких є кримінальна і адміністративна відповідальність, їхній посадовий оклад сьогодні становить 11 тисяч 860 гривень, а люди, які знаходяться, як би обслуговуючий персонал, тобто кадрова служба, канцелярія і таке інше, які не поповнюють державний бюджет, в них заробітна плата оклад набагато вищий.

Тому, я думаю, що і до цього питання ми теж... Навіть оця ситуація вже говорить про конфлікт в колективі, і ми як керівники намагаємося врегулювати цей конфлікт, але нам, звісно, не вдається його врегулювати в

такій площині, як можемо, тому що це не від нас залежить, а це на загальнодержавному рівні.

Тому, звісно, я надіюсь на те, що органи державної влади, і Мінфін, і Мінекономіки, перегляне цю сітку посадових окладів. І, на мій погляд, ті люди, які поповнюють державний бюджет, а це які задіяні в приватизаційному процесі, в передачі в оренду державного майна, і це ж зменшить і корупційну складову зрештою, тому що ми розглядаємо питання не тільки... а й всебічно. Тому, звісно, ми би хотіли, щоби ці люди, які працюють саме в наповненні державного бюджету, мали вищі посадові оклади або якісь, наприклад, проценти відношення. Тому я скажу для прикладу. Фонд держмайна – державна установа, і в мене такий спеціаліст отримує стільки-то заробітної плати. А ProZorro. Продажі, де ми розміщуємо всі свої об'єкти на ProZorro. Продажі і вони застосовують тільки майданчик, посадові оклади їхніх спеціалістів набагато вищі. І оця така нерівність теж навіть між органами вона і спонукає до тих конфліктів, і спонукає, наприклад, на державній службі можливі ризики корупційних зловживань і інші є ризики, відтік кадрів значний дуже. І знаєте, я скажу із свого досвіду, я 21 рік в державній службі і зростала зі спеціаліста I категорії до керівника і пройшла всі щаблі. І слід зазначити, маю три вищі освіти, тобто я вчуся завжди, і хочу зазначити, що приватизаційним процесам не вчать в жодному вузі, і це унікальні кадри, які треба зберегти для держави з метою того, щоб... Структура наша розвивається, зараз, сьогодні буде земельний банк, ми займаємося санкційним майном, тобто в нас багато викликів. І основи приватизаційного процесу, управління державною власністю має спеціаліст знати. Їх не просто прочитати в законі, кожен досвід, здобутий на практичній навичці, - це фактично старт для нашої діяльності.

Тому я закликаю таку шановану аудиторію, щоб донести до керівництва, що державні службовці – це унікальні люди насправді, вони можуть робити все і за малі кошти. Але ми маємо сьогодні дуже великий відтік кадрів, і молодь до нас не йде на роботу, тому на це треба звернути

увагу. І це є конфлікт тепер, уже так скажем, держави і суспільства нашого. І цей конфлікт теж треба регулювати з метою того, щоб не було в нас... Тому що це наш теж імідж, держави в цілому і перед міжнародними нашими партнерами, тому що сьогодні ми говоримо про збитки, наприклад, завдані РФ, теж фонд цим займається.

І хочу зазначити, що я була ініціатором ряду круглих столів в цій сфері, і європейці говорять однозначно, що репарації, ну, може, не в прямих, скажімо, ми їх отримаємо, але в прибутках ми їх отримаємо від російських активів для розбудови нашої країни. Для мене головна ціль, взагалі я вважаю, що кожна держава має унікальні активи – це люди і земля, а наша держава має надзвичайно унікальні активи – це наші громадяни і наше, скажімо так, національне багатство. Тому людей треба зберегти.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Тетяно.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Бо я за регламент виходжу вже.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Пан В'ячеслав зробив правильні акценти щодо змін до законодавства, для них потрібен бекграунд дійсно. Потрібно переконати колег по парламенту, що це дійсно треба приймати і це буде корисно. Це теж прошу враховувати.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Але в нас є міжнародний досвід, який ми маємо застосовувати, проаналізувати правильно і зробити робочу групу з метою того, щоб це внести в парламент.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Тетяно.

Пані Діано, якщо можна, коротко, бо ми трошки в питаннях...

ПРОЦЕНКО Д.В. Я не пишу більше в чат, зараз лише скажу теж. От коли є такі конфлікти через те, коли реформа йде, а йде спротив, бо не врахували інтереси, це про застосування діалогу при впровадженні змін і реформ. Є матеріали, теж я зараз по можливості скину в чат, кому цікаво, там зловите.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре. Дуже дякую вам, пані Діана.

Пан В'ячеслав, це у вас з минулого разу рука чи ви хотіли ще? З минулого разу, зрозумів.

Колеги, рухаємося далі. Наступний у нас сегмент, де застосовується медіація – це медіація у сімейних спорах, суперечках, конфліктах.

Маємо тут дві доповіді на цю тематику. Першою запрошую до доповіді пані Ірину Федорич – виконуючий обов'язки Голови правління громадської організації "Асоціація сімейних медіаторів України". Її тема: "Медіація у сімейних конфліктах (спорах): актуальна практика та перспективи розвитку".

Єдине, пані Ірина, я попрошу вас все-таки хотілося б, щоб більше часу для дискусії.

ФЕДОРИЧ І. Ви не уявляєте як я швидко і чітко. Доброго дня.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Чудово. Якщо можна, до 7 хвилин. Дуже дякую вам.

ФЕДОРИЧ І. Я постараюсь навіть в п'ять. Ще раз доброго дня всім. Вітаю. Рада бути сьогодні з вами.

Буквально два слова про асоціацію. Про неї вже сьогодні згадувала, власне, Луїза напочатку, про те, що ми є професійним об'єднанням, яке не є суб'єктом забезпечення проведення медіації, не є суб'єктом освітньої діяльності. Проте є тим суб'єктом, який створений для того, щоб формувати спільні професійні політики саме у сімейній медіації, підвищувати

професійний рівень медіаторів і адвокатувати сімейну медіацію на рівні суспільства, громад та держави. Тому ми про якісну послугу, підтримку професій, популяризацію і співпрацю.

Отож куди ми зараз дивимося, чим ми зараз займаємося. У нас зараз проходить дуже важливий і цінний проект, спрямований на реалізацію доступності і якості медіації у сімейних конфліктах. Власне, проект "Шляхи до справедливості у вирішенні сімейних конфліктів", який підтриманий Агентством США з міжнародного розвитку USAID в рамках програми "Справедливість для всіх". Власне, по ходу буду згадувати про його компоненти.

З чим ми сьогодні також стикнулися. З тим, що зростає кількість транскордонних медіацій, зростання кількості конфліктів, пов'язаних з опікою (піклуванням), іншими формами влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Цю практику досліджуємо. Окрема увага на розвиток міжпрофесійної співпраці з правниками. Буквально вчора опублікували Державний стандарт щодо соціальної послуги медіації, і ми вже готуємося надавати свої пропозиції щодо рівних аспектів його змісту та налагодження співпраці з медіаторами як надавачами соціальної послуги, адже там справді багато питань. І дивимося на ту перспективу, про яку сьогодні вже згадували, про можливість забезпечення надання послуг саме з медіації в сімейних конфліктах, спорах центрами з надання безоплатної правничої допомоги.

Власне, ми бачимо важливу нашу роль і нашу відповідальність в тому, щоб реалізувати положення Закону України "Про медіацію", імплементувати міжнародні рекомендації, стандарти і кращі практики, професійні політики і професійну підтримку медіаторів. Чому? Як сьогодні вже згадували раніше, Закон України "Про медіацію" рамковий, і це прекрасно, проте він не дає розуміння часто як клієнтам, так і органам державної влади, місцевого самоврядування та іншим суб'єктам, які передбачені законом, що може

встановлювати окремі вимоги до медіатора, уявлення про те, які можуть бути такі вимоги.

Саме тому ми працюємо в цьому напрямку, і асоціація напрацювала базові засади підготовки сімейного медіатора, який передбачає компоненти спеціалізованої підготовки медіатора, і цілий комплекс професійних політик, які, на нашу думку, мають бути дуже корисними і сприяти, власне, налагодженню співпраці з державою, а також сприяння, як це сказати, найшвидшій, мабуть, реалізації цього потенціалу, перспективи, зокрема, через систему безоплатної правничої допомоги. Саме тому ми розробили порядок підвищення професійного рівня медіатора. Працюємо над правилами проведення медіації в сімейних конфліктах, стандартами практики, Кодексом професійної етики і, звісно, положенням про відповідальність медіатора за порушення професійної етики, адже сьогодні це питання вже згадувалося як виклик. Так, не будемо на цьому зупинятися, рухаємося далі.

Що ми ще зрозуміли? Говорив пан Мотилук буквально півтори доповіді назад про те, що надзвичайно велика роль правників у розвитку медіації. Тут, як це, не можемо заперечити, лише підтверджуємо. У 2022 році понад 151 тисяча справ відповідно до даних порталу "Судова влада України". Це справи, що виникають із сімейних відносин, при тому щодо розірвання шлюбу, стягнення аліментів та інших питань, що стосуються, до прикладу, звісно, співбатьківства. У цю категорію не потрапили ще плюс 20 тисяч спорів щодо спадщини, і я думаю, якщо б ми пройшлися глибше по цій статистиці, ми зрозуміли, що плюс 20 тисяч ми би точно могли ще накинути з інших категорій справ, які торкаються саме сімейних і родинних відносин.

Саме тому в рамках також вже згаданого вище мною проекту окремий фокус уваги в нас на посиленні міжпрофесійних зв'язків, потенціалу суддів, адвокатів і нотаріусів інформувати про послуги медіації. Станом на сьогодні, буквально зараз проходять навчання суддів, які реалізуються в Києві очно щодо медіації саме у сімейних конфліктах, спорах. Станом на кінець цього

місяця вже буде 300 плюс правників, я сподіваюся, яким ми дали більше знань, розуміння, що таке медіація, яка їх роль під час медіації. Зокрема велику увагу ми приділяємо розумінню адвокатами їх ролі під час медіації, надання ними правничої допомоги в контексті і складання угод за результатами медіації.

Тому ми дуже відкриті до співпраці з правниками. Якщо ви, як це, нас чуєте, приєднуйтесь, будь ласка, звертайтеся до асоціації, в нас є чимало цінних важливих програм розвитку і саме зараз ми працюємо над створенням міжпрофесійних рекомендацій для правників щодо медіації у сімейних конфліктах, спорах.

Сімейні конфлікти і спори у основній своїй частині торкаються інтересів дітей, так, це, мабуть, не новина. Ми бачимо статистику на екрані, не буду її зачитувати, ви зачитаєте, поки я буду розповідати. На жаль, це дані не дослідження, проведеного на території України, власне, дослідження свіже, проведене у Великобританії, в нас на наших ресурсах є запис та матеріали цього дослідження, можна з ними ознайомитися.

Що ми для себе розуміємо? Що нам потрібно дослідити, власне, оцю соціальну складову, так, визначити цю соціальну та економічну вартість конфлікту, адже сьогодні дуже багато органів державних, структур задіяні у врегулюванні конфлікту у сімейних спорах. І дуже багато з них працюють саме з інтересами дітей. Нам дуже важливо уніфікувати підходи, дати розуміння того, що медіація є тією процедурою, де голос дитини справді може бути почутий, дитина може бути в тому числі і учасником медіації, і стороною медіації. Саме тому в асоціації у нас започатковано декілька напрямків по роботі, зокрема, напрямок з питань медіації за участю неповнолітніх та робота з інтересами дітей в медіації і напрямок з медіації конфліктів у сфері усиновлення та інших формах сімейного виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

Що тут відбувається? Наші медіатори, експерти у цих напрямках налагоджують співпрацю з державними установами, організаціями, з

громадськими об'єднаннями, які працюють у цьому напрямку і, звичайно, ж дивляться у напрямку експертизи дослідження чинного законодавства і формування відповідних пропозицій, які, я сподіваюся, ми вам скоро надішлемо.

З чим ми також стикнулися вже давно, з відсутністю комплексного дослідження практики медіації в Україні. Ми дуже часто опираємося на цифри, на відсотки, але в основному засновані на якихось дослідженнях інших країн. Ми в асоціації розробили методологію дослідження практики, зараз в межах згаданого знову ж таки проекту будемо її апробувати. Хочемо визначити потенційний вплив медіації на соціальну та економічну вартість конфлікту. Важливо те, що в цьому дослідженні ми хочемо основну інформацію отримати саме від клієнта. Не через медіатора дослідити цей досвід, а через клієнта, яким чином участь у медіації впливає на сам конфлікт, яким чином впливає медіація або участь у медіації по завершенню цієї процедури, чи справді цей ефект умовно є довгостроковий, як він впливає на здійснення співбатьківства тощо.

Важливо визначити зміст і вартість послуг медіації для держави і підходи до оплати, адже концепції є різні, якщо ми будемо рухатися, а ми дуже хочемо рухатися в напрямку обов'язкових інформаційно-оціночних зустрічей, і я тут буду більше, можливо, навіть від себе говорити, а не від асоціації, вважаю, що ми до цього готові, тому що буде запит – буде сформований тоді ресурс. Інше питання, що потрібно визначити, окремі категорії справ, в яких це буде доцільно. На нашу думку, будемо рухатися туди, що це справи, що стосуються прав та законних інтересів дітей.

Ці всі дуже важливі цінні фокуси нашої уваги, в яких ми рухаємося, закінчаться, звісно ж, певними пропозиціями до нормативно-правових актів, до професійних політик, які ми будемо дуже раді поділитися і, власне, одним листом ми не відбудемося.

Ось і все. Я була досить швидка, я сподіваюся, пане Роман.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ви швидко говорили, але в 5 хвилин точно не вклалися.

ФЕДОРИЧ І. Не вклалася?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні. Вісім, окей, це нормально. Із задоволенням приймемо ваші напрацювання і опрацюємо їх, і будемо комунікувати.

Наступний доповідач з тією ж тематикою, пані Катерина Кармазіна – адвокатеса, медіаторка, секретар Ради адвокатів Одеської області, членкиня Ради комітету з медіації Асоціації правників України, членкиня Правління Асоціації сімейних медіаторів України, членкиня Української академії медіації. У неї тема: "Транскордонна сімейна медіація як механізм забезпечення прав і свобод українських дітей".

Пані Катерино, будь ласка. Нагадаю вам, прошу вас все-таки постаратися вкластися в 7 хвилин. Дуже дякую.

КАРМАЗІНА К. Дякую.

Мирного дня, шановні колеги! З сонячної і регулярно обстрілюваної, на жаль, Одеси. Сьогодні у мене така надзвичайно важлива тема, яка попри те, що стоїть десь наприкінці програми, все-таки, на наше переконання, є однією з найважливіших в сучасному українському суспільстві.

Існують різні точки зору щодо того, скільки насправді українських громадян через війну перемістилися за кордон. Хтось говорить про 8 мільйонів, хто говорить про вже понад 12 мільйонів українців, які залишили постійні місця свого проживання. І дуже багато з цих людей продовжують переміщуватися саме за кордон. І це створює простір для нашої з вами, колеги, роботи, саме в напрямку транскордонної сімейної медіації.

Перш ніж розповідати про те, як транскордонна сімейна медіація слугує складовою і механізмом забезпечення прав і свобод українських дітей, я би хотіла подякувати нашому парламенту, зокрема Комітету з правової

політики, вам, пане, Романе, особисто за те, що ці теми піднімаються і звучать, це надзвичайно важливо. Тому що чого не вистачає сімейним медіаторам, які працюють в цій сфері, це навіть не про законодавство, нам не вистачає обізнаності серед наших держслужбовців, дотичних до сімейних конфліктів за участю дітей, нам не вистачає обізнаності серед населення про можливості звернення до послуги транскордонної сімейної медіації, і ці слухання сприяють вирішенню, зокрема, і цієї проблеми.

Перш за все мені би хотілося зазначити, що транскордонна сімейна медіація і транскордонний сімейний конфлікт – це не завжди тоді, коли родина розділена двома або більшою кількістю країн. Місце, простір для транскордонної сімейної медіації є в тих родин, які складаються з представників різних національностей, різних культур, різних релігій, да, тобто дві різні – це вже транскордонна сімейна медіація.

Також транскордонні конфлікти, вони мають місце і тоді, коли один з членів родини має намір переміститися, лише намір, да, переміститися за кордон і так далі. Ми чудово всі розуміємо реалії, в яких проживаємо і розуміємо скільки дітей насправді були, ну, було здійснено те, що наразі ми називаємо незаконним переміщенням в зв'язку із війною, да, без будь-яких дозвільних документів. І що для багатьох українських родин це стало просто катастрофою, де, як правило, жінки вивозили своїх дітей, інколи це робили і чоловіки, да, цих дітей. І формується проблема відчуження, інший з батьків, розлучений з дитиною має проблему в будь-якому контакті. Якщо це чоловік, а ще й чоловік призовного віку, як правило, він має, ну, реальну проблему побачити дитину весь цей час, тому що є невиїзним, а дитина перебуває за кордоном.

Звісно, ці проблеми, вони не є нові для людства. З метою врегулювання подібних ситуацій було прийнято доволі велику базу міжнародно-правових договорів, це і ціла низка конвенцій: Конвенція про права дитини і Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, і інші документи, до яких долучилися від 90 до 190 держав світу, маємо

проблеми з долученням до цих конвенцій держав, арабських держав, Сполучених Штатів Америки. І навіть в цих конвенціях дуже високу роль відводять саме процедурі сімейної медіації, зокрема і транскордонної сімейної медіації.

Ми чудово з вами розуміємо, що в будь-якому транскордонному сімейному спорі є проблематика різних юрисдикцій, є проблематика великої відстані, є проблематика надзвичайно коротких строків. Бо якщо переміщення дитини відбулося більше ніж рік, пройшов рік, вважається, що дитина вже адаптувалася на новому місці, і це може стати приводом в тому, щоби компетентні органи і центральні органи юстиції так званої запитуваної держави, щоби суд взагалі відмовив у розгляді заяви того з батьків або іншого родича, який розлучений з дитиною.

Для таких випадків саме сімейна, транскордонна сімейна медіація, є чи не єдиною можливістю забезпечити права і свободи дитини. Адже саме в медіації є можливість нагадати батькам про справжні потреби дитини, яка перебуває в розлученні з кимось зі своїх значимих дорослих, як правило батьків. Є можливість нагадати батькам про те, що дитина відчуває, це і страх і відчай, і певна безпомічність, вина, сором, сум, які формуються, зокрема, і в зв'язку з перебуванням дитини в незвичних для себе обставинах через те, що дитина дійсно сумує за кимось зі своїх батьків, інших родичів і так далі.

Є ціла низка викликів для медіаторів, які працюють у цій сфері, це і, зокрема, як правило має бути високий рівень правової компетентності, це і проходження спеціального навчання, це і як правило введення таких кейсів ...*(Не чути)* медіації. Це і часто необхідність володіння іноземними мовами, адже сторони можуть представляти різні культурні і мовні прошарки. І як ці виклики наразі ми в Україні долаємо, що ми пропонуємо, власне, нашим громадянам, органам державної влади, які залучені до виконання Гаазької конвенції з питань цивільно-правових аспектів міжнародного викрадення дітей.

І я дуже вдячна за те, що наразі... в особі пані Луїзи дякую Українській академії медіації, яка за фінансової підтримки Проекту CONSENT восени минулого року провела таке безпрецедентне навчання. Було відібрано 30 сімейних медіаторів, і спільно з такою, дуже важливою міжнародною інституцією, яка називається "Міжнародний центр медіації з сімейних конфліктів та викрадення дітей" (МіКК), провели навчання щодо саме транскордонної сімейної медіації. Тобто, як мінімум, 30 спеціалістів, якість яких вже була перевірена, апробована, ми маємо.

Крім того, ми з вами чудово розуміємо, в яких економічних умовах знаходяться українські громадяни. І одним з позитивних аспектів, як допомогти забезпечити їм доступ до транскордонної сімейної медіації, знову ж таки Проект CONSENT і Українська академія медіації дали відповіді на це питання. На ресурсі mediation-help.com розміщено в реєстрі медіаторів, зокрема, і ті колеги, які взяли на себе зобов'язання принаймні по два кейси безкоштовно провести для українських батьків саме у сфері транскордонної сімейної медіації. І дуже важливо, щоб люди знали про таку можливість, бо, зрозуміло, ми, медіатори, тут присутні, ми дотичні, ми знаємо про ці всі ресурси. Важливо, щоб ми це передавали іншим громадянам.

Що я ще хочу сказати. Дуже би хотілося, я, на відміну від багатьох виступаючих, хоч і підтримую їх пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства, у профільного парламентського комітету сьогодні нічого просити не буду змінювати, а хочу лише констатувати зі свого адвокатського досвіду, спираючись перш за все на нього, що попри те, що нам створили досить приємне законодавче поле для роботи в якості медіаторів, в якості правників медіації. На жаль, Україна має величезну проблему невиконання того, що написано.

Зі свого досвіду участі у справах транскордонних щодо повернення викрадених дітей, щодо встановлення контакту, які розглядаються українськими судами, можу зазначити, що попри існування в усіх процесуальних кодексах, в даному випадку в ЦПК статті 197, яка передбачає

те, що в кожному підготовчому судовому засіданні суддя, зокрема, з'ясовує чи не бажають сторони звернутися там до врегулювання спору за участі судді, до медіації, укласти мирову угоду. Як правило, в підготовчому судовому засіданні така опція навіть не озвучується. Можливо, у нас був би більший простір, більше кейсів для сімейних медіаторів, більше розвантажена судова гілка влади, якби суди про це не забували.

І зовсім, не хочу сказати зовсім нічого, щоб не завершувати свій виступ критикою, але нам треба подумати, як нам пропагувати послугу сімейної медіації, зокрема, і в цих транскордонних сімейних кейсах в разі, коли йдеться про, так зване, спрощене провадження. Тому що в ухвалі про відкриття провадження у справі, там де спрощене провадження, розуміємо, що не буде виклику сторін зовсім. І це ціла низка справ, де, наприклад, хтось з батьків намагається вивести дитину чесно, отримавши дозвіл іншого з батьків, да, через нотаріальну згоду, але інші з батьків відмовляються, теж простір для медіації.

І завершуючи свій короткий виступ, я хочу звернути увагу на інформаційні ресурси, де можна набагато більше дізнатися про те, як наразі працює транскордонна сімейна медіація в Україні, про цілу низку дуже корисних, розроблених в рамках проекту ...*(Не чути)* буклетів і щодо транскордонної сімейної медіації для батьків, окремо буклет для працівників органів юстиції, окремо настанови, перекладені унікальні на українську мову щодо застосування Гаазької конвенції 1980 року. Хочу звернути вашу увагу на ці ресурси і закликати до спільної співпраці.

Всім бажаю миру і дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Катерино.

Колеги, питання якщо є до попередніх двох доповідачів: пані Ірини, пані Катерини. Немає питань. Дякую вам за доповіді досить змістовні.

Я пропоную рухатися далі і наступний доповідач, я запрошую до слова Арсена Сороку – засновника та керуючого партнера mediator.in.ua, члена ГО

"Асоціація сімейних медіаторів України" та ГО "НАМУ", члена правління, директор з правових питань АльтБанку з темою: "Медіація в корпоративному управлінні та системі КСВ банків України". КСВ, я так розумію, корпоративна соціальна відповідальність, правильно?

СОРОКА А. Так, вірно. Дякую, пане Романе.

Я в першу чергу хочу подякувати організаторам цих слухань за можливість виступити, і це надзвичайно надихає, те, що питання медіації як інструменту альтернативних способів вирішення спорів виноситься на обговорення і озвучується на такому представницькому рівні.

Я, якщо чесно, я був членом правління, директором з правових питань АльтБанку до того моменту, доки я не познайомився з процедурою медіації, до 21-го року. Зараз мене медіація настільки захопила, що це єдина моя діяльність, якій я присвячую весь свій час.

І сьогодні вже було дуже багато сказано про медіацію в різних сферах застосування, де вона може бути ефективна, де вона може бути корисна, і я в доповнення і продовжуючи тему в тому числі і сімейної медіації, до сказаного вже всіма спікерами хотів би тільки коротко підсвітити ще одну грань суспільних відносин і стосунків, де медіація може бути ефективною і помічною, тому що корпоративні стосунки, трудові колективи – це по суті ті самі великі сім'ї, яким притаманні ті самі проблеми, які є і в родинних стосунках, в сімейних стосунках, і дуже часто всі проблеми, які відбуваються в родині, вони переносяться на нашу корпоративну сферу, відповідно ті стосунки, які виникають в трудових колективах, вони дуже часто зачіпають наші сімейні і родинні стосунки.

Тому медіація в корпоративному управлінні та системі корпоративної соціальної відповідальності, чому банків? Хоча насправді ця тема корпоративне управління і система КСВ, вона перегукується, відгукується і притаманна всім корпораціям, компаніям, всьому бізнесу. Банки тільки тому, що це та сфера, банківська діяльність, яка найбільш глибоко врегульована і

контролюється регулятором – Національним банком України. Тому враховуючи мій як би досвід, мою дотичність до роботи з банками, в банках більше ніж 22 роки, це мені як би більш близько, і тому я тему озвучив таким саме чином.

Що ж таке корпоративне управління? Це система правил, практик та процесів, за допомогою яких компанія управляється та контролюється. І основна мета корпоративного управління полягає саме в забезпеченні балансу інтересів, в забезпеченні балансу інтересів всіх ключових, зацікавлених сторін компаній. Тобто це оті стейкхолдери, як ми їх звикли зараз називати, включаючи інвесторів, акціонерів, менеджмент, співробітників, клієнтів, вкладників для банків, регуляторів, суспільство і громадськість в цілому.

Що ж таке корпоративна соціальна відповідальність бізнесу? Це використання компанією соціальної відповідальності свідчить про те, що компанія веде свій бізнес в етичний і відповідальний спосіб, враховуючи соціальні, економічні, екологічні та інші аспекти. І ці зусилля компанії, вони перевершують вимоги законодавства, це, по суті, ініціатива компанії – проводити свій бізнес і свою роботу, і діяльність саме в такий спосіб. І відбувається це через різні ініціативи, які направлені на покращення добробуту співробітників, працівників компанії, місцевих громад та суспільства, знову ж таки, в цілому.

Де ж тут взаємозв'язок між корпоративним управлінням, корпоративною соціальною відповідальністю бізнесу і медіацією? В чому ж воно вбачається? Саме медіація може виступати як ефективний інструмент для реалізації принципів як корпоративного управління, так і КСВ, зокрема, врегульовуючи ті конфлікти, які виникають на перетині тих інтересів, про що було сказано на попередніх слайдах. Тобто за рахунок медіації, за допомогою медіації можуть врегульовуватися конфлікти, які є як вертикальні в компанії, тобто це між органами управління, між різними підрозділами, трудові спори, так і горизонтальні спори в компаніях між працівниками такої компанії. А

корпоративно-соціальна відповідальність, вона може бути підсвічена наступним чином. Коли підприємство дбає про добробут своїх працівників і воно забезпечує, і надає сприяння і допомогу своїм працівникам у вирішенні конфліктів зовнішніх. Тому що ми всі знаємо, що зовнішні конфлікти навіть ті ж самі родинні, працівники приносять в колектив, і тоді сам колектив він працює менш ефективно. І компанія, яка дбає про свого працівника, вона може запрошувати тих самих медіаторів для того, щоб мати можливість допомогти своєму працівнику вийти і вирішити таку конфліктну ситуацію, що в кінцевому варіанті буде мати значний вплив на клімат і на робочі настрої в колективі. Саме медіаційні процедури дозволяють розглядати та вирішувати спори способами, які сприяють збереженню та покращенню ділових відносин, зниженню соціальної напруженості, економічних втрат від конфліктів.

Я пропоную розглянути один з таких стейкхолдерів – це іноземні інвестори в даному випадку, це взагалі інвестори, які інвестують. І ми зараз, враховуючи ситуацію, в якій ми всі перебуваємо з широкомасштабною агресією, з широкомасштабною війною, коли іде руйнація і знищення нашої інфраструктури, ми всі стикаємося і стикнемося у найближчому майбутньому з необхідністю відновлення нашої інфраструктури, наших бізнесів, наших об'єктів, в тому числі із залученням коштів і зусиль іноземних інвесторів. І тому іноземні інвестори, вони будуть з нами співпрацювати. Вони будуть приходити і допомагати нам розбудовувати, відновлювати Україну. Але вони також мають ряд специфічних потреб і інтересів, зокрема в контексті управління конфліктами, які можуть бути ефективно задоволені саме за рахунок медіаційних процедур. І медіація як інструмент альтернативного вирішення спору може відіграти свою роль саме у створенні сприятливого інвестиційного клімату і забезпечувати вирішення конфліктних ситуацій саме мирним і ефективним шляхом.

В чому можна підсвітити інтерес іноземних інвесторів саме з огляду управління конфліктними ситуаціями? В першу чергу іноземні інвестори

хочуть бачити правову визначеність та стабільність. В Євросоюзі інструмент медіації він відомий і широко застосований. І вони, заходячи на наш ринок, будуть із задоволенням відмічати, що у нас та сама процедура і той самий інструментарій є наявний, який дає можливість конфлікти вирішувати швидко.

Наступний інтерес – це швидкість вирішення спорів. Тобто на противагу судовим процесам, які можуть затягуватися роками, медіаційні процедури, вони пришвидшують розвиток цих подій, розгляд їх і вирішення.

Зниження витрат. Знову ж таки не потрібно повторювати, що медіаційні процедури, вони набагато дешевше коштують, ніж судовий спосіб вирішення конфліктів.

Збереження ділових відносин, захист репутації та конфіденційність процесів – все це на відміну від інших способів вирішення конфліктних ситуацій, в даному випадку ми говоримо про судову, можуть забезпечуватись через медіацію, через процедури медіаційні.

Які ж етапи можна передбачити для імплементації медіаційних процедур в системі корпоративного управління і КСВ. В першу чергу це розробка стратегій, політик та положень медіаційних застережень в компаніях. Друге – це підготовка внутрішніх корпоративних медіаторів. І ми, між іншим, медіатор... *(Не чути)* плідно співпрацює з одним із державних банків в Україні, в якому ми навчили групу медіаторів, з якими ми в подальшому зараз проводимо навчання менеджменту та працівників основам медіаційних процедур. Це не зовсім сертифікація, це просто ознайомчі тренінгові наші процедури, якими даємо розуміння, що ж таке медіація і яким чином вона проходить, маючи уже цю базу і підтримку тої групи медіаторів, яка уже попередньо була навчена. І далі ми будемо переходити до імплементації меморандуму в цьому як мінімум банку і поширювати цю практику на ширше коло банківських установ для того, щоб мати можливість впливати на ці процеси.

Таким чином ми плануємо залучити до цих ідей, до ідей ненасильницького спілкування, ненасильницької комунікації і вирішення конфліктів через медіацію широке коло спочатку банків, а потім і інших компаній і корпорацій, які в цьому будуть зацікавлені.

Так-от, наступний етап – це навчання менеджменту, працівників основам медіаційної процедури, як я уже сказав. Далі буде відбуватися інтеграція медіаційних процедур з існуючими механізмами вирішення конфліктів корпоративного управління. Зараз вони є прописані, є розписані, але перевага віддається все-таки примусовим способом стягнення. Оскільки у мене був мій досвід роботи в банківських установах, як мінімум я можу стверджувати, що там ці процедури, вони чітко врегульовані. І саме ми можемо посприяти як медіатори для того, щоб туди була довнесена ще й можливість роду до таких спорів через процедури медіації. І наступний етап – це розширення і удосконалення саме цієї практики.

Що ж стримує розвиток медіації, саме корпоративної медіації в цій галузі України навіть після прийняття Закону України "Про медіацію"? По-перше, це низька обізнаність та розуміння медіації українськими компаніями. Були випадки, коли ми пропонували вже по наявному конфлікту розпочати процедуру медіації, нам говорили про те, що ми не знаємо, як це буде відбуватися, давайте ми все-таки будемо пробувати вирішувати ці питання по-старому, через якісь судові способи.

Далі. У нас відсутня практика правозастосування. Дуже складно пояснити компанії на прикладі українських якихось успішних великих кейсів, як це відбувається. У нас відсутні чітко встановлені види спорів, припустимо, які можна було б віднести до обов'язкових, за якими потрібно проводити попередню медіацію, до прикладу, як-то інвестиційні, трудові і кредитні, як це є у Євросоюзі, там чітко визначений перелік спорів, за якими обов'язково проведення досудової медіації, без яких суд просто не прийме цей кейс до розгляду. Також у нас спостерігається нерозуміння переваг імплементації медіаційних процедур, корпоративного управління та КСВ

бізнесу. І останнє, це дефіцит професійних корпоративних медіаторів, над яким знову ж таки медіатор ...*(Не чути)* активно працює і розвиває ці програми для того, щоб мати можливість навчити, доспеціалізувати, досертифікувати медіаторів, які будуть мати можливість в подальшому ефективно працювати саме на корпоративному полі.

Якщо чесно, то 10 хвилин дуже багато для цієї теми, а 4 години, напевно, дуже мало, тому я буду завершувати. Якщо є в когось запитання, і ця тема дуже широка, вона потребує дуже як би прискіпливого відношення до себе і розвитку. Тому що за рахунок цього впровадження саме цих процедур, корпоративні ці схеми і системи воно буде мати вплив на все суспільство України в цілому.

Дякую. Якщо є запитання, то я готовий на них відповісти.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Арсене. Дякую, що вклалися у визначений регламент.

Колеги, питання, будь ласка, до пана Арсена. Немає. Дякую.

Рухаємося далі. Далі у нас блок щодо врегулювання спору за участю судді. Він хоч і наприкінці нашого заходу, але це ніяким чином не означає, що він неважливий, навпаки, я, знаєте, я завжди, коли згадується цей інструментарій у вирішенні спорів, я завжди згадую, як це працює у Фінляндії. Я мав можливість на власні очі це побачити, і дуже хотілося б, щоб у нас працювало в ідеалі так само або хоча б наблизитись в цьому напрямку.

Я із задоволенням запрошую до слова пані Наталію Мазаракі – професора, доктора юридичних наук, завідувача кафедри міжнародного, цивільного та комерційного прав Державного торговельно-економічного університету з темою доповіді: "Врегулювання спору за участю судді: які зміни потрібні у регулюванні процедури?".

Будь ласка, пані Наталя.

МАЗАРАКІ Н.А. Дякую, пане Романе, і за запрошення та можливість виступити.

Дійсно, коли ми говоримо про цю тематику нової, по суті, ще нової процедури, яка існує в нашому законодавстві, які алегорії нам приходять на думку? Скоріш за все, про те, що, так, ми намагаємося побудувати будинок з багатьма дверима, але, очевидно, в ці двері чи то не вистачає ручки, чи то коли її все ж таки відкриваєш, світла немає. Ми не можемо зрозуміти, чому ця процедура так і не знайшла очікуваного ефекту серед і суддів, і серед сторін спору.

Що нам допоможе зрозуміти, що робити? В першу чергу необхідно проаналізувати, з'ясувати, що саме відбувається. Також загострити увагу на непоодиноких дискусіях, які ми можемо зустріти і у пресі, в наукових публікаціях щодо ймовірних зловживань цією процедурою. Крім того, слід звернути увагу на ті законопроекти, які зараз зареєстровані у Верховній Раді України.

І так як ми всі з вами знаємо, є брехня, нахабна брехня та статистика. Але коли ми подивимося на статистику процедури врегулювання спорів за участю судді, цей вислів є як і справедливим, так і несправедливим. Чому він є справедливим? Тому що, дійсно, ми з вами бачимо якісь цифри і, звісно, ми в умі з вами намагаємося вирахувати частку. Очевидно, ця частка є дуже маленькою. Звісно, якщо ми хочемо вирахувати цю частку, ми повинні все ж таки брати не із загальної кількості справ, але спробувати якимось чином їх категоризувати, адже не можна очікувати, що ця процедура має і буде застосовуватися в кожній справі.

Крім того, ми маємо враховувати і інші чинники, починаючи із завантаженості судової системи, схильності адвокатів рекомендувати своїм клієнтам застосовувати цю процедуру, та необізнаність. Але все ж таки цифри наскільки малі, що дійсно скоріш за все вони показують об'єктивну реальність.

Готуючись до цієї доповіді, ми разом із моєю колегою Луїзою Романадзе багато дивилися реєстр, ми провели дуже багато часу. Що ми виявили? Що дійсно зробити аналіз і виявити якісь закономірності, які б нам сказали про те, що, так, дійсно є чи якісь зловживання, чи є якісь проблеми застосування, дуже важко з багатьох причин. І я не відкидаю ту причину, що, можливо, і я неякісно дивилася реєстр.

Ось що ми побачили і що є цікавого та показового. Показовим є те, що ми дійсно зустріли випадки, коли є судді, які регулярно пробують цю процедуру, ми бачили суддю, у якого було близько восьми процедур за останні ці роки, і ті, які у нього не завершилися мировою угодою, дійшли до касаційної інстанції. Також ми бачимо побачити те, що загальний пошук по судовому реєстру нам надає можливості зробити очевидні висновки через те, що є певні фірми, наприклад, колекторські фірми, які у свій алгоритм діяльності обов'язково включають те, що вони просять цю процедуру, звісно, боржник відмовляється, але це певною мірою спотворює статистику.

Дійсно, мені хотілося б довести про те, що це може застосовуватися як затягування часу. Але з огляду на те, що все ж таки я повинна була б сказати на самому початку, що те регулювання, яке є в нашому законодавстві зараз, воно не є критично поганим. Так, воно показало свої недоліки, але граничний термін застосування процедури, по суті, обмежує затягування часу.

Ми можемо почути, що багато юристів говорять про те, що ця процедура може застосовуватися для того, щоб відбулася, погоджена сторонами, зміна судді. Як це довести шляхом аналізу реєстру? Мабуть, складно. Хоча дійсно один випадок я знаходила там, де був сімейний спір, поділ майна, близько трьох років він тривав. Але пройшло три роки, сторони погоджуються і просять цю процедуру, суддя розпочинає процедуру, закриває з тим, що вона не відбулася. І наступний вже суддя своїм першим процесуальним рішенням вирішує цю справу.

Тому ми можемо припустити, що дійсно зловживання є, але, як на мене, проблема цієї процедури лежить в її невірному регулюванні з точки

зору того, що саме, якщо суддя, який отримав цю справу, він провів і не зміг досягти результату в процедурі врегулювання спору за участі судді, справа переходить до іншого судді. Дійсно, є певні міркування, які пов'язані з неупередженістю, нейтральністю судді і все таке інше. Тим не менше і проблема щодо зміни судді повинна розглядатися, можливо, ще й з іншого боку.

Але спочатку давайте подивимося на те, що пропонують зареєстровані у Верховній Раді України законопроекти. Перший із них, який особисто я вважаю виваженим і я вважаю його доцільним, не позбавленим недоліків, ніхто не може бути ідеальним, тим не менше цей законопроект, я не буду загострювати увагу на кожній складовій цього законопроекту, але ви побачите в порівняльних таблицях, я зараз їх буду показувати, що, дійсно, тут пропонуються певні позитивні уточнення щодо регулювання цієї процедури, певні моменти, які не були враховані у версії 2017 року. І в цілому такі пропозиції, як на мене, видаються достатньо доцільними. Також ми і концептуально якихось кардинальних змін, ми тут з вами не побачимо, але я скажу про це наприкінці, очевидно, хотілось би доповнити цей проект закону ще одним моментом.

Але до цього давайте подивимося на інший проект. Він достатньо новий і він є достатньо кардинальним. Він по суті пропонує обов'язкове регулювання спору за участю судді у сімейних та трудових правовідносинах. Я дивилася пояснювальну записку, вона є дуже лапідарною, такою короткою, там нічого не написано, якогось розгорнутого обґрунтування, чому саме так, тобто чому врегулювання спору за участю судді є обов'язковим у цих відносинах і починається з відкриттям провадження у справі.

Ми подібні варіанти щодо медіації спостерігали дуже давно у спільноті медіаторів України, в тих професіоналах, які зацікавлені в ньому. Тобто, якщо люди добровільно не йдуть, то давайте нехай воно буде обов'язковим, як у дуже старому фільмі: якщо вони не будуть брати квитки, то ми їм відключимо газ. Але ж так воно не працює, не працює з багатьох причин.

Якщо ми зможемо через призму медіації, обов'язкова медіація - це і не тільки може розглядатися як, можливо, обмеження доступу до суду, але також стикається з практичними проблемами: щодо наявності медіаторів, забезпечення якості і всякого такого іншого. І, більше того, люди не сприймають те, що їм нав'язують.

Тому цей проект закону є таким, революційним, але особисто я в нього не вірю, з багатьох причин. І, крім того, давайте подивимося, ну, загалом: сімейні трудові правовідносини. Але спори, сімейні спори, трудові спори, в цьому Zoom кількість медіаторів перевищує нормальні рамки, вони всі скажуть, що не всі спори однакові і не всі спори є такими, які можна вирішити консенсуальним шляхом.

Тому після мене будуть виступати судді, і я як ніхто чекаю їх виступу, і послухати їх думку і ставлення до цієї процедури. Що ми маємо резюмувати? Сказати про те, що 2017 року цю процедуру ввели як грім з ясного неба і ніхто не був готовий, ні. Багато було зроблено і щодо навчання суддів, були різні проекти, тобто це не з'явилося на пустому місці. Чи була ця підготовка комплексною та повною? Очевидно, ні. Скоріш за все це було просто неможливо. Чи можна зараз говорити про те, що всі судді, давайте візьмемо просто цивільну юрисдикцію, да, як таку більш зрозумілу. Чи всі вони схильні, здатні, вмотивовані, мають об'єктивні можливості проводити цю процедуру? Ні. Ми все роздивляємося через призму власного досвіду, я викладач, і викладачі також різні, це і в першу чергу той, хто викладає кримінальне право, він ніколи не зможе гарно викладати цивільне право. Більше того, цивілісти є ті, які можуть вчити базовим поняттям, але вони ніколи не будуть проводити практику. Тому і я резюмую про те, що судді також мають свою схильність, вмотивованість, відповідну підготовку.

Що тоді робити? Одним із варіантів, який виглядає достатньо доцільним з огляду на те, що я казала, запропонувати такий варіант, що коли сторони просять цю процедуру, то тоді її має проводити не обов'язково той суддя, у якого ця справа, а той суддя, який спеціалізується, вміє, хоче та

може проводити такі процедури. Тому що в тій статистиці, яку ми бачили, ми ще не побачили причин і негативного завершення, безрезультативного завершення цієї процедури. Тому, якщо будуть проводити цю процедуру судді, які схильні до цього, скоріш за все це буде потенційно більш результативно. У разі невдачі справа буде повертатися до того судді, у чийому провадженні вона перебуває, він буде, чи вона, продовжувати розгляд цієї справи. Цим самим ми нівелюємо можливе зловживання цією процедурою, як зміна судді, ми не будемо очікувати від суддів, які не хочуть, не можуть і не є мотивованими, проводити цю процедуру. І скоріш за все навіть запровадження таких категорій суддів також буде підвищувати довіру, обізнаність сторін спору до цієї процедури.

Я дякую за увагу, за можливість виступити та буду очікувати не тільки питань, а і виступів суддів після мене.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Наталія, дуже вам, за ваш змістовний виступ.

Да, як ви і анонсували, дійсно, далі у нас з цього питання виступає один, на жаль, суддя. Пропонували ще другому, попередню згоду отримали від одного з суддів, який, от ви дослідження проводили, хто багато ухвал відповідних виніс, але, на превеликий жаль, вона дуже зайнята на роботі, одна суддя на весь район, щоб ви розуміли, і вже кілька років таке. Вона спочатку погодилася, але так обставини склалися, що, на превеликий жаль, не зможе виступити з доповіддю.

Тому я запрошую до слова пані Еллу Катаєву – суддю Одеського окружного адміністративного суду з темою: "Врегулювання спору за участю судді – за порука справедливості". Пані Елла, будь ласка.

КАТАЄВА Е. Дякую вам всім учасникам, що дочекалися, тому що я завершую, я та людина, яка вас... і є перепорою перед тим, як ви приступите, і ми приступимо до обговорення – самої найцікавішої стадії цього, але прошу

набратися терпіння. Абсолютно змінюю концепцію свого виступу після промови Наталії Мазаракі, тому що мені було дуже цікаво послухати її погляд як науковця на цю ситуацію. Однак, я була якраз входила в робочу групу, тоді у 2016-2017 році і якраз та особа, яку завжди, колеги кажуть, необхідно придати анафемі за те, що ця процедура з'явилась у кодексах і стала, з одного боку, інструментом, а з іншого, можливо, і головною біллю всіх хто не розуміє, як її застосовувати.

Але дуже дякую і скажу свою думку, що, можливо, COVID, ця процедура у 2017 була запроваджена, можливо, COVID, далі війна, вона сповільнила темп застосування цієї процедури, але її роль недооцінена. І я дуже вдячна пану Роману за те, що він підтримав, тому що сьогодні вся спільнота, вся сьогодні на нашій площадці каже про медіацію, але роль цієї процедури там, де суддя виступає абсолютно в іншому образі перед учасниками справи, і те, що ви бачили у Фінляндії, ми це все бачили, працюючи з колегами з Канади, три роки, навіть чотири, або може він там був продовжений, п'ять, і ми завжди казали, що ні медіація, і Луїза, я знаю, вона підтримує цей концепт, що ми можемо співпрацювати разом. Не вдалося врегулювати з медіацією – пішли на врегулювання спору за участю судді, тут щось не сталось, але все ж таки робити все про те, що ви сьогодні, багато з вас казали про правосуддя, де головним об'єктом є все ж таки людина. Якщо ми орієнтуємося на цей вид правосуддя, то якраз воно і буде.

Зараз запуску презентацію, спробую швидко розказати. Це несправедливо обмежити мене в часі, тому що всі виступали про медіацію, а моя улюблена процедура врегулювання, тому буду свої 10 хвилин використовувати, зразу вам скажу.

Спробую поділитись швидко. Презентація. Є, так?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Є. Все видно. Дякую.

КАТАЄВА Е. Колеги, немає необхідності нікого тут переконувати, всі однодумці. І я дуже рада, що ми починали, я пам'ятаю, тоді, коли просувала альтернативні методи врегулювання спорів за допомогою різних способів, тоді, коли медіацію плутали з депіляцією і медитацією. Колег, які пілотували цю процедуру врегулювання спору за участі судді, колеги в тих аудиторіях, де ми намагались розповісти з канадськими колегами про те, що так теж можна жити, да, і вони називали нас порушниками присяги, що необхідно притягнути до дисциплінарної відповідальності і звільнити, тоді взагалі не було ніякого процесуального підґрунтя для застосування цієї процедури. Однак, все ж таки ми змогли переконати і законодавця, тому що це було ініційовано Офісом Президента тоді внести цю процедуру як проект.

І я хочу також сказати, ви всі сьогодні правильно говорите, що там в цих кодексах якось так воно сформульовано п'ять статей. Але ви ж розумієте, що тоді, ініціюючи це питання, там теж була дуже складна жвава дискусія про можливість застосування цієї процедури, і цей проект внесення теж був рамковий, як із медіацією, необхідно було з чогось почати. А потім всі вирішили, давайте виключимо всі гострі питання, спробуємо почати, а потім подивимося, як воно спрацює, для того, щоб ті зміни, які сьогодні, про які ви кажете, я бачу там наш з колегами почерк, ми працювали і вносили пропозиції, тоді ще канадський проект підтримував.

От скажу просто один приклад з практики, який трапився буквально, і я покрию багатьох учасників і виступаючих, які сьогодні казали і про можливість вирішення конфлікту на стадії виконання рішення, і при розгляді по суті, і в апеляції, і в деяких... неважливо. Ми сьогодні кажемо про актуальність застосування всіх методів, які ми тільки можемо ввести в наші законодавчі ініціативи.

От у мене була справа в 2022 році, яка стосувалася оскарження постанов державного виконавця, прийнятих у провадження з виконання рішення районного суду, а рішення було в 2018-му. І там визначався порядок зустрічі батька з дітьми. І після дослідження матеріалів справи стало

зрозуміло, що емоційна напруженість і незрозуміння між батьками підштовхували їх до постійних суперечок та невиконання рішення суду.

У мене розглядається оскарження дій виконавця, ну, тобто обмежено. Я намагалась роз'яснити учасникам спору, що необхідно вирішити, що суть всього цього спору зовсім в іншому. І рекомендувала медіацію, і, дякуючи Луїзі, її асоціації, у нас в суді... і суд наш підтримує, у нас є кабінет медіації, буклети всі для всіх були. Розв'язали тоді.

2024 рік, колеги. Два роки пройшло з того, 2018 рік рішення, отримую вдруге між цими ж сторонами, між цією ж виконавчою службою, між цими ж батьками, знову отримую таку ж саму справу. Ви уявляєте, що 6 років рішення не виконується, спір не розв'язується. Мало того, що люди живуть, він там... там був папа, тут уже бабуся. Але, про що хочу сказати: діти, троє хлопців, ростуть в конфлікті, в емоційному напруженні, в атмосфері ненависті. Тому що, якщо побачити, просто продемонструвати з цієї справи відео, як вони спілкуються... Оце я чому так емоційно кажу? Що ми можемо розмовляти, скільки коштує судовий процес. Ну, сьогодні не варто казати про вартість судового процесу або вартість медіації. Цінність цих процедур зовсім в іншому, те, що правосуддя, а медіація – це теж доступ до правосуддя і будь-який спосіб, і вирішення судді, це якраз про людину, про наше майбутнє. Давайте свідкувати, сьогодні для нашого майбутнього, щоби ті діти в родинних відносинах, в сім'ях, щоб конфліктів було... І якраз суд, неважливо – адміністративний, цивільний, господарський, отам колеги сьогодні... підтримую всіх, хто казав те, що і про бізнес, і яким чином це впливає на нашу атмосферу інвестиційну, про все, що необхідно розвивати.

Хочу сказати, що... чому саме ВСС з'явилося, коротко, і обов'язково, необов'язково. Тоді, коли ми вивчали досвід канадських колег, там в провінціях є обов'язковий, є необов'язковий і кожна провінція вирішує по своєму. В рамках цього проекту вони якраз знайомили і вони приїжджали, тут ми співпрацювали і навчали суддів разом зі школою суддів, і проект

допомагав, потім вже підключилися і "Право-Justice", і проект також, який... Ми намагалися поєднати медіацію з ВСС і як ми можемо працювати разом.

Тому якраз от у них... І саме головне, що хочу сказати, що там, в Канаді, він почався в 80-ті роки минулого століття і були ініціаторами цієї процедури застосування судді. І тут теж були у нас в Україні ініціаторами, сказати, подякувати колегам, які в рамках робочого візиту в Канаду ознайомилися з їх досвідом, повернулися і сказали, нам теж так треба розглядати справи. Тому він став важливим інструментом у забезпеченні ефективного вирішення. Там немає адміністративної юрисдикції в Канаді, але по їх статистиці 78-82 відсотки вирішуються і у них суб'єкт владних повноважень перший біжить до суду, пише заяву, що там, де необов'язкова процедура, давайте вирішимо. Вони зацікавлені. Неможливо втратити авторитет однієї гілки влади, наприклад, судової, втрачається одразу... вражається авторитет всіх влад і недовіра в цілому до влади у суспільстві.

Тому це важливо в адміністративних справах, і для цього всі ці зміни, які намагаються втілити нехай сьогодні потрошку... давайте, якщо хтось там дискутує про те, що це механізм, інструмент зміни в суді, окей, давайте вирішимо спеціалізацію віддавати. Тому що є судді, які бажають, які навчені, які продовжують підвищувати кваліфікацію, вони бажають не тільки вирішувати спори за участю судді на своєму робочому місці, але і спробувати впроваджувати медіацію, бути суддями медіації. Слухайте, якщо навіть, це ж за кожний... там статистика, в мене теж є статистика, я її застосувала, але це не 53 і не 20 – це 20 родин, це 20 дітей, це кожна справа врегулювання – це перемога, тому що це у когось життя нормалізувалося.

І от це якраз слайд показує про те, що ми чули на початку, коли почали застосовувати. А от зараз я вам покажу у фейсбуці відгук, це на фото представник адвокат і представник суб'єкта владних повноважень. Справа була в моєму провадженні, вона закінчилася врегулюванням. Тобто можна так, щоб вони сіли... І тут, звичайно, хотілося б сказати, що необхідно, на жаль, у нас так культурологічна особливість через добровільно не працює.

Хоча б щось повинно бути обов'язково. Або якщо одна із сторін в адміністративному судочинстві подає заяву, то якщо суб'єкт владних повноважень, він зобов'язаний. Хоча б в цьому випадку, що він зобов'язаний прийняти у цій процедурі участь. Тоді і знайдуться можливості і бажання буде тоді, коли буде прописано, що для них тоді ця процедура обов'язкова.

Знаю, що 10 хвилин вже сплило, я свій регламент намагаюся вирівняти. Але хочу сказати, оце цифри на слайді, колеги, це стільки заплатили сторони за апеляційне оскарження за 2021, 2022, 2023 рік. А цих цифр могло б не бути, якщо б хоча б частина спорів адміністративної юстиції, а там є потенціал, це публічні справи, це виконавці, які я вам казала вже, це інші і про надзвичайний стан, про який казав колега Андрій. Тому от цих цифр може і не бути в системі сплаченого судового збору на розгляд апеляційний, тому що вони можуть закінчити. Просто це одна ситуація, а інша, при наявності 900 відсотків розгляду сьогодні в письмовому провадженні справ, це для людей побачити людське обличчя суду, тоді, коли суддя знімає мантию, сідає за стіл і намагається примирити учасників спору, а іноді вони тривають роками і десятиріччями.

Тому готова відповісти на будь-які запитання, я дуже націлена на те, що ми все ж таки сьогодні обговоримо і до чогось прийдемо, що ми можемо зробити для того, щоби ВСС разом з медіацією рухалося.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пані Елла.

А ці цифри, скажіть, будь ласка, це адмінюрисдикція чи загалом по судовій системі?

КАТАЄВА Е. Ні, це просто один апеляційний суд Одеської...

ГОЛОВУЮЧИЙ. А це один ваш суд це, ну, вашого регіону?

КАТАЄВА Е. Да, це Одеський регіон і оце цифри на сплату судового збору.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

Колеги, питання якісь до пані Елли? Немає.

ПРОЦЕНКО Д.В. Є, є.

ГОЛОВУЮЧИЙ. А, є. Вибачаюсь. Діана Василівна, будь ласка.

ПРОЦЕНКО Д.В. Дуже коротке. Я давно спостерігаю і в захваті, коли пані Елла розповідає про досвід, і мені хочеться, щоб всі судді так розповідали. Пані Елло, а скільки є суддів у вашому колі спілкування, хто настільки ж горять? Як вдається запалювати або який спротив, якщо не запалюються ідеєю?

КАТАЄВА Е. Дякую за запитання, Діано. Теж знаю, ми ж тут всі однодумці зібрались і всі знаємо один одного.

Дивіться, тоді, коли в рамках канадського проекту у нас була запроваджена спеціалізація, і цю спеціалізацію... зараз у нас просто збільшився штат, тому що Херсон весь з нами працює, я думаю, що там теж є судді, які будуть прихильниками цієї процедури. Тоді в Одеському окружному було 10 суддів, які спеціалізувались, які виявили бажання розглядати і проводити цю процедуру. І чому вона сьогодні з'явилась в кодексах? Тому що пілотування в Івано-Франківському окружному і районному, і Одеському окружному, і Малиновському було настільки успішним. Люди побачили, ми роз'яснювали, да, це було докладено зусиль і керівництва суду, і керівництва регіонами, ми проводили велику кількість заходів, популяризували. Але результат то є. Сьогодні там оті цифри 50-20 – це не 50 і 20, це колосальний прорив в зміні парадигми ...*(Не чути)* суддів.

Да, вдалі, невдалі, я знаю, теж аналізую завжди цей реєстр. Це все напрацьовується. Канадці 25 років витратили на те, щоб у них сьогодні ця процедура працювала на 80 відсотків.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам за відповідь.

Пані Елла, а ще у мене питання. Скажіть, будь ласка, а якщо міняти підхід і робити, щоб ВСС було... врегулювання спору за участю судді було... лише могли проводити не всі судді, а лише ті, які мають відповідну підготовку, мають бажання, звичайно. Чи не призведе це до того, що... можливо, негативного ефекту, менше будуть сторони знати, в деяких регіонах взагалі не будуть застосовувати це? Хотів би ваше відчуття з середини системи почути.

КАТАЄВА Е. Дуже дякую. Настільки доречно, і я скажу чому. Тоді, коли вносили зміни, робоча група працювала і тоді колишній голова Малиновського районного суду Одеси, він сказав, ні, він категорично заперечує проти введення спеціалізації на тому етапі. Тому що він сказав, тоді ми поділяємо суддів на таких і не таких, там гарні ті, які можуть, а ті, які не можуть, і тоді була пропозиція на тому етапі вести всіх. Сьогодні вже з урахуванням того, що спеціалізація в судах є, і, наприклад, деякі суди спеціалізуються там внутрі по категорії справ, там біженці або інші справи, я думаю, що не буде проблемою, да, можливо, на якомусь етапі буде проблема, де суддів небагато, наприклад, один-два, тому що ми всі знаємо про нестачу. Але якщо, я настільки, пане Романе, в вас вірю, що ви навіть зможете запевнити ваших колег, що навіть міжсуддівська процедура ВСС тоді, коли можна передати до іншого суду сусіднього, щоб вони провели, сьогодні електронний суд працює, все працює. Колега з Канади казав, послухайте, я приходжу до колеги і йому кажу, от слухай, я отут в будівельних спорах ну такий гарний, давай я візьму будівельну справу врегулюю, а ти візьми справу

сімейну, ну не люблю я ці сімейні справи. У них навіть це так працює, вони називають change і все.

Знаєте, якщо є бажання і воля, можна знайти будь-які інструменти, навіть такий, міжсуддівський обмін досвідом, давайте ви ваше, а ми наше. Адже тут же при врегулюванні не має значення ні юрисдикція, ні досвід, нічого. Слухайте, архітектори в Німеччині, які навчали нас медіації, краще працюють над врегулюванням ніж адвокати і юристи.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Пан Олег Головенко, будь ласка. Представтеся, будь ласка, для всіх.

ГОЛОВЕНКО О.Д. Доброго дня, колеги! Не міг не втрутитися.

Підтримую колегу, але дещо не згоден, зокрема з тим, що... Спочатку мій досвід. Я працюю суддею Київського окружного адміністративного суду, ні разу не була у мене ця процедура. І навіть і по суду я бачу, що не заявлялася, прохання не надавалося з проведенням медіації. Водночас я бачу дуже велику перспективу, якщо зробити не... тобто щоб були окремі судді, і, дійсно, призупиняти провадження у справі, передавати на суддів, які можуть це зробити і можуть здійснити цю процедуру. Мені здається, це було би досить доречно і навіть в адміністративному судочинстві. На мій погляд, в адміністративному судочинстві не здійснюється ця процедура, оскільки суб'єкти владних повноважень мають, не мають, а захищають свій мундир до кінця і оскаржують навіть ті справи, які сто відсотків безперспективні, до останньої інстанції, до Великої Палати зокрема. В принципі, дійсно, є перспективи і при зміні цього, зміні в законодавстві, я думаю, що багато зміниться.

Дуже дякую.

КАТАЄВА Е. Можна одну ремарку?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, будь ласка, пані Елла.

КАТАЄВА Е. Я підтримую. Ви розумієте, що держава повинна показати людям і своєму суспільству, як вона вміє домовлятися, як вона може ініціювати. Тому що з моєї практики у нас були справи, тому що у нас була поширена інформація про цю процедуру, і тут іноді... *(Не чути)* ми виходили на цю процедуру, тому що він казав мені соромно за той орган, в якому я працював 20 років, я звернувся за запитом надання документів або інформації і мені просто надали відписку. Розумієте, навіть в адміністративній юстиції емоційна складова, образа, про яку всі колеги сьогодні розмовляли у всіх категоріях, вона теж існує. А публічні спори, де конфлікт є між керівником і підлеглими? Я можу тут тижнями розмовляти на цю тему і відстоювати, що ВСС разом з медіацією повинні бути ключовими інструментами в Україні для вирішення спорів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Елла.

У нас органічно питання перетекли в дискусію, якраз у нас блок обговорення, тому давайте вже цю тематику і далі обговоримо, подискутуємо, поки вона, як кажуть, гаряча, поки пані Елла в тонусі, як то кажуть.

Пані Луїза, будь ласка.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Дякую. У мене не запитання, а саме така ремарка в контексті обговорення.

Насправді підтримую повністю пані Еллу, все, що тут висловлювалося, знаєте, з перспективи судді, пані Наталії Мазаракі з перспективи науковця. Питання в тому, що змінити слід лише одну річ, щоб не залишати суддів без вибору, що всі мають її підряд проводити. Якщо ось ця магічна невелика, з одного боку, зміна, але водночас вона дуже принципова, тому що стосується питань авторозподілу якоюсь певною мірою, якщо це змінити, то запрацює.

І в контексті питання, яке ви запитали, пане Романе. Менше ніж зараз все одно не буде, тобто побоювання, що не буде доступу в усіх судах. Є класний сьогодні інструмент – загальні збори суддів, коли судді можуть кожного суду зібратися і визначитися по ключових питаннях. Так само кожен суд, де, звісно, є більше ніж один суддя, дає можливість на когось це... визначити коло суддів, які готові проводити цю процедуру, які готові пройти додаткову якусь підготовку. Тобто абсолютно реальний той момент, та пропозиція, що пані Елла каже, що можна навіть домовитися, крос такий між судами, де немає просто суддів, щоб просто в онлайні проводили судді з іншого суду. Абсолютно по силах все вирішити.

Але ще важливим є якийсь момент, пов'язаний з тим, щоб враховувати це навантаження судів, тому що це теж буде час певний, який судді цьому приділяти. І зовсім по-іншому зміниться ця ситуація. В подальшому можна буде саме на ВСС, наприклад, замикати обов'язково ВСС у справах, де однією з сторін є суб'єкт владних повноважень. Тобто це класно, якщо ми її трішечки трансформуємо, то можна буде з цим далі працювати. У мене все.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Луїза. Да, це правильна ідея, щоб враховувати навантаження однозначно, це і стимул, по меншій мірі це справедливо. Це справедливо для суддів, якщо витрачаєш час, то він має рахуватися як твій професійний час. І у Фінляндії, про яку я говорив, то воно теж так працює, там лише не всі судді можуть проводити, а лише ті, які пройшли відповідну підготовку, і, напевно, це одна із причин успіху. Тому що коли людина не зацікавлена в просуванні, а це просто обов'язково і робиться для галочки, тоді і авторитет трохи нівелюється від цієї процедури.

Так, пані Катерино, будь ласка.

НАРОВСЬКА К.Б. Я теж не з питанням, а скоріше з реплікою. Найперше на підтримку того, що колеги говорили, і загалом ми писали в чаті

так само, нехай буде десь в одному місці, але таке, що розвивається і насажує, ніж ніде через те, що немає мотивації і немає досконалої процедури, і ніхто не береться це робити. З малими кроками теж можна великі трансформації робити.

Я би хотіла ще сказати про ось цю дискрецію, про яку ми говорили, для того, щоб знов таки державні органи, органи місцевого самоврядування йшли вирішувати свої питання, зокрема і через вирішення спорів за участю суддею, щоб це спрацювало як ланцюжок, в них так само має бути ось це розуміння вигоди, чому, власне, публічному службовцю не те, що не небезпечно, а вигідно йти і говорити з людьми, говорити зі сторонами в медіації.

Ми говорили про обов'язкове/необов'язкове, я не за те, щоб обов'язково навантажувати те, що будемо класти обов'язок на держслужбу, брати участь у медіації, бо знов-таки це без мотиву, без насаження, без розуміння інтересу воно не працює, бо медіація про інтереси найперше. З іншого боку, дуже добре було б, щоб наш апарат держави усвідомлював, що виважене ефективне рішення, яке убезпечене від тих апеляцій, про які пані Елла показувала, про апеляцію на рішення і так далі, воно буде вигідним. Це теж певною мірою торкається таких галочко-паличкових режимів визначення ефективності державних службовців, це не зовсім про медіацію, це скоріше про якісь статистичні дані і визначення ефективності роботи різних публічних службовців, от туди б теж трошки подивитися, щоб для них було правильніше і ефективніше, коли вони виважені рішення приймають, і ці рішення є стійкими, неоскаржуваними і подібні, а не просто кількість рішень або кількість участі, там годин участі у судових засіданнях і відстоювання інтересів. Складніша тема, але мені здається, важливо тут теж думати.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

А в мене ще, повертаючись до питань, пані Елла і от пан Олег, можливо, скажуть, з точки зору суддів. Наскільки прийнятно буде для

судової системи, якщо, наприклад, суддя зможе залучати до відповідного процесу медіатора, медіатора зі сторони? От такі тези звучали і хотів би знати, наскільки це от з точки зору суддів нормально чи не зовсім нормально? Все-таки процедура врегулювання за участю судді, але наскільки от коректно залучати медіатора, чи потрібна така можливість?

Пані Елло, будь ласка.

КАТАЄВА Е. Ну в нас був такий досвід, Луїза не дасть сказати неправду, у нас Київський районний суд, вони пілотували процедуру медіації і паралельно ВСС, так співпало на якомусь етапі. І у них був позитивний досвід тоді, коли суддя, наприклад, розумів, що в даному випадку краще спрацює медіація, і вони в рамках цього проекту зобов'язували учасників, скажемо так, наполегливо рекомендували піти назустріч з медіатором. І це спрацювало, і справа у нас є конкретний кейс, ми навчальну програму на цьому побудували, класна. От Луїза доповнить так, щоби дати...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тобто це все-таки не інтеграція медіатора в ВСС, а це просто ВСС... в порядку ВСС рекомендували, як ви говорите, наполегливо рекомендували.

КАТАЄВА Е. Колаборація, це була колаборація двох процедур. Можливо передбачити все, що завгодно, а там побачити, як воно спрацює.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Можна, я додам трішечки щодо саме цього кейсу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, пані Луїзо.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Тому що я тут була безпосереднім медіатором. І питання полягало в тому, що в тому вигляді, як зараз врегульована у нас

ВСС, 30 днів з урахуванням навантаження недостатньо, щоб довести до кінця сторони. Ну, це замало.

І склалася так ситуація, що міг провести суддя там одну чи дві зустрічі з ними, але в нього вже строки піджимали, він вже не міг призначити нічого додатково, а в будівлі суду була кімната медіації, тобто безоплатно можна було сторонам. І вони одразу від нього, умовно кажучи, пішли до мене, і ми там вже завершили досить швидко з цією процедурою. І вони вже прийшли до нього з конкретною мировою угодою. Тобто в нас більше інструментарію, тому що знову ж таки судді не навчалися. Ми знаємо, як працювати, чому приділити увагу. І ось так, тобто ми на доповнення. Але якщо буде повноцінна, нормальна процедура, мотивовані судді, які знають, як її проводити, і якщо буде достатньо часу їм для того, щоб це проводити, а не там десь між справами намагатися швиденько, то не потрібно буде залучати медіатора, тому що тут суддя буде той самий професійний посередник, який може допомогти сторонам, але трішечки по-інакшому, в нього інший авторитет, там, ну, не зовсім так само, як коли суддя, коли медіатор. І комусь для сторін краще, щоб ось таким посередником був суддя, а комусь, навпаки, якийсь зовнішній медіатор. Це дві... Знову ж таки, це про вибір для сторін, хай люди мають вибір, як судді, так і сторони, і вибирають те, що найбільше їм пасує і підходить.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозуміло. Я перепрошую, Діана Василівна, ви раніше руку тримали. Я трішки втрутився на правах модератора. Ви з цього приводу? Чи, може, надати слово пану Олегу і пані Еллі, щоб... я так розумію, вони з цього питання?

ПРОЦЕНКО Д.В. І пані Світлана ще не виступала. Я про те, що я вже тоді на завершення.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Окей. Пан Олег, будь ласка.

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Відповідаючи на ваше питання, пане Романе, хотів би сказати, що навряд чи суддям було би зручно посадити за один стіл або з іншої сторони екрану медіатора і проводити це разом. Дійсно, якщо бачиш, що не можеш справитися, настоятельно рекомендувати звернутися до професіонала – це можливо. Але водночас залучати в якості ближче експерта, чи кого, медіатора в судовий процес, медіацію, робити це в судовому процесі навряд чи це було би доцільно.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Все, зрозумів. От я в цьому контексті і питаю, щоб медіатора залучали в якості своєрідного експерта, да.

Пані Елла, будь ласка.

КАТАЄВА Е. Два речення. Я думаю, що... Спостерігаючи за тим досвідом, який відбувався, наприклад, у нас в Одеському ті судді, які пілотували цю процедуру, вони розуміючи, що кейс медіатора, навички, інструменти медіатора будуть корисні, вони всі пройшли навчання методам медіації. І це допомогло їм також ефективніше використовувати цю процедуру ВСС. Знову про колаборацію цих процедур. Може, і не потрібно буде залучати медіатора як конкретного експерта по врегулюванню, тому що всі судді будуть навчені цієї процедури медіації, і, можливо, це зробити обов'язковим навчання. Хоча у нас в школі суддів є курси і судді багато і самі оплачують своє навчання, проходять, і в школі суддів організовані.

І ще одне. Я не знаю, в якому вигляді буде потім результат обговорень. Але ми, тоді коли готували внесення змін уже в 2000, я не пам'ятаю, в 18-му році або в 19-му, в 29-му. Ми пропонували зробити це обов'язково документ за результатом ВСС конфіденційним. Це настільки збільшить потужність цієї процедури, щоб ухвала... Як, наприклад, по аналогії з таємністю. Да, ми ж таємні документи не вносимо в реєстр. І тут, щоб застосувати цю процедуру,

ми пропонували так зробити. Це підштовхне сторони, які бажають конфіденційність відносно результату розгляду справи.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Елла.

Так, ще Світлана, будь ласка. Представтесь, будь ласка.

ЗАПАРА С.І. Так, я представляюсь. Шановні колеги, Світлана Запара, перша заступниця Голови Національної служби посередництва і примирення. Я хочу підтримати попередню дискусію, тому що вона надзвичайно цікава, але повернути наше обговорення в трошки інший бік. Але поза тим скажу свою думку щодо почутого. З моєї точки зору щодо можливостей залучення медіації в судовому процесі, я вважаю, що там має бути трохи примусу і більше вибору. Тобто, знаєте, має бути якийсь баланс і сторони, з моєї суб'єктивної точки зору, повинні мати можливість вибору. А суддя так само теж, це було б добре, якби він був обізнаний, але для суті справи, якщо би було трохи вибору, він або інший, хто вмотивований і бажання є, я б теж це підтримала.

Поза тим сьогодні я хочу звернути увагу і прошу чотири хвилини. Я думаю, що я вкладуся, але привернути вашу увагу на напрацювання Національної служби посередництва і примирення в плані проекту Закону про колективні трудові спори, який було оприлюднено 5 вересня 2023 року, який прямо дотичний до теми нашої дискусії. Цей проект закону підготовлено відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки відповідно до міжнародних стандартів і після конституційної реформи необхідність узгодження законодавства про порядок вирішення колективних трудових спорів із статтею 124 Конституції України.

Наша служба утворила групу, провела 56 засідань, серію громадських обговорень, отримала експертний висновок Міжнародної організації праці і сьогодні створена робоча група для такого попереднього вивчення питання в

Комітеті з питань соціальної політики і захисту прав ветеранів під керівництвом Сергія Гривка.

Беручи до уваги, що проект закону в тому числі вперше визначає на такому законодавчому рівні поняття "альтернативний спосіб вирішення спорів" як будь-яку процедуру врегулювання спору, відмінну від звернення до суду, а також пропонує, от якраз доречні, це те, про що говорила пані Діана, доречні інститути вирішення колективних трудових спорів в залежності від їх характеру і особливостей, там і медіація, трудова медіація, і трудовий арбітраж. І також цей спір робить внесок у формування культури медіації, він створює перспективу для розвитку трудової медіації, він створює додаткові можливості медіаторам, не трудовим медіаторам, а медіаторам долучитися до вирішення трудових спорів і сформувати портфоліо з достатньою кількістю успішних кейсів.

Проект закону передбачає, що колективний трудовий спір може бути врегульовано шляхом проведення трудової медіації відповідно до Закону чинного "Про медіацію" з урахуванням його особливостей і тих особливостей, передбачених проектом. І додам, що 18 березня цього року трудовий медіатор внесено до Реєстру кваліфікацій Національним агентством кваліфікацій. Тобто була проведена додаткова паралельна робота цілим автором, ініціаторів. Не буду на цьому зупинятися, але просто інформую громадськість про це.

Крім того, проект закону про колективні трудові спори формує і розвиває інститут трудового арбітражу як добровільного позасудового способу вирішення колективних трудових спорів про права, тобто юридичні спори, відповідно до 124 статті Конституції, органом, який створюється сторонами за взаємною згодою. І відповідно приводить у відповідність цю диспропорцію, яка була створена в 16-му році після конституційної реформи щодо того. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір і законом може бути визначено обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору. До цього передбачалося, що юрисдикція судів

поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, а після реформи вже має розглядатися в контексті досудового порядку вирішення таких спорів.

До слова, була справа в Конституційному Суді України, рішення ще не винесено, там Дмитро Кухнюк, голова служби, висловлював свою позицію, позицію Національної служби посередництва і примирення з цього приводу. І зазначено також, враховано в проекті закону. Але в будь-якому випадку ця диспропорція, ця проблема призвела до обмеження захисту трудових прав та доступу до правосуддя станом на зараз на фоні відсутності в законодавстві порядку виконання рішень трудового арбітражу в промисловому порядку.

Підсумовую, беручи до уваги наведене, наша служба звертається до вас, пане Романе, до pana Дениса підтримати ініціативу Національної служби посередництва і примирення в питанні розвитку альтернативних способів вирішення трудових спорів, у зв'язку з чим просить включити до дорожньої карти розвитку альтернативних способів вирішення спорів проект Закону про колективні трудові спори, його розгляд і, сподіваємось, прийняття.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Світлана. Обов'язково проаналізуємо надану вами інформацію. І я сподіваюся, що так і буде, як ви просите.

Олександр Миколайович, будь ласка.

ОЛІЙНИК О.М. Дякую.

Я хотів би відкоментувати наступне. Власне, деякі спікери сьогодні піднімали питання, про що я сказав на початку своєї доповіді про те, що без активної участі держави медіація певним чином гальмується. І пролунали пропозиції запровадити обов'язкову медіацію для певної категорії спорів, щоб прописати це на законодавчому рівні. Тут питання, як на мене, більш глибоке, чому? Тому що потрібно дослідити, я думаю, що ми це візьмемо у моніторинг, який буде робити Міністерство юстиції у відповідному році.

Наступне питання. Коли ми говоримо про те, що держава зобов'язує когось щось робити, треба подивитися на статус і дослідити статус цього суб'єкта, який зобов'язаний вчиняти дії за примусом держави. Якщо ми говоримо про те, що вирішувати справи в спорах по державі має суд, то держава до відповідного судді висуває певні вимоги щодо освіти, щодо фаху, щодо порядку зайняття посади, щодо порядку проходження навчання, щоб отримати той фаховий рівень, який би відповідав обов'язку держави врегульовувати певним чином спори, які в ній виникають. А коли ми перекладаємо певною мірою обов'язок вирішення спорів на нового суб'єкта як держава на законодавчому рівні, то питання, чи маємо ми як держава до цього суб'єкта застосовувати додаткові вимоги.

Я пам'ятаю, коли ми приймали Закон "Про медіацію", в депутатів також виникали питання, чи має бути в медіатора якась певна обов'язкова освіта. І медіатори тоді казали, що ні, власне, як сьогодні пані Елла сказала, інколи навіть будівельник може краще вирішити спір, ніж суддя. Але де гарантія того, що будівельник не буде пройдисвітом і не введе там в оману і не зробить гірше для сторін? І коли це питання врегульовується добровільно, тобто не має обов'язку сторін ...*(Не чути)*, це на совісті і на відповідальності сторін, це одна історія. А коли держава каже, що перед тим, як вирішити будь-яку певну категорію спору, вам треба до такого медіатора піти, і потім ця людина буде обманута... недобровісним медіатором, то тоді питання, а чи не мала держава запровадити якийсь ценз більш серйозний до відповідних медіаторів, які обов'язково будуть проводити цю процедуру.

Я це все до чого кажу, що мені здається, що тут треба дослідити, як держава, не даючи, вводячи певний обов'язок, кому що зробити, ставить м'які вимоги до тих суб'єктів, які цю роботу мають зробити на виконання такого обов'язку держави, мається на увазі ті чи інші професії, і подивитись, як це робиться в певному міжнародному досвіді. І відповівши на ці теоретичні, здавалось би питання, ми зможемо тоді запропонувати певну правову рамку врегулювання цього питання. Або якщо це є обов'язковий... якщо звернення

до медіатора має передувати розвитку тієї чи іншої категорії спорів, то такий медіатор має відповідати таким-то, таким-то вимогам, наприклад, або інша відповідь буде.

Тобто питання більш глибоке, більш, скажемо, складне. І коли медіатори розповідають про свою історію, то вони кажуть, що у них все здорово і все получається. Але якщо ви уважно слухали сьогодні те, що сказав Олександр Баранов, то при відборі медіаторів ми стикаємося якраз з певними моментами певної недобросовісності від претендентів, да, про які, звичайно, самі медіатори ніколи не скажуть. Але такі випадки є. А тому відповідаючи на питання і задовольняючи вимогу щодо обов'язку зробити щось обов'язковим з благородною метою розвантажити суди, допомогти людям, треба почуті всі фактори, зробити об'єктивний аналіз, дослідити теоретичну глибину проблеми і дати відповідь: якщо так, то як це має бути? Власне, такий підсумок у мене як представника Міністерства юстиції.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую, пане Олександрє.

Пан В'ячеслав, будь ласка.

ТОЛКОВАНОВ В. Дуже дякую. Я буквально пів хвилини. Розумію, що всі втомились. Насичений день був. Колеги, як ви знаєте, проект "Право-Justice" розпочав з цього року свою вже третю фазу. Ми, власне, знаходимось зараз в такій завершеній *inception phase*. Готуємо нашу початкову конференцію, на яку ми наших всіх ключових партнерів плануємо запросити. Вона відбудеться 16 квітня. Радий вас поінформувати, що тема медіації включена як одна з пріоритетних тем до третьої фази проекту. Безпосередньо цією темою буде опікуватись наш четвертий компонент, який називається європейська інтеграція. Я думаю, що це дуже символічно, що тема медіації пов'язана з впровадженням європейської інтеграції, то ми готові до співпраці, готові будемо включити конкретні пропозиції до робочого плану проекту. Як визнаєте, третя фаза буде на 2,5 року, вона буде до червня

2026 року. Тому, пане Романе, ми готові будемо розглянути і точкові пропозиції, і стратегічні пропозиції, якщо вони поступлять від вас, від інших партнерів. Сьогодні багато вже пропозицій прозвучало, ми багато чого занотували, на деякі пропозиції я відреагував.

Хочу нагадати вам своє перше питання. Хотіли б знати стратегічну, скажімо так, чи стратегію комітету. Тому що Комітет з правової політики – це також один з наших основних стейкхолдерів, і це нам допоможе відповідним чином спланувати наші ресурси і спланувати наші плани. Зараз ми ще до 16 квітня такі більш-менш гнучкі. Тому дайте нам, якщо по можливості, оперативно ваші пропозиції, ваше бачення. Я в загальному чаті залишив свої контакти. Я нова людина в проєкті, приєднався тільки на третій фазі, але безпосередньо веду всі питання європейської інтеграції, як я ще раз наголосив, питання медіації також воно входить в наш компонент.

Дуже дякую за запрошення. Вважаю, що був дуже гарний, насичений, я навіть не очікував, що такий спектр питань змогли досягнути протягом пів дня. І це ще раз нам, знаєте, такий дороговказ, що нам потрібно разом над питанням медіації попрацювати. Тобто величезний потенціал для розвитку я особисто побачив. Ще раз дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам, пане Вячеславе. Знову ж таки через вас подяка проєкту "Право-Justice", за те, що ви постійно з нами і, зокрема, в сфері медіації також готові підставляти плече і надавати допомогу відповідну. Обов'язково звернемося.

За результатами цих слухань ми маємо, комітет має затвердити висновки відповідні. Єдине, що я не впевнений, що... До 16 квітня ви казали, так? Я не впевнений, що до 16 квітня це відбудеться, тому що досить багато інформації, і це ж мають бути висновки загальні, не лише по медіації, а і по вчорашньому дню, по третейським, по арбітражу комерційному. Тому не впевнений, що до 16-го вийде рішення комітету. Але, можливо, трошки пізніше, але обов'язково буде.

ТОЛКОВАНОВ В. Якщо не получится офіційне рішення, то, можливо, в робочому порядку...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, на такому рівні робочому, так, звичайно, це можливо.

ТОЛКОВАНОВ В. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Катерина, будь ласка.

НАРОВСЬКА К.Б. Дякую.

Я хотіла би подякувати пану Олександру Олійнику за таке чітке висловлювання інтересів і побоювань, тому що дуже важливо знати, де є ризики для того, щоб подумати, як їх убезпечити.

Єдине, що хочу нагадати і звернути увагу на те, що, мені здається, і пані Ауріка Грибовська, і Олександр Баранов, да, вони, по-моєму, ще тут є і можуть мене поправити, говорили скоріше не про небезпеку медіаторів пройдисвітів, а про невідомість, чи є ці компетентності, які конкретно організація, той, хто запрошує медіаторів, мають. І тут я би хотіла сказати, що вже є і над чим варто подумати, і над чим ми хотіли потурбуватися разом з вами, щоб з'ясувати, чи це буде задовольняти ось ці інтереси, про які пан Олександр говорив, Олександр Олійник.

По-перше, для перевірки того, чи дійсно медіатор має навички, здобув певну підготовку, закон передбачає наявність реєстрів випускників у суб'єктів освітньої діяльності. Тобто це певна така верифікація, що ця людина дійсно навчалася, не власноручно намальований сертифікат, а дійсно ці навички здобуті. І зараз тим більше програми навіть, наскільки я знаю, ми обговорювали це так само на конференції у грудні в Національній асоціації

медіаторів України, дуже багато питань щодо освіти, щодо підготовки медіаторів обговорюється, і якості відповідно.

Далі. Що може бути ще. Ми говорили про можливість розбору етичних питань. Навіть якщо медіатор чинить не так, як належить чинити медіаторові, то відповідно зараз спільнота на етапі створення комітетів з етики і можливості розглядати ці питання. Як я вже говорила, медіатор – професія дуже багато в чому іміджева, якщо немає довіри і є скарги на медіатора, такий медіатор не буде мати своїх клієнтів. А професіонали, ми як спільнота точно зацікавлені, щоб серед нас не було пройдисвітів, щоб нам довіряли і ми своїх клієнтів мали. Тому в цьому питанні ми турбуємося про те, щоб розробити систему акредитації. Це перевірка своїми своїми, таку взаємодовіру, підтвердження і підтримка, можливо. Навіть коли ми говорили про питання етики, про розбір кейсів, ми в основному навіть брали увагу не про те, що це має бути каральна система якась, сказати "ну-ну-ну!", а, скоріше, система розвиваюча, яка зможе побачити гепи, побачити якісь недоліки в кваліфікації і підтримати людей в розвитку, так само налагодити оцю комунікацію з клієнтами, щоб і клієнт був задоволений, і замовник був задоволений, якщо це хтось не напряму клієнт, як-то система соціального забезпечення, або безоплатної правової допомоги, або інша, той же самий ІР офіс, або хтось ще, Національна служба посередництва та примирення, або будь-хто ще. Тобто ми хотіли б бути в комунікації з такими органами, і це плануємо. Ну і, крім того, що держава має виставляти вимоги, і, звичайно, вправі виставляти вимоги до тих, кого залучає для кейсів, має знати, як визначити якість. І тут ми як спільнота професійна можемо це підтримувати.

Тут так само ще є питання того, що, якщо держава вводить щось обов'язкове, то воно має бути забезпечено і фінансовою підтримкою. І, мені здається, це теж може бути певною проблемою бюджетування надання оцих обов'язкових послуг. Колись, коли закон розроблявся, там були пропозиції про безоплатно надання медіаторами обов'язково якихось послуг, і це... Ну, рабство у нас відмінене давно, тому я думаю, що це не спрацює. Але, тим не

менше, треба зважати і досить виважено підходити до оцих обов'язкових процедур введення, оскільки вони потребують і кваліфікації, механізмів забезпечення якості надання послуг, і механізму фінансування цих послуг. Система безоплатної правової допомоги, говорили про те, що вже є ці напрацювання розроблені, але чи є ці механізми, чи вони реалізуються, чи є реально ці гроші, щоб ми могли це дійсно робити? Чи є достатня кількість медіаторів для виконання цієї роботи?

Тому я думаю, що ми зможемо налагодити співпрацю і визначити критерії якості, механізми, але це точно потребує ще подальшого нашого діалогу і співпраці.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам, пані Катерина.

Колеги, ми хоч трошки вийшли за час, який попередньо орієнтували, на пів години, в принципі, я на це і розраховував, знаючи медіаторів і що вони люблять це. Я зараз Діані Василівні надам слово обов'язково. І після неї я би ще хотів пару питань підняти. Тому попрошу ще вашої уваги десь там, скільки у нас вийде, може, хвилини 15.

Діана Василівна, будь ласка.

ПРОЦЕНКО Д.В. Я дуже коротко. Хотіла тільки сказати, що дуже приємні відчуття від сьогоднішнього дня попри те, що він довгий, і просто не хочеться розходитись, я бачу, що багато залишаються. Є відчуття, що нас чують і слухають, за це окрема вдячність. Я розумію, що є ще одне питання і воно потребує трошки більшого часу на обговорення, але я його зараз підсвічу, зв'яжу і, можливо, колись буде така можливість додаткова.

Це стосується агентів і операторів, про яких я говорила. І коли сьогодні виступали колеги, які представляють приватних виконавців, нотаріусів, потім Олексій говорив про адвокатів – це пов'язано з тим, що насправді, коли навчають, скажімо так, знанням і навичкам у сфері медіації, то, справді, може

бути по-різному. І я як правник я можу використовувати це тоді, коли я виконую роль нейтральної третьої особи або тоді, коли я представляю свого клієнта в процедурі, або я застосовую свої медіаційні компетенції, але роблю звичну якусь іншу діяльність, але просто я цим послуговуюсь і тому я стаю ефективнішою. І це насправді дуже важливо, і це потребує того, щоб ми це обговорювали з суміжними професіями і сферами, тобто з адвокатами, з приватними виконавцями, з державними виконавцями, з усіма. Чому? Тому що дуже-дуже складна і слизька така тема, коли, наприклад, як зробити так, щоб, наприклад, коли додається інформація в закон, який регулює діяльність виконавців, або, да, в нотаріаті прямо написано про те, що вони можуть здійснювати цю діяльність, моє питання було пов'язане з тим, а чи залучають, наприклад, приватні виконавці, чи можуть або чи зможуть, а головне, чи готові, у деяких видах справ, залучати медіаторів ззовні. І, наприклад, чи можуть і готові це робити нотаріуси, готові це робити виконавці, чи готові це робити адвокати і не тільки. Чому це важливо? Тому що в деяких випадках нейтральний і зовнішній залучений може виконувати свою роль ефективніше. Але тут нам важливо оце, скажімо, діалогове поле, і, можливо, це якраз і при комітеті може бути хорошим діалоговим полем, коли будуть проговорені тривоги, страхи, бо це про конкуренцію. Але як зробити не конкуренцію, в значенні competition, а в значенні cooperation, тобто коли ми співпрацюємо, не боячись втратити, а навпаки, підтримуючи і залучаючи один одного, а не закриваючи двері, робимо поле ширшим, і тоді всі зможуть насправді в результаті отримати більше, да. І от в мене запит швидше на те, щоб колись при комітеті теж така непростя розмова, але діалогове поле для неї було створене, і про це поговорити відверто, щоб не були зачинені двері. Бо якщо з'явиться, наприклад, в законі, що виконавці можуть робити таку діяльність, щоб це не трактувалося, що лише вони самі для себе будуть медіаторами, а щоб у нас були відкриті двері одне для одного.

Оце я про це хотіла сказати. І дякую ще раз, за цю подію сьогодні.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Діана.

Колеги, і ще попрошу трошки вашої уваги. Дивіться, які питання хотів би підняти в обговоренні. Пані Луїза на початку згадувала про це, згадувала про певну інституцію чи утворення координаційне для всієї системи альтернативного вирішення спорів, не лише для медіаторів, а і для тих, хто займається третейським вирішенням спорів, для тих, хто займається комерційним арбітражем. І медіатори, от ми по темі доповіді навіть видно, наскільки широка сфера застосування медіації, від судових процесів, від спорів класичних судових, власне, до державної служби, сімейних спорів, IP, навіть виконання судових рішень. І я не думаю, що серед сьогодні присутніх будуть противники цього, але тим не менш хотів би від кількох з вас, можливо, почути думку, чи буде це ефективним інструментом для руху, координація зусиль.

І другий момент щодо форми, в якій це має бути. Тобто якийсь координаційний орган а-ля Рада, наскільки я знаю, при комітеті її створити, наскільки мені відомо, не можна, при комітеті хіба якусь робочу групу, але хотілося б, щоб це було, тому що взаємодія в основному все-таки з органами виконавчої влади. Тому як варіант при Мін'юсті, якщо пан Олександр з нами ще, то він, може, свою думку скаже з цього приводу, наскільки реально створити відповідний орган при Мін'юсті, наприклад, чи при Кабміні, і чи це буде ефективним майданчиком для розвитку відповідних інституцій.

Пані Луїза, будь ласка.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Дякую, що піднімаєте це питання.

Я просто хочу додати трішки контексту. Ми попередньо це питання пропрацьовували, зверталися саме до Міністерства юстиції з цього приводу, тому що знову ж таки, по-перше, мова йде лише про координацію, це без жодних якихось владних повноважень, а це такий спірний простір, де, умовно кажучи, кожен орган, який сьогодні так чи інакше опікується

медіацією або іншим інструментом зміни способу, когось визначає як ту контактну особу, яка буде періодично брати участь у засіданнях цієї ради, наприклад. Туди так само входять представники міжнародних організацій, відповідних спільнот, там медіаторів, аудиторів, і от така, знаєте, координаційна штука, якесь обговорення ідей, і це сьогодні дуже класний приклад, як рухається в контексті неповнолітніх. Вже просто є такий досвід, і воно створювалося постановою Кабміну. Тобто це постанова Кабміну, створюється така група, є там голова, співголови, є ті, хто за згодою, є ті, хто не за згодою. І ось якось так здалося, що це буде такий теж гарний спосіб, як досягти цієї координації. Тому що ці комітетські слухання, вони дозволили побачити, наскільки це різнобарвно все, наскільки по-різному все рухається одночасно в різних напрямках. І так відбувається іноді, що ліва рука не знає, що робить права, наприклад. Навіть в межах одного міністерства. І здається, що це було б доцільно, але доцільно послухати думку, дійсно, колег.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Луїза.

У когось є бажання з цього приводу коротко висловитись? Можливо, у когось є досвід і хтось скаже та, це таке утворення, воно неефективно, це просто витрачаємо час да і все.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Можна я скажу? Ні...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, будь ласка.

ПРИЛУЦЬКА Т.В. Воно було би ефективно, тому що, дійсно, сьогодні ми побачили, що різні галузі, різні міністерства, як пані Луїза сказала, вони, дійсно, потребують координації. І якщо ми хочемо мінімізувати ризики, а в перспективі отримати дохід для держави у вигляді такого нематеріального активу, то, звісно, правильно було би створити робочу групу з різних міністерств і відомств з метою напрацювання і вивчення міжнародного

досвіду, і опрацювання міжнародного досвіду, і напрацювання певних конкретизованих законодавчих ініціатив, тому що я на своєму місці бачу одні законодавчі ініціативи, хтось інший бачить інші законодавчі ініціативи. Це дало б підґрунтя для того, щоб їх систематизувати і дати ефективний продукт у вигляді змін до чинного законодавства, для прикладу, і координацію дій або видачу якихось підзаконних актів з метою реалізації медіації в нашому суспільстві.

Дякую. У мене все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Тетяна.

Пані Катерина.

НАРОВСЬКА К.Б. Я спробую дуже коротко. Це цікаве дуже запитання і взагалі цікава пропозиція. І ми обговорювали навіть у нашому колі і медіаторському створення чогось на кшталт партнерської ради. І я нагадаю, що Національна асоціація медіаторів України, власне, виконує таку роль майданчика для обговорення, для координації питань. Але ми маємо стати з громадською організацією і не всі державні органи, державні служби або місцеві органи будуть мати ті самі повноваження або дискрецію, або бажання і можливість за свого навантаження робочого брати участь і заходити... У нас навіть були в проекті питання такі, що залучити в робочу групу когось в державних органах важко, бо люди не можуть це робити просто в силу своєї завантаженості, і не приходять в громадську організацію через це.

Я думаю, що якщо таке координаційне утворення робити, то воно би мало бути все-таки при Кабінеті Міністрів, оскільки покласти тільки виключно на Мін'юст ці обов'язки, мені здається, нечесним. Дуже багато різних інстанцій, різних організацій, органів сюди включені, тому Кабмін, мені здається, більш доречною площадкою. І треба, дійсно, подумати.

І ще один аргумент, можливо, за, я обережна з усім цим, але може бути аргументом за, це запит тих самих наших партнерів наших міжнародних, які

говорять: скажіть нам, куди прийти, де взяти інформацію. І так само я згадувала вже про цей план консолідованих дій, який ми напрацьовували, добре, щоб його бачили і в ньому брали участь і інші, ті, хто можуть бути замовниками або агентами в цій системі. Тому думаю, що це може мати зиск. Принаймні, мені здається, треба пробувати все, що може просунути. Завжди можна відмовитися від невдалого досвіду, але він точно не буде гірший. Я думаю, що це буде витрачання часу.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Катерино.

Пані Діано, будь ласка.

ПРОЦЕНКО Д.В. Теж дуже коротко. Питання давно обговорювали, шукали рішення. Очевидно, що треба... Я би розділила суть і форму. Чи буде воно так називатись чи інакше, але, очевидно, що є потреба в координації, очевидно, є потреба в системному підході з точки зору якби, щоб не було, наприклад, на випередження ініціативи з якоюсь формою, дець щось взяти, приліпити, застосувати, а наприклад, до того ще не зроблена певна оцінка, дослідження тощо. Тобто це і про координацію зусиль і не лише між державними органами, і не лише між донорськими і міжнародними організаціями, які готові підтримувати, і вони цього потребують, тому що це теж був запит, і не лише між державою, тими, хто готовий підтримати, і громадянським суспільством, і експертним середовищем. Тобто, справді, між усіма координація, точка зустрічі, де навіть поділитися, і потребами, знайденими якимись осяяннями, рішеннями або розробками, точно потреба треба. І це про стратегічний підхід, коли ми не спочатку наліпили чогось, а потім думаємо, як його помінати, а ми спочатку дослідили, але коли ми досліджуємо, ми дивимося, яким ресурсом це можна зробити. Коли це має і може зробити держава, коли це може зробити саме експертне середовище разом з суспільством, а коли без, наприклад, якоїсь такої конкретної

підтримки це нереально зробити, а поки немає цього дослідження і результату, то не буде виваженим рішення. І плюсюю, тобто давно... тобто це не тільки про медіацію, тобто медіація – це наш улюблений, ми всі в нього закохані, але це один з і має свої обмеження. І тому має бути виважений і системний підхід, до яких видів відносин і в яких обставинах, що найдоречніше.

Дякую величезне.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Діано.

Олександр Миколайовичу, ви на зв'язку з нами? Я Олійника кликаю. Просто хотілось дізнатися думку Мін'юсту. Значить, не зв'язку, значить, все-таки... Да, вийшли за межі часу, на який орієнтували всіх, тому логічно, що не всі зможуть...

_____. Але нас ...*(Не чути)*, це фантастично. Вибачте, що я перебила.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Було більше.

А, пані Уляна є у нас від Мін'юсту. Будь ласка.

СТЕФАНЮК У.І. Добрий вечір. Вітаю, колеги!

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, що підняли руку. Вся увага була зосереджена на Олійнику.

СТЕФАНЮК У.І. Я підняла, бо Олександр Миколайович, напевно, можливо, вже...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я ж розумію, розумію. Претензій немає.

СТЕФАНЮК У.І. Дивіться, з приводу утворення міжвідомчої координаційної ради, є така постанова Кабінету Міністрів 599, питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів. Дійсно, тут можна називати по-різному, такі органи консультативні дійсно утворюються при Кабінеті Міністрів постановою Кабінету Міністрів. Але я хочу донести думку, що навіть якщо така міжвідомча координаційна рада, міжвідомча робоча група з питань вирішення альтернативних способів вирішення спорів буде створена при Кабінеті Міністрів, все одно має бути якийсь орган, який буде очолювати ту роботу. Я зараз не готова сказати, чи готове Міністерство юстиції бути таким дійсно координатором. Треба думати. І зрештою знову ж таки звертаю увагу на цю постанову, що всі ці консультативно-дорадчі органи, які утворюються при Кабінеті Міністрів, вони утворюються для виконання, для забезпечення здійснення повноважень саме Кабінету Міністрів. Тому от я навіть не знаю, в залежності від того, які завдання, які повноваження ми покладемо чи на раду, чи на міжвідомчу робочу групу, будемо вже думати.

Просто треба звернути увагу на оцю постанову, бо навіть на етапі внесення в Кабінет Міністрів, юристи Кабміну звернуть на це увагу, чи це дійсно повноваження Кабінету Міністрів, чи доречно його створювати саме при Кабміні. Тому зараз не готова сказати, але просто треба про це подумати, звернути на це.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозумів. По меншій мірі ви зможете подумати, а ми в робочому порядку зможемо, можливо, це питання ще обговорити.

СТЕФАНЮК У.І. Так, звісно.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, і друга тематика, теж спробую коротко, і можливо, тут теж треба буде Мін'юст. Що з Сінгапурською конвенцією, наскільки вона необхідна і на часі? Що робити, що вважає спільнота? І яка

позиція Мін'юсту? Можливо, пані Уляна знає. Сінгапурська конвенція, в якому стані, чи процес ратифікації, чи взагалі не розглядається це питання?

СТЕФАНЮК У.І. У нас питаннями ратифікації конвенцій займається Департамент міжнародного права та співробітництва. Колег, напевно, немає, хоча я кидала посилання. Не підключилися або, може, вже вийшли. Наскільки я знаю, зараз не проводиться робота з приводу ратифікації Сінгапурської конвенції з тієї простої причини, що у багатьох країнах Європейського Союзу, я навіть зараз не готова сказати, хто ратифікував Сінгапурську конвенцію. Якщо навіть і ратифікували, то зовсім невелика кількість країн. І в тому числі Європейський Союз не визначився ще чи ратифікувати цю конвенцію, чи ні. Тому зараз питання просто на паузі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Луїза написала в чаті, що 10 країн ратифікували. А з Європи хто там?

СТЕФАНЮК У.І. Можливо, але... А з Європи, да, Європейський Союз мене цікавить.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Я можу сказати, що Британія підписали тільки в травні 23-го року. Ми влітку на форумі намагалися з цим питанням розібратися і запрошували спікерів з тих країн, хто ратифікували. Це була Туреччина, Грузія, Еквадор. Тобто не так багато країн ратифікували саме, але поступово збільшується. 10 країн...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тобто, в принципі, поспішати, можливо, не знаю, наскільки є сенс поспішати з цим.

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Питання в тому, що можливо...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я хотів думку спільноти, власне, знати, наскільки це...

РОМАНАДЗЕ Л.Д. Обговорити принаймні, так.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да.

Є якісь думки, колеги?

НАРОВСЬКА К.Б. Я, можливо, одну загальну річ. Поспішати ніколи не треба, бо з часом це те, що псує рішення. Але тут час вже тривалий пройшов, можливо, дійсно ліпше повернутися і дослідити, чому питання з ратифікацією застрягає і в інших країнах, в тому числі європейських. Там головне питання – це механізм визнання рішень. І питання в тому, ще з тих робочих груп, коли ми її підписували, в тому, хто має компетентність і за якими критеріями визначати, що дійсно ця угода укладена в результаті медіації, що там не порушені всі моменти. Тобто ніхто не може взяти поки на себе цих повноважень, і з цим є проблема, з механізмом саме визнання цих угод.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозуміло.

Будь ласка, пані Діана.

ПРОЦЕНКО Д.В. Я кажу, не скажу крамолу, якщо так, скажімо, тоді, коли, власне, підписували, то насправді це була потужна сила, яка допомогла довести, попри те, що це був 2019 рік, до 2021 року Сінгапурська конвенція перезапустила роботу над тим, що закон є, і тому вона вже спрацювала добре для нас, от принаймні цим.

І Катерину підтримую, що дослідити більше не поспішати краще і подивитися. Тому що насправді це про виконання рішень, а як тільки з'являється питання допомагати виконувати рішення, які прийняті за

результатами медіації сторонами, то питання ефективності такого рішення і такої медіації... Тобто я теж, в мене завжди пересторога, якщо є така потреба, то чи справді була та медіація ефективною. Тому я би не поспішала, але ми вже їй вдячні, без неї, напевно, досі не було, мабуть, закону. Може інакше щось було.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозумів. Добре. Дякую.

Пані Інна, будь ласка.

ЄМЕЛЬЯНОВА І. Дякую.

Добрий день, шановні колеги, рада всіх вітати. Пане Романе, ми вчора торкалися питання Сінгапурською конвенції. Що стосується європейських країн, дійсно, там є питання, з приводу того, що в Європейському Союзі там своє окреме законодавство і своє окреме бачення з приводу виконання примусового виконання медіаційних угод. І якраз країни Європейського Союзу абсолютно не поспішають рухатися в цьому напрямку. Це перший меседж.

Другий меседж. Що стосується Сінгапурської конвенції, звичайно, це серйозний прорив взагалі в підходах, в просуванні медіації у світі взагалі, особливо коли мова йде про транскордонну медіацію, там, де свої складнощі з цим, щоб медіаційним угодам надавати можливість на майбутнє виконання. Але треба дуже виважено підійти, бо конвенція встановлює таки, знов-таки загальними фразами, визначити компетентний орган, хтось має підтверджувати, що ця медіація дійсно в країні була. І ось давайте подивимось на національне законодавство в нашій країні щодо медіації і взагалі дамо відповідь собі на питання, а хто взагалі буде той орган, який буде підтверджувати. Ми собі, коли впроваджували медіацію в арбітражі, ми собі давали відповідь на питання, це у нас було зрозуміло, у нас є реєстр медіаторів, це все відбувається у нас під дахом ці медіації, у нас будуть архівні дані щодо зберігання цих медіаційних справ, тут все зрозуміло, да. А

от медіатор – самозайнята особа, працює в країні такий собі медіатор в Україні, хто буде підтверджувати, пройшов певний час, де ці справи? Чи була ця медіація? Чи не була взагалі та медіація? І мова піде і на виконання в іншу країну, ну, тут...

Я за те, щоб ми не... принаймні ми маємо думати над цим, думати над цими механізмами і готуватися, що ми будемо робити далі. Я думаю, що зупинятися обговорювати це питання не треба. Але бігти теж, дуже помірковано іти в цьому напрямку, краще пізніше, да, але виважено, ніж нарубати зараз дров і далі мати з цим великі проблеми. Тому що це не внутрішнє питання, це буде питання іміджу України на міжнародній арені, якщо постане, що далі ці угоди з медіації почнуть, скажуть, а давайте виконуйте, там, я не знаю, в якійсь іноземній державі.

От сьогодні наводили приклади і згадували ті палкі дискусії, коли розробляли Закон "Про медіацію", там чи встановлювати, не встановлювати критерії щодо доступу до цієї професії, там щодо освіти і таке інше. І от сьогодні якраз згадували про безоплатну правову допомогу, і от директор департаменту Мін'юсту пан Олійник теж наводив приклади, коли держава щось гарантує і держава щось встановлює, як держава далі буде гарантувати з приводу того, щоб це дійсно відбувалося. Хто відбувався, з якими процесами, хто буде підтверджувати це на рівні державного органу компетентного, що дійсно медіація відбулася.

Хоча, хоча знову-таки це прорив, Сінгапурська конвенція – це прорив. Я вчора про це говорила, ми намагалися, поки не буде процесів ратифікації, виконання або по аналогії, це так сказали всі, по аналогії з Нью-Йоркською конвенцією, але ситуація зовсім інша, да, медіатори і арбітраж – це зовсім інша ситуація, зовсім інше правове регулювання, якщо порівнювати постійно діючі арбітражні інституції з точки зору механізму виконання надалі і медіаторів, які з мінімумом регулювання на рівні закону.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую дуже, пані Інно.

Я бачу, що позиції співпадають у всіх. Всі вітають конвенцію, але поспішати не треба, розуміємо. Рухаємося, не поспішаючи.

Колеги, якщо є у когось ще якісь бажання висловитись, прошу вас, врахуйте єдине, що ми трошки затримались і уже, може, пообідати пора комусь. Якщо немає питань, то я дуже коротко відведу підсумки і будемо завершувати. Немає заперечень?

Колеги, я вам всім дякую, що так довго змогли, стільки часу приділити цим питанням, для комітету це було дійсно важливо. Це не проводилось для галочки, я вам чесно скажу, тому що ми десь якийсь час, я у вступному слові говорив, ми якийсь час випустили з поля зору це з об'єктивних причин, і потрібно було зібратися і звірити годинники. І я бачу, що медіація проникає у всі сфери, спектр застосування дуже широкий. Я вже говорив, від, власне, судових процесів, класичних судових спорів, навіть до виконання і до спорів по проходженню державної служби, і корпоративні конфлікти, і так далі. Це свідчить про те, що, власне, в ці роки, складні роки, трагічні роки для країни відбувався якийсь розвиток і рух. І це радує відверто. І скажімо так, те, що я почув... Да, видно, що широка сфера, але наповнення цих доповідей, воно було наповнено як би якимись практичними речами. І я для себе зробив висновок, що відбувається рух і відбувається певний розвиток. І комітет зі свого боку, я переконаний, готовий допомагати, якщо є проблеми у досягненні цілей по якомога ефективнішому застосуванню всіх альтернативних способів вирішення спорів.

Ми за результатами цих слухань дводенних ще якийсь час будемо отримувати певні матеріали, опрацюємо те, що почули, власне, у доповідях. Якщо є можливість поділитися матеріалами, ми тільки вітаємо це, нам буде легше їх опрацьовувати. І результатом цього опрацювання мають стати Рекомендації комітету за результатами комітетських слухань, які будуть затверджені відповідним рішенням, представлені комітету, і, я сподіваюсь, що будуть затверджені.

Колеги, дуже дякую вам вчергове за те, що приділили увагу, приділили час. Сподіваємось, що ми спільними зусиллями досягнемо, можливо, і невеликими кроками, але будемо рухатися до мети, яку ми бачимо в кінці тунелю, скажемо так. І бажаю всім нам перемоги, всім вам і нам спокою, миру, спокійних днів і ночей. І сподіваюся, що всі ми будемо прикладати зусилля для нашої перемоги у цій війні.

Дякую вам. Всього найкращого. До побачення.

_____. Дякую.

Пане Романе, скажіть, будь ласка, надсилати ініціативи можна на ту електронну адресу, що ви вказали?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, та, яка була на початку чату, пані Наталія...

Я, до речі, перепрошую у працівників секретаріату, хотів їм також подякувати за те, що допомогли, і особливо пані Наталії Корнієнко-Зенковій, моя помічниця Інна Сидоренко. Я вдячний за те, що організаційно допомогли провести цей захід.

Все, тепер, я сподіваюсь, нікого не забув. До побачення. Всього найкращого. До нових зустрічей.